

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України»**

Блеч Г.О.

**ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
«ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО
НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ»**

**ПРОГРАМА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ**

Київ - 2012

УДК 376.091.33-056.36:502.2](072)

ББК 74.3я7+74.100.5я7

Н15

*Рекомендовано комісією із спеціальної педагогіки
Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України
(протокол № 2 від 10.04.2012)*

Н15 Блеч Г.О.

Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма ознайомлення з навколишнім, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / О.Г.Блеч. – К.: 2012 - 96 с.

ISBN 978-966-7270-72-8

У програмно-методичному комплексі представлено зміст, основні методичні підходи та дидактичні матеріали щодо сенсорного виховання дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю.

Адресовано педагогам-дефектологам, психологам, керівникам спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю, центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів, методистам, викладачам та студентам вищих навчальних закладів, всім, хто цікавиться проблемами навчання і виховання розумово відсталих дітей.

© Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
© Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
© ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України»

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Програма ознайомлення з навколишнім.....	5
1.1. Пояснювальна записка.....	5
1-й рік навчання та виховання.....	8
2-й рік навчання та виховання.....	13
3-й рік навчання та виховання.....	19
4-й рік навчання та виховання.....	26
2. Методичні рекомендації з формування уявлень про навколишнє середовище у розумово відсталих дітей в спеціальних навчальних дошкільних закладах.....	33
2.1. Значення і завдання навчання та виховання «Ознайомлення з навколишнім» для розумово відсталих дітей дошкільного віку.....	33
2.2. Шляхи підвищення ефективності корекційно-виховної роботи з формування уявлень про навколишнє середовище у розумово відсталих дошкільників.....	36
3. Дидактичний матеріал «Ознайомлення з навколишнім».....	43
3.1. Орієнтовні конспекти бесід.....	44
3.2. Проблемні ситуації та логічні завдання.....	51
3.3. Ілюстрації до дидактичних ігор.....	53
3.4. Наочний матеріал.....	58
Література.....	95

ВСТУП

Формування уявлень про навколишнє середовище у розумово відсталих дітей дошкільного віку є дуже важливим, оскільки внаслідок недостатності пізнавальної діяльності й емоційно-вольової сфери вони не завжди правильно сприймають оточуючий світ, залежності свого життя та здоров'я від навколишнього середовища. Зокрема, для адекватного орієнтування в оточуючому світі, одним із важливих напрямків корекційно-виховної роботи з розумово відсталими дошкільниками є розвиток їх пізнавальних можливостей, корекція поведінки, формування уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності, а також уявлення про людину, її діяльність, взаємовідношення людини з природою; формування трудових та інших соціально значущих навичок та вмій. Досягнення цих цілей не можливо без програмно-методичного забезпечення навчання ознайомлення з навколишнім у розумово відсталих дітей.

У даному програмно-методичному комплексі «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей в спеціальних дошкільних закладах» представлено інноваційний зміст навчання і виховання («Ознайомлення з навколишнім»), методичні рекомендації та дидактичний матеріал з формування уявлень про навколишнє середовище.

При підготовці комплексу визначалися цілі та задачі, зміст навчання та виховання, основні принципи та етапи корекційної роботи з цією категорією дітей. Враховувалися нові підходи до навчання і виховання розумово відсталих дітей, які знайшли відображення у новій Програмі розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю.

Вперше розроблено структуру та зміст навчання ознайомлення з навколишнім як окрему програму навчання та виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних установах.

Методичні рекомендації висвітлюють структуру та завдання навчання «Ознайомлення з навколишнім», основні методичні підходи, а також методи та прийоми роботи з розумово відсталими дітьми 3-7 років. Дидактичні матеріали включають орієнтовні конспекти бесід, різноманітні ігри, ігрові логічні завдання, а також ілюстрації до дидактичних ігор та наочні матеріали з різних тем навчання «Ознайомлення з навколишнім».

При розробці комплексу використані матеріали вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі дошкільної педагогіки і психології, результати сучасних наукових досліджень, проведених в лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, а також успішний передовий досвід педагогічних колективів спеціальних дошкільних навчальних закладів м. Києва, Білої Церкви, Макіївки та ін.

Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» «Формування уявлень про навколишнє середовище у дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю» адресовано вчителям-дефектологам, вихователям, керівникам спеціальних дошкільних навчальних закладів і центрів психолого-педагогічної реабілітації та корекції, соціально-реабілітаційних центрів та будинків дитини. Він буде також корисним для студентів, котрі здобувають дефектологічну освіту у педагогічних вузах, а також батькам, котрі виховують дітей зі стійким відхиленням пізнавальної діяльності.

Сподіваємося, що використання в практиці роботи спеціальних дошкільних закладів даного комплексу дозволить суттєво посилити корекційне спрямування навчально-виховного процесу, зосередити педагогічну увагу на особистості дитини як об'єкті процесу виховання.

1. ПРОГРАМА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НАВКОЛИШНІМ

1.1. Пояснювальна записка

Програма «Ознайомлення з навколишнім» рекомендується для роботи з розумово відсталими дітьми дошкільного віку, які знаходяться в спеціальних дошкільних навчальних закладах, дитячих домах та дошкільних групах. Програма розрахована на чотирирічний термін навчання (від 3 - 4 до 7 - 8 років). Матеріал в програмі розподілений по рокам навчання та поданий за темами. Плануючи свою роботу, вихователь самостійно вирішує, в який час доцільніше вивчати кожен з тем. На вивчення матеріалу відводиться 1 години на тиждень упродовж усіх років навчання. У програмі розкрито структура, мета, напрями побудови занять по ознайомленню з навколишнім. Програму подано за табличною структурою, що складається з кількох колонок. У колонці «Зміст навчання та виховання» подано зміст навчання та виховання, у наступній колонці «Орієнтовні показники розвитку», уточнюються уявлення, що формуються, навички та вміння, якими вихованці мають опанувати в процесі роботи. У колонці «Спрямованість корекційно-розвивальної роботи» розкривається головний напрям корекційної роботи, яка конкретизує, уточнює, коригує певні уявлення, стимулює навчально-пізнавальну діяльність і пов'язані з нею психофізичні процеси.

Для дітей дошкільного віку з помірною розумовою відсталістю зміст програми добирається індивідуально, залежно від їх психофізичних можливостей.

Засвоєння програми забезпечує підготовку розумово відсталої дитини до подальшого навчання в допоміжній школі.

Програма складена з урахуванням особливостей розумового, мовленнєвого та фізичного розвитку дитини дошкільного віку, а також з урахуванням особливостей її психічного розвитку, віку та характеру ведучого виду діяльності. Зміст навчання «Ознайомлення з навколишнім» враховує уявлення про структуру дефекту розумово відсталої дитини, де на перший план виступають порушення інтелектуальної діяльності і виникаючи на цьому фоні вторинні відхилення, які виявляються в недорозвиненні емоційно-вольової сфери, фізичній слабкості, порушенні поведінці.

Теоретичною базою програми є положення, розроблені Л.С.Виготським, П.Я.Гальперіним, В.В.Давидовим, Д.Б.Ельконіним та ін. про сензитивні вікові періоди, про співвідношення корекції та розвитку, про актуальний та потенційний рівень розвитку дитини, про роль дошкільного віку в процесі соціалізації та ін.

Зміст матеріалу враховує загальні та спеціальні принципи виховання та навчання: науковість, системність, доступність, концентричність, повторюваність.

Основними методами і засобами навчання та виховання даного курсу є спостереження, обстеження, екскурсії, дидактичні ігри, вправи з натуральними об'єктами чи їх зображеннями, розгляд (обстеження на дотик) різних видів наочності (іграшки, муляжі, чучела тварин, малюнки), бесіди.

Використання даної програми потребує творчого підходу до використання її матеріалу, з урахуванням культурних, регіональних та етнографічних умов, припускаючи зміни в залежності від індивідуальних особливостей дітей, їх передошкільній підготовці.

Програма адресована вчителям-дефектологам та вихователям, певній мірі може використовуватись на медико-педагогічних комісіях в діагностичних цілях. Програму також можна використовувати при організації навчально-виховної роботи з розумово відсталими дітьми в умовах сім'ї. Також програма може бути запропонована як навчальний матеріал для ознайомлення студентів дефектологічних факультетів педагогічних вузів з основними напрямками корекційно-виховної роботи в спеціальних дошкільних навчальних закладах даного профілю.

Метою занять з ознайомлення з навколишнім є формування у дітей цілісного сприйняття та уявлення предметів і явищ навколишньої дійсності, яке відображає важливі зв'язки та залежності між об'єктами, а саме: формування знань про навколишню дійсність, необхідних для усвідомлення своєї приналежності до природи і суспільства; формування уявлення про живу й неживу природу; створення елементарної бази для засвоєння різних видів соціального досвіду, морально - правових норм, традицій тощо; корекційний розвиток пізнавальної діяльності; формування навичок самообслуговування та охайності.

Зміст програми забезпечує вирішення навчальних завдань:

- ознайомлення дітей з близьким оточенням, побутовими предметами, формування передумови сприйняття оточуючого середовища;
- формування та розширення елементарних знань дітей про предмети і явища живої та неживої природи, про сезонні зміни в природі;
- формування загальних уявлень про суспільство і місце в ньому людини;
- ознайомлення дітей з основами екологічних знань;
- формування первинних гігієнічних навичок та навичок самообслуговування у дітей зі складним дефектом;
- формування навичок, що необхідні для збереження та зміцнення особистого здоров'я;
- формування зацікавленого ставлення до вивчення природи.

Корекційних завдань:

- розвиток пам'яті, уваги, мислення, мовлення дітей;
- навчання вмінню спостерігати, виділяти предмет чи явище від загального, порівнювати, співвідносити, робити висновки, відповідати на запитання.

Виховних завдань:

- формування особистої культури та бережливого ставлення до природи та інших людей;
- формування у дітей морально-етичних навичок поведінки, виховання працелюбності, любові та поваги до Батьківщини, природи, до українських звичаїв, традицій.

Також одним із важливих корекційно – розвивальних завдань є розвиток зв'язного мовлення, який передбачає поступове введення в активний словник дітей уявлень, понять, назв, явищ тощо, засвоєння вміння складати прості поширені речення про проведені спостереження, робити самостійні узагальнення у вигляді зв'язної розповіді, аналізу, міркування за даним планом чи опорними словами.

Заняття з ознайомлення з навколишнім проводяться за такими напрямками: ознайомлення з природою та її явищами, ознайомлення з предметним світом; ознайомлення з явищами соціального життя. Кожний напрям має свої особливості, ознайомлює дітей з певними властивостями, зв'язками та відношеннями. Дітям даються не окремі уявлення про предмет чи явище природи, а певна цілісна система знань, яка відображає суттєві зв'язки і залежності в тій чи іншій області.

Під час ознайомлення з природою у дітей формуються уявлення про живу та неживу природу, взаємозв'язки між об'єктами та явищами, про життя і діяльність людини. Діти навчаються бачити і розуміти причинно-наслідкові зв'язки та залежності.

Предмети повсякденного використання діти вивчають на основі чуттєвого сприйняття. Вони розглядають, аналізують реальні об'єкти, визначають їх призначення, вчаться виконувати різні дії з предметами, вчаться називати та показувати предмети в різному просторовому розташуванні, співставляти їх з графічним зображенням (чорно-білі, кольорові, силуетні малюнки), складати речення та оповідання про предмет. Вихованці вчаться порівнювати предмети за різними ознаками, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити елементарні висновки та узагальнення.

Формування часових уявлень, вміння орієнтуватися в часі також включені в програму ознайомлення з навколишнім, для того щоб діти навчились усвідомлювати значущість часу та темпу своєї діяльності, а також оволодівали первинними навичками контролю та співвідношення своєї діяльності з природними явищами.

Діти знайомляться з предметною та природною середою, вчать визначати призначення, властивості та якості предметів. Вихованці засвоюють знання про різні види діяльності людини, її взаємовідношення в соціумі, засвоюють етикетні форми спілкування (вміння привітатися, звернутись за допомогою, подякувати).

На заняттях створюється добра атмосфера для мовленнєвої активності та створюються умови для практичного застосування отриманих знань в повсякденному житті. Під час ознайомлення з навколишнім світом збагачується чуттєвий, емоційний, соціально-побутовий, ігровий досвід, відбувається розвиток мислення та мовлення дитини.

На заняттях ознайомлення з навколишнім здійснюється формування, уточнення та систематизація знань про предмети та явища навколишньої дійсності. У дітей формується цілісне сприйняття та правильне уявлення про людину, будову її тіла, про її потреби та можливості, про предмети гігієни, про правила поведження себе на вулиці та побуті.

1-й рік навчання (3-4 роки)
(___ годин, ___ години на тиждень)

№ з/п	К-ть год.	Зміст навчання та виховання	Орієнтовні показники розвитку	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
Тематика занять				
1.		<i>Я та родина.</i> Своє ім'я, прізвище. Знайомство дітей з людьми що оточують: знати їх ім'я (родичі, вихователі). Ідентифікація себе за статтю(хлопчик, дівчинка). Знайомство зі своєю статтю (хлопчик, дівчинка).	<i>Вихованець:</i> - називає (реагує) на своє ім'я; - відповідає на питання ти хлопчик чи дівчинка?; - вміє виділяти на фотографії себе та близьких людей (родичів, педагогів).	- формування інтересу дітей до оточуючого предметного та природного світу; - формування первинних уявлень про себе: знати своє ім'я та прізвище, знати частини тіла та обличчя людини та їх призначення; - формування вміння відгукуватись на своє ім'я та прізвище, впізнавання себе та знайомих на фотографіях, в дзеркалі та за голосом.
2.		<i>Частини тіла. Засоби гігієни.</i> Знайомство з частинами тіла (голова, руки, ноги, шия) та обличчя (очі, ніс, рот, вуха). Знайомство з предметами особистої гігієни, їх призначенням (мило, зубна щітка, рушник, гребінець).	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) за допомогою педагога частини тіла та обличчя на собі, ляльці; - мие руки та витирає їх рушником за зразком та словесною інструкцією.	- розвиток навичок самообслуговування та гігієни; - виховання охайності.
3.		<i>Дитячий заклад.</i> Знайомство з приміщеннями дитячого закладу. Знайомство з назвою та призначенням кожної кімнати групи.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про призначення різних приміщень в дитячому закладі, кімнат у групі (в групі – грають, їдять, навчаються, в роздягальні - переодягаються і т.д.).	- навчання вмінню користуватися кімнатами групи за призначенням, орієнтуючись на свої потреби; - формування просторових уявлень.

4.	<i>Іграшки</i> Знайомство з іграшками (машина, лялька, м'яч, літак, куля, кубики, піраміда і т.д.). Музичні іграшки - барабан, бубон, дзвіночки, брязкальце.	<i>Вихованець:</i> - відповідає на запитання вказуючи на предмет жестом чи словом (де машинка, де лялька); - впізнає на малюнку знайомі іграшки.	- формування вміння знаходити іграшку, виділяти її серед інших, виконувати дії з нею за призначенням; - формування предметно-маніпуляційних дій з іграшками; - формування вміння розуміти та виконувати мовні інструкції дорослого (наприклад, "принеси ляльку"). - розширювати коло предметно-ігрових дій.
5.	<i>Пори року</i> Осінь. Знайомство з характерними явищами осені. Зима. Знайомство з характерними явищами зими. Весна. Знайомство з ознаками весни. Літо. Знайомство з ознаками літа. Знайомство з різними станами погоди (холодно - тепло, спекотно).	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про стани погоди (світить сонце, іде дощ, дує вітер, падає сніг; холодно, спекотно).	- формування вміння впізнавати пори року за малюнками, помічати зміни в природі; - формування вміння впізнавати та показувати на малюнку окремі явища (дощ, сніг, сонечко, вітер і т. д.). - розширення пасивного та активного словника.
6.	<i>Овочі. Фрукти</i> Знайомство з овочами (морква, огірок, капуста, картопля, цибуля, помідор); - фруктами (яблуко, груша, апельсин, банан, лимон).(колір, форма, величина, смак, запах).	<i>Вихованець:</i> - впізнає на малюнках знайомі овочі, фрукти, співвідносить їх з зображенням.	- формування вміння співвідносити справжні овочі та фрукти з їх зображенням; - розширення та збагачення активного словника шляхом формування уявлень про овочі та фрукти; - навчання вмінню виділяти овочі, фрукти серед інших предметів (посуд, іграшки); - співвідношення цілого з частиною (на прикладі овочів та фруктів).

7.		<i>Об'єкти неживої природи</i> Знайомство з сезонними явищами природи. Вода, дощ. Сніг, лід. Формування уявлення про бережливе ставлення до свого здоров'я.	<i>Вихованець:</i> - впізнає (називає) явища природи (дощ, сніг, вітер); - має уявлення про воду (чиста-брудна, холодна-тепла); - має уявлення щодо правил збереження здоров'я (лід слизький - можна впасти і т.д.).	- формування вміння спостерігати та помічати зміни явищ неживої природи, правильно їх називати; - засвоєння й виконання вимог щодо правил збереження здоров'я.
8.		<i>Тварини</i> Знайомство з собакою та кішкою їх зовнішніми ознаками та як голос подає; - знайомство з коровою та конем; вовком, ведмедем, лисою.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про тварин, що вивчаються, впізнає їх на малюнках; - вміє імітувати рухи та голос тварин (як лає собака, ходить ведмідь).	- розвиток уваги, пам'яті під час запам'ятовування назв тварин; - формування вміння впізнавати та розрізняти знайомих тварин, звуконаслідувати їм (гав-гав, няв-няв), імітувати їх рухи; - виховання любові до живої природи.
9.		<i>Одяг та взуття</i> Ознайомлення з різновидами одягу та взуття. (майка, труси, плаття, сорочка, кофта, штани, куртка, шуба, шарф, шапка, шкарпетки, колготи).	<i>Вихованець:</i> - знаходить свій одяг та взуття серед чужого.	- Формування вміння розглядати, помічати, показувати та називати предмети одягу на собі, інших, на малюнку.
10.		<i>Посуд</i> Ознайомлення з предметами посуду (тарілка, чашка, ложка)(колір, форма, розмір) та їх функціональним призначенням.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) предмети посуду на малюнку; - вміє ним користуватись.	- розвиток мовлення на основі збагачення словника назвами предметів посуду; - формування вміння розрізняти, впізнавати предмети посуду за кольором, формою, розміром.
11.		<i>Свята</i> Зимові свята (День Св. Миколая, Новий рік, Різдво). Весняні свята (Мамине свято).	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про атрибути свята (ялинка, Дід Мороз і т.д.	- розвиток пам'яті на основі поданої інформації про зимові, весняні свята; - розвиток емоційної сфери.

12.		<i>Продукти харчування</i> Знайомство з продуктами харчування (хліб, молоко); - назвами основних страв (каша, суп, компот), розрізнення за смаком (солодке, солоне, гірке, кисле). Правила поведінки за столом.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) на малюнках продукти харчування; - вмiє визначити продукт за смаком; - має уявлення про правила поведінки за столом, розумiє словесну iнструкцiю дорослого.	- розвиток уваги, пам'ятi під час запам'ятовування назв продуктів харчування; - формування навичок правильного вживання їжі, охайностi; - навчання вмiнню розумiти та виконувати мовні iнструкцiї дорослого.
13.		<i>Меблi</i> Знайомство дiтей з предметами меблiв (шафа, стiл, стiлець, лiжка), з їх призначенням.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) меблi, розрiзняє їх за допомогою малюнкiв; - знає свою шафу для одягу.	- розвиток та розширення активного i пасивного словника вихованця в процесi вивчення теми «Меблi»; - формування вмiння спiввiдносити справжнi меблi, що є в групi, з їх зображенням ; - формування вмiння видiляти предмети меблiв, серед iнших предметiв (посуд, транспорт).
14.		<i>Транспорт</i> Машина, автобус, лiтак, поїзд.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) об'єкти що вивчаються; впiзнає їх на малюнку; - iмiтує звуки транспорту (ж-ж-ж-машина, у-у-у- лiтак i т.д.).	- формування вмiння впiзнавати на малюнку транспорт, що вивчається; - формування уявлень про безпеку на вулицi та в транспортi.
15.		<i>Рослини</i> Знайомство з рослинами (дерева, кущi, квіти).	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) об'єкти що вивчаються; впiзнає та розрiзняє їх на малюнку; - дотримується правил бережливого ставлення до рослин, що ростуть на територiї садка та бiля дому (не ламає гiлля на деревах, не зриває листя. Не допускає щоб це робили його друзi);	- розвиток уваги, пам'ятi під час знайомства з рослинами; - формування зацiкавленостi до життя рослин; - виховання дбайливого й вiдповiдального ставлення до довкiлля.

16.		<i>Птахи</i> Знайомство з птахами (ворона, сорока, горобчик, півень).	<i>Вихованець:</i> - за допомогою малюнків, муляжів називає (показує) представників птахів; - впізнає та розрізняє їх за малюнком.	- розвиток уваги та формування вміння спостерігати за поведінкою птахів в живому куточку та в природі; - виховання любові до живої природи.
17.		<i>Комахи</i> Знайомство з комахами (муха, метелик).	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) представників комах на малюнку; - впізнає та розрізняє комах за малюнком.	- формування вміння впізнавати за малюнками та розрізнявати комах, що вивчаються; - формування вміння спостерігати за комахами в природі.

2-й рік навчання (4-5 років)
(____ годин, ____ години на тиждень)

№ з/п	К-ть год.	Зміст навчання та виховання	Орієнтовні показники розвитку	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
Тематика занять				
1.		<i>Я та родина</i> Уточнення та закріплення уявлення про себе. Склад сім'ї: мати, батько, ти сам, твої рідні брати і сестри. Правила безпеки під час спілкування з чужими людьми. Дії близьких людей в побуті.	<i>Вихованець:</i> - за запитаннями називає членів своєї сім'ї (мати, батько, брат, сестра) прізвище, ім'я, по-батькові членів сім'ї; - дотримується правил поведінки в сім'ї, зі старшими.	- формування вміння визначати хто «свій», а хто «чужий»; - формування уявлень про дії близьких людей в побуті (бабуся шиє, тато миє посуд, мама готує обід і т.д.); - розвиток пам'яті під час запам'ятовування уявлень про родину; - формування моральних рис характеру, необхідних для життя в суспільстві, на основі шанобливого ставлення до старших.
2.		<i>Частини тіла. Засоби гігієни</i> Правила особистої гігієни, ранковий туалет. Зовнішній вигляд людини. Поняття охайність.	<i>Вихованець:</i> - за допомогою та під контролем педагога (батьків) виконує ранкові гігієнічні процедури: умивається, чистить зуби, причісується.	- розвиток дрібної моторики рук та координації рухів під час виконання ранкових гігієнічних процедур; - формування навичок охайності.
3.		<i>Дитячий заклад</i> Уточнення та закріплення уявлення про імена дітей в групі. Режим дня в дитячому закладі. Вчити спостерігати за діями та поведінкою людей (чоловік їде на машині, біжить, стрибає).	<i>Вихованець:</i> Під контролем та за допомогою педагога: вітається, прощається, - звертається по допомогу тощо ; - дотримується встановлених правил поведінки в садку; - розрізняє приміщення садка за їх призначенням; - орієнтується в приміщенні дитячого закладу; - знає імена дітей в групі.	- формування моральних рис характеру необхідних для життя в суспільстві на основі правил поведінки з однолітками та старшими; - формування просторових уявлень; - розширення та збагачення активного словника дітей словесними формами вітання, прощання тощо.

4.	<i>Пори року</i> Закріплення та збагачення уявлень про пори року. Спостереження за змінами в житті тварин та рослин. Праця людей в різні сезони(восени - збирання насіння квітів, прибирання опалого листя, збирання врожаю; взимку прибирання снігу, підкормка птахів; на весні - підготовка землі до польових робіт, висадка розсади.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про характерні ознаки осені, зими, весни, літа; - має уявлення про працю людей в різні сезони; - має уявлення про зимові та літні розваги (катання на санчатах, ковзанах; купання, ігри з м'ячем).	- розширення уявлень вихованця про пори року; - розвиток уваги під час спостереження за змінами в природі; - формування зв'язного мовлення; - вміння впізнавати дії дорослих, відображувати їх в ігровій діяльності.
5.	<i>Овочі. Фрукти</i> Закріплення та збагачення уявлення про овочі та фрукти (слива, ріпа) (колір, форма, розмір, смак) . Дії, які можна проводити з овочами та фруктами.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) на малюнках знайомі овочі, фрукти, знає що можна з ними робити; - розрізняє овочі за кольором, формою, розміром, смаком.	- співвідношення натуральних овочів та фруктів з графічним їх зображенням (малюнки, фотографії); - збагачення мовлення дитини словами-діями, що виконуються (миємо, ріжемо, солимо, пригощаємо); - розвиток вміння виділяти овочі та фрукти з групи однорідних предметів, вчити порівнювати об'єкти, що вивчаються; - групування предметів за однією ознакою (наприклад за кольором).
6.	<i>Об'єкти неживої природи</i> Закріплення та збагачення уявлень про воду, її призначення. Температура води. Знайомство з властивостями піску. Знайомство з камінням. Правила безпеки під час гри з піском та при використанні води.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про призначення води (пити, поливати рослини, купатися); - має уявлення про пісок (сухий-мокрый; сухий можна пересипати, а з мокрого – ліпити, будувати); - має уявлення щодо правил правильного поводження під час гри з піском та при використанні води	- розвиток навичок знаходити причинно-наслідкові зв'язки; - розвиток вміння спостерігати та порівнювати; - розширення пасивного та активного словника.

			(брудну, холодну воду пити не можна – захворієш); - розрізняє камені за вагою і розміром; - визначає воду за температурою (холодна, гаряча).	
7.	<i>Іграшки</i> Зовнішній вигляд . Впізнавання іграшки за її окремими частинами. Співвідношення предметів з назвою та зображенням.	<i>Вихованець:</i> - знаходить свою іграшку серед чужих; - співставляє іграшку з її зображенням; - вміє скласти цілий малюнок з двох частин.	- виховання вміння створювати простий ігровий сюжет; - розвиток уваги; - розвиток усного зв'язного мовлення; - формування елементів абстрактно-логічного мислення під час складання цілого з частин; - формування вміння співвідносити іграшку з її графічним зображенням (кольоровий, контурний малюнок).	
8.	<i>Одяг та взуття</i> Розширення уявлення про одяг та взуття його призначення (для вулиці, будинку, для хлопчиків, дівчаток), про місце збереження одягу та взуття.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) предмети одягу на малюнках; - співвідносить предмети одягу з певними частинами тіла (шапку-на голову, шарф-на шию, рукавички-на руки); - розрізняє предмети одягу за їхнім призначенням (для вулиці, для будинку, для дівчаток, для хлопчиків).	- формування вміння звертатися за допомогою до дорослого; - розвиток усвідомлення необхідності бути охайним; - розвиток естетичного сприймання.	
9.	<i>Тварини</i> Закріплення уявлення про домашні тварини (кішка, собака, корова, коза, свиня, кінь), та дикі (лисиця, вовк, ведмідь, заєць, їжачок), вміння визначати їх частини тіла (голова, шия, тулуб, лапи, хвіст).	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) знайомих тварин; - визначає місце проживання тварин; - називає (показує) дитинчат тварин; Під контролем та за допомогою педагога: - доглядає за тваринами;	- розвиток уваги, пам'яті під час запам'ятовування назв тварин; - розвиток мисленневих операцій на основі аналізу, класифікації та узагальнення домашніх та диких тварин; - виховання доброзичливого ставлення до тварин.	

	Знайомство з дитинчатами тварин. Розширення уявлення про місце проживання та харчування тварин. Знайомство з правилами безпеки під час спілкування з тваринами.	- має уявлення про правила безпеки поводження з тваринами.	
10.	<i>Рослини</i> Знайомство з кімнатними рослинами. Їх будова (корінь, стебло, лист, квітка). Знайомство з деревом , його будовою. Збагачення уявлення про зміни вигляду дерев в зв'язку з сезонними змінами. Розрізнення дерев за зовнішнім виглядом.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) знайомі рослини; - має уявлення про будову рослини; під контролем та за допомогою педагога: - доглядає за кімнатними рослинами (поливає, протирає листочки).	- формування вміння знаходити частину предмета, виділяти його серед інших (на прикладі будови рослини); - розвиток спостережливості за природою; - виховання бережливого ставлення до рослин; - формування мотивації щодо догляду за кімнатними рослинами.
11.	<i>Посуд.</i> Розширення уявлення про посуд (блюде, виделка, каструля, чайник); частини посуду (ручка, кришка, носик). Знайомство з призначення різного виду посуду. Правила безпеки при використанні посуду, правила безпечного перебування на кухні.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) предмети посуду на малюнках; - розрізняє назви частин посуду; - має уявлення про види посуду та його призначення (в чашку наливають чай, компот,молоко і. т.д.; - має уявлення про правила безпеки при використанні посуду, про безпечне перебування на кухні.	- формування вміння співвідносити предмети посуду з іграшковим посудом, з предметним зображенням посуду на малюнку; - формування уявлення про правила безпеки при використанні посуду, про безпечне перебування на кухні; - розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами-назвами предметів посуду.
12.	<i>Робочі інструменти</i> Ознайомлення з робочими інструментами: молоток, лопата, віник, совок, швабра, ножиці, голка, ніж. Їх призначення. Техніка безпеки. Правила користування.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) на малюнках робочі інструменти; - має уявлення про призначення робочих інструментів; - має уявлення про правила користування інструментами.	- використання назв робочих інструментів у зв'язному мовленні дитини;

13.		<i>Свята. Новорічні свята</i> Знайомство з новорічними прикрасами. <i>Свято жінок.</i> Знайомство зі святом, його значенням.	<i>Вихованець:</i> - знає атрибути свята (ялинка, новорічні прикраси, Дід Мороз. Снігуронька); - під контролем та за допомогою педагога виготовляє новорічні вироби (подарунки, прикраси), подарунки для магуся тощо.	- розвиток уваги, пам'яті; - розвиток усного зв'язного мовлення; - виховання емоційного відношення до подій, свят; - виховання почуття любові до близьких людей.
14.		<i>Меблі</i> Розширення уявлення про предмети меблів (стіл, стілець, ліжка, шафа., диван) Ознайомлення з назвами частин (деталей) меблів. Співвідношення із словом та зображенням.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) меблі на малюнках; - розрізняє (називає) назви частин меблів; Під контролем та за допомогою педагога: - робить за допомогою паличок різні предмети меблів.	- використання назв предметів меблів у зв'язному мовленні дитини; - формування вміння виділяти та називати частини меблів; - формування вміння конструювати предмети меблів з паличок.
15.		<i>Професії</i> Ознайомлення з професіями батьків та співробітників центру (вихователь, вчитель, кухар, лікар, шофер). Трудові дії представників різних професій.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про професії людей, діяльність яких близька до соціального оточення дитини; - вміє впізнавати та називати трудові дії людей.	- формування навичок соціальної взаємодії при спілкуванні з іншими дітьми та дорослими; - виховання поваги до праці дорослого; - виховання працелюбності та самостійності.
16.		<i>Продукти харчування</i> Знайомство та закріплення уявлення про їжу (сир, печиво, масло, пиріг, салат, макарони). Групування продуктів за ознаками та функціональним призначенням: що покласти в компот? Що в борщ?)	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) продукти харчування на малюнках; Під контролем та за допомогою педагога: - розподіляє за ознаками та призначенням продукти.	- засвоєння й виконання вимог щодо правил поведінки за столом; - розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами-назвами продуктів харчування; - розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

17.	<i>Місто. Вулиця. Транспорт</i> Збагачення уявлення про транспорт його види. Ознайомлення з назвами частин машини. Правила безпечної поведінки на дорозі.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) знайомий транспорт; - впізнає та називає назви частин машини (кабіна, кузов, двері, скло); - має уявлення про правила безпечної поведінки на дорозі.	- формування уявлення про правила безпечної поведінки на дорозі; - формування просторових уявлень; - виховання уважності на дорозі.
18.	<i>Птахи</i> Знайомство дітей з птахами (синиця, голуб, качка, гуска, курка, півень). Ознайомлення з частини тіла птаха.	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) знайомих тварин; - розрізняє і називає частини тіла птаха.	- формування уявлення про турботливе відношення до птахів особливо в зимовий період; - розвиток мислення на основі здійснення аналізу та синтезу (зіставлення частин тіла (на прикладі птаха)).
19.	<i>Комахи.</i> Розширення уявлення про зовнішній вигляд комах. Знайомство з будовою тіла та способом пересування (метелик, муха, жук, мураха, комар).	<i>Вихованець:</i> - називає (показує) знайомих комах; - має уявлення про спосіб руху комах.	- виховання дбайливого й відповідального ставлення до довкілля.

3-й рік навчання (5-6 років)
(____ годин, ____ години на тиждень)

№ з/п	К-ть год.	Зміст навчання та виховання	Орієнтовні показники розвитку	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
Тематика занять				
1.		<i>Я та родина</i> Закріплення уявлення про себе: вміння називати своє ім'я, прізвище, вік. Склад сім'ї: уточнюємо та розширюємо уявлення про родинні відносини в сім'ї, соціальні ролі (бабуся, дід, онуки, брати, сестри). Місце проживання, адреса. Правила безпеки з незнайомими.	<i>Вихованець:</i> - називає своє ім'я, прізвище, вік; - називає ім'я однолітків, знає як звати вихователів, звертається до них ; - дотримується правил поведінки в сім'ї, зі старшими; - має уявлення про правила безпеки з незнайомими людьми.	- розвиток пам'яті під час запам'ятовування уявлень про родину; - розвиток зв'язного мовлення; - формування уявлення про правила безпеки поведінки з незнайомими людьми; - виховання доброзичливого ставлення один до одного.
2.		<i>Частини тіла. Засоби гігієни</i> Уточнення та розширення уявлення про частини тіла (рука, лікоть, долонь, нога, коліно) та обличчя (щоки, губи, підборіддя). Органи чуття. Розширення та закріплення уявлення про предмети гігієни	<i>Вихованець:</i> - вмє показати на собі, на інших дітях , на іграшках частини тіла та обличчя; - має уявлення про органи чуття (вухами слухаємо, носом дихаємо. і т.д.).	- формування уявлення про органи чуття та їх функції; - виховання охайності та самостійності.
3.		<i>Дитячий заклад</i> Розширення уявлення про приміщення дитячого закладу, їх призначенням. Уточнення та розширення уявлення про режим дня. Правила безпеки.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про призначення різних приміщень в дитячому закладі; - адекватно виконує режимні моменти в дитячому закладі.	- формування просторових уявлень; - розвиток зв'язного мовлення, - виховання дисциплінованості та порядності; - формування причинно-наслідкових зв'язків під час формування уявлення щодо розпорядку дня та його впливу на здоров'я людини.

4.	<i>Іграшки</i> Закріплення уявлення про призначення іграшок. Деталі іграшки.	<i>Вихованець:</i> - називає деталі певної іграшки; Під контролем педагога: - вміє порівнювати та групувати іграшки за кольором, формою, розміром.	- розвиток мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, групування та класифікації іграшок за призначенням, кольором, формою, розміром, матеріалом. - формування навичок знаходити причинно-наслідкові зв'язки; - розширення пасивного та активного словника.
5.	<i>Пори року</i> Спостереження за змінами в житті тварин та рослин в різні пори року. Зміни погоди в різні пори року. Праця людей в різні пори року.	<i>Вихованець:</i> - називає пори року та їх характерні ознаки; - впізнає різні пейзажні сезони на малюнках; - має уявлення про зміни погоди в різні сезони (восени-дощ, похмуро, взимку – сніг, день короткий, сонце не гріє, на весні – тане сніг, прогривається повітря, літо – спека, гріє сонечко, довгий день); - має уявлення про працю людей в різні пори року.	- формування інтересу дітей до оточуючого природного світу; - формування вміння помічати зміни в природі; - формування вміння визначати зміни в погоді; - формування причинно-наслідкових зв'язків між різними сезонами та станом природи, діяльністю людей, забавами дітей.
6.	<i>Овочі, фрукти</i> Розширення уявлення про овочі та фрукти (вишня, виноград) Місце зростання овочів та фруктів - город, сад. Правила безпеки використання овочів та фруктів.	<i>Вихованець:</i> - називає знайомі овочі та фрукти (на малюнку, іграшкові муляжі); - знає місце зростання (овочі в землі – на городі; фрукти на дереві, кущах – в садах); - розрізняє овочі та фрукти за кольором, формою, смаком; - має уявлення про правила безпеки використання овочів та фруктів (мити перед вживанням, не використовувати в їжу не спілі, гнилі продукти).	- формування операцій аналізу, порівняння, класифікації на основі обстеження різних овочів та фруктів; - розширення та уточнення активного словника.

7.	<i>Об'єкти неживої природи</i> Вода. Ознаки та властивості води. Вода в природі та побуті. Повітря. Погода.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про значення води і повітря для людей, рослин, тварин; - має уявлення про повітря(тепле , холодне); - має уявлення про зміни погоди в різні сезони.	- розширення уявлення про значення води та повітря для життя рослин, тварин, людей; - розвиток уваги на основі спостережень за природою; - виховання бережливого ставлення до води в природі та побуті.
8.	<i>Одяг та взуття</i> Уточнення та збагачення уявлення дітей про види одягу, його призначенні (літній, зимовий). Частини одягу (воріт, рукав). Предмети догляду за одягом та взуттям.	<i>Вихованець:</i> - називає та показує предмети одягу та взуття; - виділяє його частини; Під контролем та за допомогою педагога: - одягається, роздягається; - має уявлення про способи догляду за одягом (чистка, праска, сушка).	- розвиток вміння виділяти предмети одягу з групи однорідних предметів, вчити порівнювати об'єкти, що вивчаються; - групування предметів (наприклад, одяг для хлопчиків, дівчаток, літній чи зимовий тощо); - формування вміння підбирати одяг в залежності від погодних умов; - розвиток усвідомлення необхідності бути охайним.
9.	<i>Рослини</i> Уточнення та розширення уявлення дітей про квіти. Догляд за кімнатними рослинами. Види роботи (поливка, обрізання сухих листочків і т.д.) Закріплення та збагачення уявлення про дерева та кущі. Дерево (клен, береза, ялинка, калина) . Його частини (корінь, стовбур, гілки, листя). Умови росту рослини (світло, вода, повітря).	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про квіти, кущі, дерева; Під контролем та за допомогою педагога: - вміє доглядати за кімнатними рослинами; - називає частини дерева; - має уявлення про умови гарного росту рослини.	- формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між неживою природою та рослинами; - виховання бережливого ставлення до рослин; - розвиток пам'яті на основі відтворення назв рослин, що вивчаються.

10.	<i>Тварини</i> Розширення уявлення про домашні (свійські) (собака, кіт, корова, коза, свиня, кінь) та дикі тварини (ведмідь, лисиця, вовк, заєць, білка, їжак). Зовнішній вигляд. Проживання, живлення тварин. Збагачення уявлення про дитинчат тварин. Значення тварин в житті людини.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про різноманітність тварин; - має уявлення про спосіб життя, живлення тварин, що вивчаються; - називає дитинчат тварин; - має уявлення про користь тварин для людини (корова дає молоко, кінь перевозить важки грузи).	- корекція процесів пам'яті, мислення шляхом формування уявлення про тварини; - формування причинно-наслідкових зв'язків між життям тварин та працею людей; - виховання доброзичливого ставлення до тварин.
11.	<i>Птахи</i> Збагачення уявлення дітей про домашніх (курка, гуска, півень) та диких (голуб, горобчик, сокола, ворона, синиця) птахів. Зовнішній вигляд, проживання та живлення птахів, що вивчаються. Знайомство з пташенятами дорослих птахів.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про різноманітність птахів; - має уявлення про спосіб життя, живлення птахів, що вивчаються; - знає дитинчат тварин.	- розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв різних видів птахів; - формування уявлення про спосіб життя, живлення птахів, що вивчаються; - групування предметів (наприклад, за місцем проживання); - розвиток усного мовлення.
12.	<i>Комахи.</i> Зовнішній вигляд, ознаки комах. Будова тіла. Спосіб пересування комах.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про будову тіла та спосіб пересування комах;	- формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між будовою тіла та способом пересування комах; - розвиток спостережливості, уваги.
13.	<i>Посуд.</i> Уточнення та розширення уявлення про кухню та кухонний посуд. Закріплення назв столових приборів, їх призначення та використання. Знайомство з матеріалами, з яких виготовляють посуд (скло, пластмаса, метал). Правила безпеки поведінки на кухні, біля вогню.	<i>Посуд.</i> - має уявлення про види посуду та його призначення; Під контролем та за допомогою педагога: - розрізняє посуд за заданою ознакою (наприклад, для приготування їжі, для чаювання); - знаходить та показує однакові частини у різних предметів	- збагачення уявлень на основі запам'ятовування назв предметів посуду; - розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами-назвами кухонного, столового, чайного посуду; - формування вміння знаходити предмет, виділяти його серед інших, виконувати дії з ним за призначенням;

			посуду (кришку-у чайника, каструлі,сковорідки); - класифікує посуд за матеріалом виготовлення (скло, пластмаса, метал; - має уявлення про правила поведінки біля кухонних приладів (плита, вогонь).	- формування уявлення про правила безпеки при використанні посуду, про безпечне перебування на кухні.
14.	<i>Продукти харчування</i> Уточнення та збагачення уявлення про продукти харчування (молочні, мучні, м'ясні). Сирі та варені продукти. Знайомство з крупами (гречана, рисова, манна). Формування уявлення про час прийому їжі. Збагачення уявлення про професію кухар, його трудові операції.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про продукти харчування; - називає та визначає за смаком продукти, що вивчаються.	- розвиток тактильних відчуттів під час формування уявлення про властивості круп (гречка, рис,манка); - розвиток вміння співвідносити певні прийоми їжі з частинами доби (ранок – сніданок, день – обід, вечір – вечеря); - виховання охайності та самостійності.	
15.	<i>Вулиця. Місто. Транспорт</i> Знайомство з рідним містом. Його назвою, ознайомлення з адресою дитини. Знайомство з вулицями міста. Правила поведінки в громадських місцях. Розширення уявлення про види транспорту (наземний, водний, повітряний). Знайомство з світлофором. Правила дорожнього руху.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про різноманітність вулиць (широкі, вузькі, довгі, короткі); - розрізняє за малюнками тротуар для пішоходів від проїзної частини дороги; Під контролем та за допомогою педагога: - будує вулицю за допомогою конструктору; - має уявлення про види транспорту (наземний, водний, повітряний) та його призначення (пасажирський, вантажний);	- формування уявлень про безпеку в місті, на вулиці та в транспорті; - формування просторових уявлень; - виховання уважності на дорозі; - розвиток розумових операцій, аналізу, синтезу, порівняння узагальнення; - розвиток зв'язного мовлення.	

			- має уявлення про значення сигналів світлофора; - має уявлення про правила дорожнього руху.	
16.	<i>Будинок та його частини</i> Знайомство з будовою будинку. Призначення різних кімнат в будинку. Розширення уявлення про матеріали з яких будують будинки. Знайомство з професіями тих, хто будує будинки.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про частини будинку їх розташування відносно одна одної (підлога – знизу, зверху-стеля), про призначення різних кімнат в будинку (спальня, кухня, гостьова); - має уявлення про матеріали з яких будують будинки (дерево, цегла).	- формування просторових уявлень; - розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв та призначення різних кімнат у будинку; - розвиток мовлення.	
17.	<i>Професії</i> Закріплення та збагачення уявлення про професії людей (продавець, будівельник, швачка).	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про професії людей; - вміє впізнавати та називати професії людей за малюнками; - розрізняє інструменти, які потрібні для людини певної професії .	- розвиток мислення на основі формування вміння розпізнавати та називати професії людей; - формування причинно-наслідкових зв'язків між інструментами, які потрібні людини та певною професією; - розвиток зв'язного мовлення.	
18.	<i>Меблі</i> Розширення та уточнення уявлення про меблі, їх призначення та розташування в приміщенні. Знайомство з матеріалами, з яких виготовляють меблі.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про предмети меблів, їх призначення; - має уявлення про матеріали, з яких виготовляють меблі (дерево, пластмаса, скло); Під контролем та за допомогою педагога: - вміє співвідносити натуральні об'єкти з іграшковими та графічними зображеннями; - вміє розставляти меблі в іграшковій кімнаті.	- розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв меблів; - розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу; - формування уявлення про способи догляду за меблями.	

19.	<i>Матеріали та робочі інструменти</i> Знайомство з папером, резиною, пластмасою, склом та їх властивостями. Розширення уявлення про робочі інструменти (молоток, цвях, викрутка, пила). Їх призначення.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про різні матеріали та їх властивості (скло-б'ється, папір-рветься і т.д.); Під контролем та за допомогою педагога: - розглядає предмети та визначає з якого матеріалу вони виготовлені.	- розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв робочих інструментів; - розширення активного та пасивного словника.
20.	<i>Свята</i> Закріплення уявлення про новорічні свята (Новий рік, свято Св. Миколая, Різдво). Знайомство з матеріалами новорічних прикрас. Закріплення уявлення про свято жінок.	<i>Вихованець:</i> - під контролем та за допомогою педагога виготовляє новорічні вироби, (подарунки, прикраси), подарунки для матусь на свято жінок тощо.	- розвиток уяви, пам'яті, усного зв'язного мовлення; - виховання любові та поваги до дорослих людей.
21.	<i>Частина доби</i> Послідовність частин доби.	<i>Вихованець:</i> - визначає послідовність і називає частини доби (ранок, день, вечір, ніч).	- формування уявлення про взаємозв'язок частин доби з діяльністю людини (в день-діти грають, навчаються, вночі-сплять).

4-й рік навчання (6-7 років)
(____ годин, ____ години на тиждень)

№ з/п	К-ть год.	Зміст навчання та виховання	Орієнтовні показники розвитку	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
Тематика занять				
1.		<i>Я та родина</i> Закріплення уявлення про себе та близьких. Уточнення уявлення про обов'язки та заняття дорослих та дітей в родині. Розповіді про свята, сімейні події в родині.	<i>Вихованець:</i> - називає своє ім'я, прізвище, вік та адресу ; - називає ім'я однолітків, знає як звати вихователів, звертається до них ; - дотримується правил поведінки в сім'ї, зі старшими; - має уявлення про обов'язки та заняття дорослих в родині; - розповідає про родинні свята, події вихідного дня.	- формування інтересу дітей до оточуючого предметного світу; - розвиток зв'язного мовлення; - формування уявлення про обов'язки та заняття дорослих в родині; - формування моральних рис характеру, необхідних для життя в суспільстві, на основі шанобливого ставлення до старших.
2.		<i>Частини тіла. Засоби гігієни</i> Закріплення уявлення про будову тіла та частини обличчя людини. Уточнення уявлення про функції органів чуття. Знайомство з назвами пальців. Формування уявлення про стадії людського росту у взаємозв'язку з діяльністю дорослих та дітей.	<i>Вихованець:</i> - вміє показати на собі, на інших дітях, на іграшках частини тіла та обличчя; - має уявлення про органи чуття (вухами слухаємо, носом дихаємо. і т.д.); - знає та називає назви пальців рук; Під контролем та за допомогою педагога: - ліпить, конструює з паличок людину; - має уявлення про стадії людського росту у взаємозв'язку з діяльністю дорослих та дітей (малеча сидить в колясці, грає з іграшкою, дошкільник ходить в садок; учень в школу, дорослі на роботу).	- формування просторових уявлень; - збагачення словникового запасу шляхом формування уявлень про органи чуття, про стадії людського росту у взаємозв'язку з діяльністю дорослих та дітей; - формування потреби турбуватися про своє здоров'я.

3.	<i>Дитячий заклад</i> Закріплення уявлення про імена та прізвища дітей в групі. Формування уявлення про друзів та дружні відносини. Закріплення уявлення про режим дня.	<i>Вихованець:</i> - знає імена та прізвища дітей в групі; - адекватно виконує режимні моменти в дитячому закладі; - має уявлення про дружні відносини.	- виховання уважного, доброзичливого ставлення до однолітків ; - збагачення словникового запасу.
4.	<i>Пори року</i> Розширення уявлення про характерні зміни в рослинному та тваринному світі в залежності від сезону. Закріплення вміння визначати характерні зміни в погоді в різні пори року. Праця людей в різні пори року.	<i>Вихованець:</i> - називає характерні ознаки різних сезонів; - визначає зміни в погоді; - впізнає та називає за малюнками різні пори року; - впізнає та називає за малюнками трудову діяльність людей в різні пори року.	- розширення уявлень вихованця про пори року; - розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення; - розвиток уваги та спостережливості; - формування причинно-наслідкових зв'язків між різними сезонами та станом природи, діяльністю людей, забавами дітей.
5.	<i>Овочі. Фрукти</i> Розширення уявлення про зовнішній вигляд, смак, запах фруктів та овочів. Правила безпеки при вживанні фруктів та овочів. Місце зростання овочів та фруктів.	<i>Вихованець:</i> - розрізняє, визначає та називає овочі та фрукти за зовнішнім виглядом, за тактильними відчуттями, смаком та запахом; - вміє визначити, які овочі потрібні для приготування борщу, салату, які фрукти для компоту; - має уявлення про місце зростання овочів та фруктів, що вивчаються;	- розвиток мислення на основі аналізу і класифікації овочів та фруктів за місцем зростання; - корекція уявлень про здоровий спосіб життя на основі розширення знань про правила безпеки при вживанні фруктів та овочів; - збагачення активного словника.
6.	<i>Об'єкти неживої природи</i> Знайомство з землею, її ознаки. Закріплення вміння визначати ознаки води, її використання. Правила безпеки поведінки на воді. Закріплення уявлення про пісок та каміння, їх властивості.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про ознаки та властивості землі, води, піску в різні пори року; - має уявлення про правила безпеки поведінки на воді, при грі з піском.	- розвиток уваги на основі спостережень за природою; - розвиток навичок спостереження в процесі формування уявлення про воду, вітер, пісок, тінь; - виховання бережливого ставлення до води в природі та побуті.

		Знайомство з вітром. Знайомство з тінню. Знайомство з властивостями різних предметів.		
7.		<i>Тварини</i> Закріплюємо уявлення про зовнішній вигляд домашніх та диких тварин, їх дитинчатах. Уточнення та збагачення уявлення про місце проживання та живлення тварин. Знайомство з професіями людей, які доглядають за тваринами. Зоопарк. Знайомство з тваринами, які живуть в інших країнах.	<i>Вихованець:</i> - розрізняє за малюнками домашніх та диких тварин; - називає та показує дитинчат тварин; - вміє показати на малюнку та назвати частини тіла тварини; - має уявлення про місце проживання та живлення тварин; - визначає тварин, що живуть в зоопарку; - впізнає та називає за малюнками назви професій людей, що піклуються за тваринами.	- корекція процесів пам'яті, аналізу, синтезу, мислення шляхом формування уявлень про тварин; - розширення та уточнення уявлень про спосіб життя, місце проживання, спосіб живлення тварин, що вивчаються; - розвиток усного мовлення; - формування причинно-наслідкових зв'язків та залежностей між життям тварин та працею людей.
8.		<i>Птахи</i> Розширення уявлення про домашніх та диких птахів. Уточнення уявлення про живлення та місце проживання птахів. Закріплення уявлення про догляд людини за птахами.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про загальні ознаки птахів; - розрізняє за малюнками домашніх та диких птахів; - має уявлення про живлення та місце проживання птахів; - має уявлення про догляд людини за птахами.	- розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв різних видів птахів; - розширення та уточнення уявлення про умови існування, живлення птахів; - розвиток мислення на основі аналізу та класифікації птахів (домашні, дикі).
9.		<i>Комахи</i> Закріплення уявлення про зовнішній вигляд комах. Закріплення уявлення про будову тіла комах, спосіб пересування, середа перебування.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про будову тіла комах; - має уявлення про спосіб пресування та середу перебування комах.	- розширення та уточнення уявлень про зовнішній вигляд, будову тіла, спосіб пересування комах; - розвиток зв'язного мовлення.

10.	<i>Риби</i> Зовнішній вигляд, будова тіла, пересування, живлення, середа перебування.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про будову тіла, пересування, живлення та середу перебування риб.	- формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між будовою тіла та способом пересування риб; - розвиток уваги та спостережливості.
11.	<i>Рослини</i> Закріплення уявлення про різні дерева кущі та трави. Закріплюємо уявлення про будову дерева. Хвойні та листяні дерева. Квіти. Знайомство з місцем зростання квітів. Ягоди. Зовнішній вигляд, смак, місце зростання.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про різноманітність рослин (дерева, кущі, трави); - має уявлення про будову дерева; - називає та показує знайомі дерева та квіти; - має уявлення про місце зростання рослин, що вивчаються.	- виховання бережливого ставлення до рослин; - розвиток пам'яті на основі відтворення назв рослин, що вивчаються; - збагачення уявлення про місце зростання рослин, що вивчаються; - збагачення словникового запасу.
12.	<i>Одяг та взуття</i> Закріплення та збагачення уявлення про сезонні види взуття та одягу, про матеріали з яких виготовляють одяг. Формування уявлення про предмети (щітка, крем) та способи догляду за взуттям та одягом. Формування уявлення про місце зберігання одягу та взуття.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про сезонні види взуття та одягу, про матеріали з яких виготовляють одяг; Під контролем та за допомогою педагога: - складає розповідь – опис свого одягу; - знає та показує місце зберігання свого одягу.	- формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між погодою та вибором одягу; - використання назв одягу та взуття у зв'язному мовленні дитини; - розвиток усвідомлення необхідності бути охайним; - розвиток естетичного сприймання.
13.	<i>Посуд</i> Закріплення та уточнення уявлення про види посуду (кухонний, столовий, чайний), його призначення. Знайомство дітей з посудом для зберігання продуктів харчування . Збагачення уявлення про матеріал, з якого виготовлений посуд. Закріплення уявлення про сервіровку столу.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про види посуду та його призначення; - має уявлення про матеріал, з якого виготовлений посуд; - класифікує посуд за матеріалом виготовлення (скло, пластмаса, метал); - називає частини посуду;	- збагачення словникового запасу та розвиток мовлення на основі відтворення інформації щодо видів посуду; - формування вміння знаходити предмет, виділяти його серед інших, виконувати дії з ним за призначенням; - виховання бережливого відношення до посуду, охайності та уважності.

14.	<i>Свята</i> Закріплення уявлення дітей про ознаки зими, зимові забави, про атрибути Нового року. Збагачення уявлення про свято жінок. Формування уявлення про особистісні якості жінки.	<i>Вихованець:</i> - знає про зимові свята, атрибути Нового року; свято жінок тощо;	- розвиток зв'язного мовлення; - виховання емоційного відношення до подій, свят; - виховання любові та поваги до близьких та оточуючих людей.
15.	<i>Продукти харчування</i> Збагачення уявлення про основні продукти харчування, їх якість, способи отримання. Уточнення уявлення про назви страв, час прийому їжі.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про основні продукти харчування; Під контролем та за допомогою педагога: - визначає продукти, з яких можна приготувати салат, суп та інші страви;	- розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу словами-назвами продуктів харчування; - розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.
16.	<i>Меблі</i> Уточнення та збагачення уявлення про предмети меблів та їх призначення. Збагачення уявлення про матеріал, з якого виготовляють меблі. Предмети догляду за приміщенням, способи прибирання приміщення.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про предмети меблів та їх призначення; - має уявлення про матеріал, з якого виготовляють меблі;	- розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв меблів; - формування уявлення про способи догляду за меблями; - розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу; - розвиток мотивації щодо допомоги дорослим під час прибирання приміщення.
17.	<i>Побутові прилади</i> Знайомство з технікою (телевізор, холодильник, телефон, пилосос, праска) їх призначення. Правила безпеки поведінки з технікою.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про побутові прилади та їх призначення; - має уявлення про правила безпеки поведінки з технікою.	- Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв побутових приладів; - розвиток зв'язного мовлення.
18.	<i>Професії</i> Продовження ознайомлення дітей з різними професіями (перукар, медсестра, поштарка, міліціонер, пожежник).	<i>Вихованець:</i> - називає різні професії за малюнками.	- виховання поваги до праці дорослого; - виховання працелюбності та самостійності; - збагачення словникового запасу.

19.	<i>Транспорт. Місто, вулиця</i> Збагачення уявлення про вулиці міста. Знайомство дітей з державними символами (герб, прапор). Уточнення та збагачення уявлення про види транспорту. Знайомство з транспортом спеціального призначення. Закріплення уявлення про частини транспорту. Професії людей, які управляють транспортом та обслуговують його (шофер, капітан, пілот, машиніст, кондуктор). Уточнення уявлення про світлофор, його значення.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про своє місто, про державні його символи; - знає назву міста та вулиці (де живе); - впізнає та називає назви частин машини (кабіна, кузов, двері, скло); - має уявлення про значення сигналів світлофора; має уявлення про правила безпечної поведінки на дорозі.	- розвиток розумових операцій, аналізу, синтезу, порівняння узагальнення; - формування просторових уявлень; - групування предметів (наприклад за видом транспорту); - розвиток пам'яті на основі ознайомлення з правилами безпечної поведінки на дорозі; виховання уважності на дорозі.
20.	<i>Частина доби</i> Закріплення уявлення про частини доби їх послідовність та діяльність людей на протязі дня.	<i>Вихованець:</i> - визначає послідовність і називає частини доби (ранок, день, вечір, ніч); - має уявлення про діяльність людини на протязі дня (зранку – просипаються, умиваються, снідають, ідуть в садок, дорослі на роботу; вечором – вертаються додому, вечеряють і т.д.).	- формування уявлення про взаємозв'язок частин доби з діяльністю людини (в день-діти грають, навчаються, вночі-сплять).
21.	<i>Матеріали та робочі інструменти</i> Формування уявлення про матеріали та їх властивості (папір, тканина, картон, деревина, метал, пластмаса, скло, нитки, мотузка, вата). Робочі інструменти (щітка, граблі). Правила безпеки при використанні робочих інструментів та різних матеріалів.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про матеріали та їх властивості; - має уявлення про правила використання робочих інструментів; - знаходить в найближчому оточенні предмети, які виготовлені з певного матеріалу.	- розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв робочих інструментів; - розширення активного та пасивного словника.

22.	<i>Школа</i> Формування уявлення про школу, її призначення.	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про школу та її призначення/	- розвиток активного мовлення та збагачення словникового запасу.
23.	<i>Небезпечні ситуації</i> Знайомство з небезпечними ситуаціями в зимовий період (сильний вітер, танення льоду на водоймі і т.д.); в літній період - безпека на воді, в лісі. Уточнення уявлення про небезпечні предмети, які зустрічаються в побуті (сірники, ножиці, газові плити, гарячий посуд).	<i>Вихованець:</i> - має уявлення про небезпечні ситуації та небезпечні предмети.	- виховання уважності, дисциплінованості, відповідальності.

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ В СПЕЦІАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1 Значення і завдання навчання та виховання «Ознайомлення з навколишнім» для розумово відсталих дітей дошкільного віку

З метою підвищення ефективності корекційного впливу на особистість дитини актуальною є проблема створення оптимальних умов для формування життєвої компетентності дошкільників та адекватного відношення до природи, людини тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що розумовий розвиток дитини передбачає розвиток мислення та мовлення. Удосконалення думки безпосередньо впливає на її словесне оформлення і навпаки, чітка вимова робить думку більш зрозумілою для слухача. З розвитком мовлення здобуваються навички розумової праці, удосконалюється вміння аналізувати, пояснювати, доводити. Для розвитку мислення та мовлення дитини необхідний багатий чуттєвий досвід, який отримується від сприйняття різних предметів, явищ навколишньої дійсності. Процес пізнання природи сприяє розумінню та використанню в зв'язному мовленні різних граматичних категорій, що характеризують назви, дії, якості та допомагають аналізувати предмет та природниче явище з усіх боків. Тому природа дає можливість для різної діяльності дитини, що сприяє активному засвоєнню та використанню набутих знань.

У педагогічній літературі підкреслюється думка, що саме у дошкільному віці діти отримують емоційні враження про природу, накопичують доступні знання та уявлення, які в подальшому стають підґрунтям для формування цілісного ставлення до природи.

Аналіз літератури показав, що проблемі ознайомлення розумово відсталих дітей молодшого віку з природою присвячені праці О.М. Калініної, А.А. Катаєвої, Н.Г. Морозової, Н.П. Павлової, Н.Д. Соколової. Основи методичної системи по ознайомленню з навколишнім світом представлені в роботах Р.А. Афанасьєвої та Є.В. Лапошиної.

Під час формування природничих понять організація пізнавальної діяльності дитини починається із забезпечення сприймання окремих явищ, предметів та подій. Наочний образ сприймання відображає об'єкт, який характеризується цілісністю, зв'язками, взаємовідношеннями між якостями, властивостями або його частинами (Т.М. Байбара). Формою більш узагальненого, але разом з тим наочного, чуттєвого відображення дійсності, сходиною до вищої форми пізнання (до абстрактного мислення), яка виникає на основі відчуттів і сприймань, є уявлення.

Відомо, що сформовані уявлення про природу є базою для наступного формування природничих понять. Вони слугують місточком між чуттєвим і раціональним пізнанням. "Чим яскравіші, чим багатші будуть здобуті дитиною уявлення, тим чіткішими будуть поняття і тим легше відбудуватиметься найважлива робота над їх побудовою" (К.П. Ягодовський).

Також в дошкільному віці у дитини закладається основа особистої культури, в склад якої включається розвиток уявлень про себе, орієнтація дитини в предметному світі, в світі природи, в явищах особистого життя та діяльності. Адекватні уявлення про навколишнє середовище сприяють ефективній соціалізації дитини.

Ще більш важливим стає формування уявлень про навколишнє середовище для розумово відсталих дошкільників, оскільки внаслідок недостатності пізнавальної діяльності й емоційно-вольової сфери вони не завжди правильно сприймають оточуючий світ, залежності свого життя та здоров'я від навколишнього середовища. Це не тільки обмежує їх кругозір, але й значно ускладнює орієнтування у навколишньому, заважає адаптуватися до життя й

адекватно поводитися у природі та суспільстві, усвідомлюючи цінність власного й чужого життя, збереження природного довкілля. Тому ознайомлення з навколишнім є складовою частиною корекційно-виховної роботи у спеціальному дошкільному закладі.

Основоположна роль в навчанні відводиться його змістові. Змістовий компонент педагогічного процесу, відображає смисл, що вкладається як в мету, так і в кожне конкретне завдання. Зміст навчання має уможливлувати комплексний вплив на розумово відсталу дитину. Він має забезпечувати досягнення як освітньої, так і корекційно-розвивальної мети.

Таким чином, метою занять з ознайомлення з навколишнім є формування у дітей цілісного сприйняття та уявлення предметів і явищ навколишньої дійсності, яке відображає важливі зв'язки та залежності між об'єктами, а саме: формування знань про навколишню дійсність, необхідних для усвідомлення своєї приналежності до природи і суспільства; формування уявлення про живу й неживу природу; створення елементарної бази для засвоєння різних видів соціального досвіду, морально - правових норм, традицій тощо; корекційний розвиток пізнавальної діяльності; формування навичок самообслуговування та охайності.

Зміст програми забезпечує вирішення навчальних завдань:

- ознайомити дітей з близьким оточенням, побутовими предметами, сформувані передумови сприйняття оточуючого середовища;
- сформувані та розширити елементарні знання дітей про предмети і явища живої та неживої природи, про сезонні зміни в природі;
- дати дітям загальні уявлення про суспільство і місце в ньому людини;
- ознайомити дітей з основами екологічних знань;
- сформувані первинні гігієнічні навички та навички самообслуговування у дітей зі складним дефектом;
- прищепити учням навички, що необхідні для збереження та зміцнення особистого здоров'я;
- сформувані зацікавлене ставлення до вивчення природи.

Корекційних завдань:

- розвивати пам'ять, увагу, мислення, мовлення дітей;
- навчити спостерігати, виділяти предмет чи явище від загального, порівнювати, співвідносити, робити висновки, відповідати на запитання.

Виховних завдань:

- сформувані особисту культуру та формування бережливого ставлення до природи та інших людей;
- сформувані у дітей морально-етичні навички поведінки, виховання працелюбності, любові та поваги до Батьківщини, природи, до українських звичаїв, традицій.

Зміст навчання і виховання «Ознайомлення з навколишнім» враховує уявлення про структуру дефекту розумово відсталості дитини, де на перший план виступають порушення інтелектуальної діяльності і виникаючи на цьому фоні вторинні відхилення, які виявляються в недорозвиненні емоційно-вольової сфери, фізичній слабкості, порушенні поведінці. Програма складена з урахуванням особливостей розумового, мовленнєвого та фізичного розвитку дошкільника, а також з урахуванням особливостей їх психічного розвитку, віку та характеру ведучого виду діяльності.

Матеріал в програмі розподілений по рокам навчання та поданий за темами. Засвоєння програми забезпечує підготовку розумово відсталості дитини до подальшого навчання в допоміжній школі. Зміст матеріалу враховує загальні та спеціальні принципи виховання та навчання: науковість, системність, доступність, концентричність, повторюваність.

Реалізація визначених цілей, завдань здійснюється в процесі навчання за певними напрямами:

- ознайомлення з природою та її явищами,
- ознайомлення з предметним світом;
- ознайомлення з явищами соціального життя.

Кожний напрям має свої особливості, ознайомлює дітей з певними властивостями, зв'язками та відношеннями.

На заняттях з ознайомлення з навколишнім здійснюється формування, уточнення та систематизація уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності. Діти знайомляться з предметною та природною середою, вчаться визначати призначення, властивості та якості предметів. Дошкільники отримують уявлення про різні види діяльності людини, засвоюють правила та норми поведінки (вміння вітатися, прощатися, звертатися за допомогою); формується цілісне сприйняття та правильне уявлення про людину, її потреби і можливості, про будову тіла, про предмети гігієни, правила поведінки в побуті, на вулиці тощо.

Під час ознайомлення з навколишнім світом забезпечується збагачення чуттєвого, емоційного, соціально-побутового, ігрового досвіду, розвиток мови та мислення. Предмети повсякденного використання діти вивчають на основі чуттєвого пізнання. Вони розглядають, аналізують, визначають їх призначення, виконують різні дії з ними. Діти вчаться називати та показувати предмети в різному просторовому положенні, співвідносити натуральні предмети з їх графічним зображенням, порівнюють предмети, встановлюють просторові та причинно-наслідкові зв'язки.

Ми передбачали, що структура змісту програми дасть можливість вихователю усвідомити послідовність вивчення навчального матеріалу, бачити місце засвоєних уявлень в загальній системі, встановити зв'язки між окремими темами.

Первинні уявлення й елементарні знання про об'єкти та явища живої й неживої природи формуються поступово, послідовно, на протязі всіх років корекційного навчання у спеціальному дошкільному закладі.

На кожному році навчання здійснюються певні програмні завдання ознайомлення дітей з природою.

Так на *першому році навчання* зміст роботи повинний обов'язково включати розвиток інтересу у дітей до природного та предметного світу в процесі спостереження. В цілому на цьому етапі йде накопичення первинних уявлень про себе, про окремі об'єкти та явища природи, при цьому знання обмежуються впізнаванням, розрізненням, називанням окремих конкретних рослин, тварин, посуду, одягу і т.д. Дітей 3-х -4-х років життя ознайомлюють з рослинами, тваринами, явищами неживої природи, привчають відокремлювати їх в просторі, виділяти і правильно називати деякі ознаки рослин (забарвлення листя, квітів) і т.д. При цьому формується інтерес дітей до оточуючого предметного та природного світу, відбувається збагачення та розширення пасивного та активного словника, виховання турботливого й відповідального ставлення до довкілля.

На *другому році навчання*, стає можливим формування у розумово відсталих дошкільників уявлень про деякі особливості предметів та об'єктів природи (наприклад, особливості зовнішнього вигляду (колір, смак, розмір, форма), доступні елементарні уявлення про сезонні явища в природі. Дітей вчать спостерігати, виділяти окремі ознаки рослин, тварин, порівнювати об'єкти та предмети, групувати їх за зовнішніми ознаками.

На *третьому році навчання* накопиченні у попередні роки уявлення дозволяють перейти до деякої їх систематизації, встановленню відмінності та схожості об'єктів, класифікації (дикі та свійські(домашні) тварини. В цей час формуються уявлення про пори року, їх зміни.

На *четвертому році навчання* формуються уявлення про зв'язки та взаємодії, залежності, а також вміння робити елементарні висновки на основі спостереження.

2.2 Шляхи підвищення ефективності корекційно-виховної роботи з формування уявлень про навколишнє середовище у розумово відсталих дошкільників

У роботі з розумово відсталими дошкільниками вибір методів і прийомів навчання визначається змістом програми і залежить від віку дітей, природного оточення дошкільного закладу, місця і об'єкта спостереження. Правильна організація занять, використання специфічних методів і прийомів навчання сприятимуть розвитку пізнавальної діяльності, мислення та мовлення розумово відсталих дітей.

В процесі ознайомлення дітей з природою в дитячому закладі використовують різні методи: наочні (спостереження, демонстрація наочних матеріалів); словесні (розповіді вихователя, бесіди, пояснення), практичні (вправи, ігровий метод, елементи праці).

Чуттєвий досвід дитини, без якого неможливе засвоєння природничих понять складають об'єкти, що безпосередньо нею сприймаються. Тому обов'язковим етапом процесу формування природничого уявлення (поняття) є чуттєве сприймання – відображення реальних предметів, явищ, процесів навколишнього світу. Свідоме сприймання забезпечується попереднім добором і демонструванням об'єктів природи, які за змістом відповідають змістові того поняття, яке формується. Щоб сприймання було цілісним, ми використовували прийоми, які одночасно актуалізують чуттєвий досвід дитини – це унаочнення, стисле пояснення вихователя. У процесі формування і розвитку сприймань та за допомогою різних способів (спостережень, використання технічних засобів навчання) підвищували навчальну активність дітей. На свідомість сприймання предметів і явищ навколишнього світу значний вплив має правильно організоване спостереження в природі; спостереження натуральних об'єктів; точне слово вихователя; вправи, які уточнюють сприймання; підвищення активності учнів. Ці умови вказують на те, що чим більша інтенсивність і ступінь усвідомлення сприймання, тим вища якість фундаменту для продовження процесу пізнання.

Спостереження – це метод чуттєвого пізнання природи. Він забезпечує безпосередній контакт з природою, живими об'єктами, навколишньою середою. Спостереження – головний спосіб формування у дошкільників конкретних уявлень, основа образного мислення. Уявлення, отримані за допомогою спостереження, стають змістовою основою багатьох видів діяльності (ігрової, мовленнєвої, образотворчої, трудової).

Спостереження як метод вивчення об'єкта повинно відповідати певним вимогам:

- чітке визначення мети спостереження;
- розробка плану спостереження;
- аналіз отриманих даних, на основі яких робляться висновки, будуються речення.

Досвід спостереження об'єктів, предметів та явищ в майбутньому стає базою для пізнавальної активності дошкільника, стимулює й організовує її, є відправною точкою розвитку інтересів і захоплень.

Для успішної реалізації завдань з навчання «Ознайомлення з навколишнім» має значення його правильна організація. Основна форма організації навчання дітей з ознайомлення з навколишнім це заняття, на яких отримуються, уточнюються, закріплюються, збагачуються знання та вміння. Заняття проводять в певні години по розробленому плану, згідно програми. Серед них можна виділити тематичні, інтегровані заняття, умовні мандрівки, дидактичні ігри, екскурсії у природу, спостереження за тваринами і рослинами на заняттях у групі тощо.

Значне місце у системі роботи по ознайомленню дошкільників з навколишнім належить такій формі організації навчання як екскурсія, головним компонентом якої є спостереження за об'єктами та явищами природи. Екскурсії є своєрідною ілюстрацією словесних образів і створюють більш повне уявлення про предмети і явища навколишнього середовища.

Вимоги до екскурсії:

1. Необхідно підготувати пряме спостереження (розглядання) об'єкта та взаємодія з ним.
2. Необхідно підготувати дитину до події.
3. Отриманий досвід необхідно усвідомити й закріпити, підключивши інтерес і позитивні емоції, по-різному обіграючи пережите.

Щоденні прогулянки широко використовують для ознайомлення дітей всіх вікових груп з природою. Вони можуть носити характер невеликих екскурсій, під час яких вихователь проводить огляд ділянки, організує спостереження за погодою, сезонними змінами в житті рослин і природи. Ознайомлення дітей з природою в дитячому закладі вимагає постійного безпосереднього спілкування з нею. Однією із умов, яка забезпечує це, є організація в дитячому закладі кутка живої природи. Кожна вікова група повинна мати свій куток природи. Працю і спостереження дітей за рослинами і тваринами в кутку природи організовують протягом року. Праця в кутку природи проводиться щоденно в години, відведені для праці. Діти спостерігають за рослинами, оволодівають елементарними трудовими навичками, привчаються до спільної праці з дорослими, один з одним, а потім самостійно. Організація праці дітей залежить від віку дитини. На першому році навчання діти тільки спостерігають, як вихователь доглядає за рослинами, на другому році вони самі приймають участь в цій роботі. На третьому та четвертому році навчання діти вчаться виконувати окремі доручення вихователя та вести індивідуальні спостереження за рослинами і тваринами.

Ефективним словесним методом навчання, який при правильному його поєднанні з конкретними спостереженнями та діяльністю дітей, відіграє велику роль в навчально-виховній роботі з дітьми є бесіда. Бесіда – це організована, цілеспрямована розмова вихователя з дітьми з певної теми, що складається із запитань і відповідей.

Для розумово відсталих дітей бесіда – найважливіший засіб досягнення, перевірки і корекції правильності розуміння інформації, стимулювання та підтримки пізнавальної активності, управління навчальною діяльністю.

За допомогою бесід діти цілеспрямовано засвоюють відомості про конкретні предмети й явища, вчаться словом передавати ознаки предметів, дії з предметами. Зосереджуючи увагу на характерних ознаках явищ, педагог поглиблює уявлення дітей про те, що вони сприймали на прогулянках, екскурсіях. Позначення сприйнятого словом, опис самими дітьми предметів і явищ робить процес набуття знань більш осмисленим. Бесіда також збагачує дитину новими знаннями або показує знайоме в новому аспекті. Беручи участь у бесіді, дитина вчиться зосереджувати свою думку на одному предметі, пригадує те, що знає про нього, привчається логічно мислити. У бесіді вихователь учить дитину чітко висловлювати свої думки, розвиває вміння слухати і розуміти запитання, правильно формулювати відповідь на них - коротко або докладніше залежно від характеру запитання, правильно ставити запитання. Бесіди активізують дитяче мовлення, сприяють розвитку діалогічного мовлення.

Змістом бесіди є програмний матеріал з ознайомлення дітей з довкіллям: з предметами побуту, праці, з побутом і працею людей, явищами природи, суспільним життям, святами, з іграми, навчанням і працею дітей у дошкільному закладі. Зміст бесіди може складати обговорення прослуханих казок, оповідань, віршів, розглянутих картин, відеофільмів, кінофільмів, телепередач тощо.

Зміст бесід повинен бути педагогічно цінним, сприяти здійсненню завдань всебічного виховання дітей і водночас бути посильним, психологічно близьким дитині - дошкільнику. Дотримання останньої вимоги особливо необхідне для того, щоб бесіда проходила активно, збуджувала думку дитини, допомагала утримувати її увагу і залишила б глибокий слід у її свідомості.

Проте бесіду можна побудувати і на маловідомому матеріалі при умові використання дидактичного матеріалу, картин, таблиць, схем тощо. Запитання треба ставити так, щоб вони збуджували думку, спонукали до відповіді. Запитання повинні бути точними, сформульованими коротко, без зайвих слів, кожне наступне запитання повинно бути продовженням попереднього (логічно пов'язані між собою).

Наочний матеріал, який використовується для уточнення уявлень дітей викликає зацікавленість, мовленнєву активність. Висловлювання дітей у таких випадках безпосередньо спираються на відчуття і сприймання. Дрібні предмети (квіти, насіння, листя, предметні картинки) роздають усім дітям. Наочний матеріал вихователь готує заздалегідь, продумує розміщення його під час бесіди, методику пояснення. Його не треба виставляти для передчасного огляду, щоб не відвертати уваги дітей від заняття. Наочний матеріал повинен повністю відповідати програмовому змісту бесіди. У бесіду можна включити прослуховування платівок, магнітофонних записів, літературних текстів, що підвищує емоційність сприймання матеріалу. Можна використати також ігрові вправи, загадки, читання художніх творів.

Також, до прийомів, які відкривають можливості для розвитку мислення та мовлення у дітей відносяться і логічні завдання. Логічне завдання – це розповідь-загадка, відповідь на яку може бути отримана, коли діти засвоїли певні зв'язки та закономірності природи. Зміст та мета логічного завдання відповідає змістові занять, екскурсій, прогулянок, маючи на меті підвести дітей до усвідомлення процесів розвитку в природі, розумінню сезонних змін, праці в природі. Логічні завдання можна використовувати для підтримання інтересу до світу природи, для розвитку у дітей спостережливості. Також з цією метою використовують проблемні ситуації чи запитання – що є одним з найпоширеніших засобів, що спонукає до пізнання. Вони розвивають мислення шляхом розв'язання завдань, поставлених проблем і дають новий пізнавальний результат. Проблемні запитання доцільно використовувати як на заняттях, так і поза ними. Адже відповіді дітей в такому разі є важливим для зворотного зв'язку між новими і попередньо засвоєними знаннями. Крім того, вихователь має змогу на підсумкових заняттях чітко визначити проблеми, труднощі, вдало планувати перспективу у роботі з дітьми.

Для підтримки інтересу і розвитку пізнавальної активності необхідно використовувати дидактичні ігри різної варіативності. Дидактична гра – основний вид діяльності дитини і при цьому одна з форм навчальної взаємодії дорослого та дитини. Основна особливість дидактичних ігор визначена їх назвою: це ігри навчальні. Вони сприяють розвитку пізнавальної діяльності, інтелектуальних операцій, що представляють собою основу навчання.

Отже, дидактична гра має дві цілі: навчальну та ігрову, заради якої діє дитина. Важливо щоб ці дві цілі доповнювали одна одну та забезпечували засвоєння матеріалу. Засвоєння програмованого матеріалу стає умовою досягнення ігрової мети. В грі кожна дитина отримує можливість самостійно діяти в певній ситуації чи з певними предметами, отримуючи при цьому дієвий та чуттєвий досвід. Це особливо важливо для розумово відсталих дітей, у яких досвід дій з предметами збіднений та не узагальнений. Дидактична гра дозволяє забезпечити потрібну кількість повторень на різному матеріалі, при цьому зберегти позитивне відношення до поставленого завдання.

Таким чином, дидактична гра повинна зробити процес навчання емоційним, дієвим та дозволяє отримати особистий досвід.

При використанні дидактичної гри вихователь має враховувати певні принципи:

- спиратися на попередній досвід дитини, враховуючи її індивідуальні особливості;
- слідкувати, щоб дидактичне завдання було доступне всім дітям;
- підтримувати інтерес та різноманітність ігрової дії;
- поступово ускладнювати дидактичне завдання та ігрові дії;

- чітко пояснювати правила гри.

Організація дидактичної гри педагогом здійснюється в трьох основних напрямках:

- підготовка до проведення дидактичної гри,
- проведення гри;
- аналіз гри.

Підготовка до проведення дидактичної гри передбачає:

- відбір гри відповідно до завдань виховання і навчання, поглиблення і узагальнення знань, розвиток сенсорних здібностей, активізація психічних процесів (пам'ять, увагу, мислення, мовлення);
- встановлення відповідності відібраної гри програмним вимогам виховання і навчання дітей певної вікової групи;
- визначення найбільш зручного часу проведення дидактичної гри (у процесі організованого навчання на заняттях або у вільний від занять та інших режимних процесів час);
- вибір місця для ігор, де діти можуть спокійно грати, не заважаючи іншим. Таке місце, як правило, відводять у груповій кімнаті або на ділянці.
- визначення кількості дітей (вся група, невеликі підгрупи, індивідуально);
- підготовка необхідного дидактичного матеріалу для вибраної гри (іграшки, різні предмети, картки, природний матеріал);
- підготовка до гри самого вихователя: він повинен вивчити і осмислити весь хід дидактичної гри, своє місце у грі, методи керівництва грою;
- підготовка до гри дітей: збагачення їх знаннями, уявленнями про предмети і явища навколишнього життя, необхідними для вирішення ігрової задачі.

Проведення дидактичної гри включає:

- ознайомлення дітей зі змістом гри, з дидактичним матеріалом, який буде використаний в грі (показ предметів, картинок, коротка розмова, під час якої уточнюються знання та уявлення дітей про них);
- пояснення правил гри. При цьому вихователь звертає увагу на поведінку дітей відповідно до правил гри, на чітке виконання правил (що вони забороняють, дозволяють, наказують);
- показ ігрових дій, в процесі яких вихователь навчає дітей правильно виконувати дію, доводячи, що в іншому випадку гра не призведе до потрібного результату;
- визначення ролі вихователя в грі.

Підведення підсумків гри – це відповідальний момент в керівництві нею, тому що за її результатами, можна говорити про її ефективність.

Аналіз проведеної гри спрямований на виявлення прийомів її підготовки і проведення: які прийоми виявилися ефективними в досягненні поставленої мети, що не спрацювало і чому. Це допоможе вдосконалити як підготовку, так і сам процес проведення гри, згодом уникнути помилок. Крім того, аналіз дозволить виявити індивідуальні особливості в поведінці, характері дітей, і, значить, допоможе правильно організувати індивідуальну роботу з ними.

Формування уявлень про навколишнє середовище у процесі дидактичної гри можливо в умовах педагогічного процесу під керівництвом дорослого.

Для проведення даної роботи необхідно використання різних методів і прийомів:

- ігрових (сюрпризна моменти, загадки, лічилки, елементи змагання);
- словесних (бесіда для уточнення знань, пояснення правил, аналіз діяльності та інше);
- наочних (використання іграшок, муляжів, ілюстрацій, природничого матеріалу, показ ігрових дій).

В дидактичній грі необхідно правильне поєднання наочності, слова вихователя і дій самих дітей з іграшками, ігровими посібниками, предметами. Використання наочного матеріалу у різних вікових групах різноманітно, з урахуванням зростаючого досвіду дітей, а також нових завдань з ознайомлення з навколишнім.

Наочність в іграх дошкільнят перш за все представлена в предметах, якими граються діти, які складають матеріал центр гри; в картинках, що зображують предмети, дії з ними, призначення предметів, їх основні ознаки, властивості матеріалів (ігри з парними картинками, ігри типу картинного лото, доміно, ігри з тематичними серіями картинок). Початковий показ ігрових дій вихователем, «пробний хід» у грі, використання захопливо-контрольних значків, жетончика, фішок - все це складає наочний фонд коштів, які використовує вихователь, організовуючи гру і керуючи нею. Іграшки і предмети вихователь демонструє в наочному дії, в русі.

Також як засіб пізнання прихованих зв'язків і відносин вихователь використовує моделювання. В іграх для проходження різних маршрутів використовуються плани-схеми (ігри «Секрети», «Лабіринт», «Хто швидше знайде дорогу до дому»). (Див. мал. 6)

Наводимо приклади дидактичних ігор та дидактичних завдань для розумово відсталих дошкільників, які розраховані для їх творчого використання, що обумовлюється варіативністю методів та прийомів, спрямованих на досягнення корекційно-розвивальної мети та гнучкістю у підборі матеріалу, в залежності від програмних вимог та віку дитини. Одна з та сама гра може бути використана під час вивчення різних тем.

Дидактичні ігри на розвиток зорового сприйняття та пам'яті

Відмінність та схожість предметів

Ігровий матеріал: предмети чи карточки з малюнками (малюнки в залежності від теми, що вивчається)

Хід гри: дитині показують два предмети, які різні за кольором та розміром. Пропонують розглянути їх, потім назвати ознаки відмінні ознаки, їх призначення (це може бути –різний посуд (наприклад дві тарілки, одяг, меблі і т.д.)

Групування предметів

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: дитині пропонуються розглянути предмети чи малюнки та поєднати їх в групи (наприклад, овочі - фрукти, продукти харчування, одяг, транспорт).

Склади малюнок

Ігровий матеріал: предметні малюнки за темами і розрізані на частини предметні малюнки

Хід гри: дитині пропонують скласти малюнок з частин. На кожному малюнку намальована частина певного предмету. Треба скласти щоб вийшов цілий малюнок (малюнки використовуюемо в залежності від теми, яка вивчається). (Див. мал. 1)

Ремонт одягу, взуття, посуду

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: дитині пропонується «відремонтувати» одяг чи посуд з нескладним узором. Для цього необхідно вибрати потрібну «заплатку» серед запропонованих. (Див. мал. 2)

Назви по черзі

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: дитині показують 5 малюнків, на яких зображені овочі (фрукти, меблі, іграшки і т.д.) і пропонують назвати їх. Потім малюнки закривають та пропонують дитині перерахувати їх в тій послідовності, в якій вони були представлені.

Що змінилося?

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: дитині показують декілька малюнків і пропонують назвати їх. Потім вихователь забирає один малюнок, а інші місцями змінює. Дитина повинна сказати що змінилося.

Розклади по черзі

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: дитині пропонується розглянути малюнки і запам'ятати їх розташування. Потім вихователь змінює малюнки місцями. Дитині пропонується визначити як малюнки були розташовані спочатку.

Що спочатку, що потім

Ігровий матеріал: сюжетні малюнки

Хід гри: дитині пропонують декілька малюнків, які пов'язані одним сюжетом розкласти в певній послідовності розвитку подій (наприклад, режим дня, послідовність протікання сезонів). (Див. мал.3)

Впізнай предмет за тінню

Ігровий матеріал: предметні малюнки та силуетні карточки

Хід гри: дитині пропонується назвати предмет (малюнок) накласти предмет на його тінь (силуетний малюнок). (Див. мал.4)

Впізнай предмет за контуром

Ігровий матеріал: предметні малюнки та контурні карточки

Хід гри: дитині пропонується декілька малюнків з реалістичними зображеннями предметів і контурні зображення цих предметів. Пропонують розглянути малюнки і назвати предмет, якому належить контур. (Див. мал.5)

Розвиток слухової уваги та пам'яті

Що не назвали?

Хід гри: дитині пропонується назвати запропоновані малюнки (на будь-яку тему, що вивчається). Потім вихователь називає всі крім одного. Дитині треба сказати, який малюнок не назвали.

Розвиток просторової орієнтації

Прогулянка

Ігровий матеріал: сюжетний малюнок та відповідні до нього предметні малюнки

Хід гри: дитині пропонують головну карточку з зображенням лісної галявини, де хлопчик з дідусем збирають ягоди і карточки з зображеннями дерев, квітів, місточка, тину. Малюнки пропонують розкласти на головній карточці таким чином, щоб розповісти кого зустрів дідусь з хлопчиком, з яких сторін наприклад, місточок, дерева і т.д. Також ця гра використовується під час таких тем як транспорт, місто, вулиця, меблі і т.д.

Розвиток мислення

Назви зайвий предмет

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: дитині пропонуються малюнки, на яких зображені предмети (наприклад посуд), і один малюнок «зайвий» (наприклад меблі). Визначити який малюнок не підходить, тобто «зайвий» і чому?

- чашка, тарілка, каструля, стіл;
- огірок, помідор, яблуко, картопля;
- кофта, спідниця, чоботи, штани.

Що де росте?

Ігровий матеріал: предметні малюнки, м'яч

Хід гри: а) гра з малюнками. У кожній дитині великий малюнок, де зображений наприклад, город, сад чи поле. Вихователь піднімає маленький малюнок та називає рослину, що зображена на ній. Цю маленьку картину бере той, у кого відповідна велика.

б) гра з м'ячем. Вихователь називає рослину та передає дитині м'яч, дитина відповідає де вона росте.

Дитячі забави

Ігровий матеріал: сюжетні малюнки та відповідні предметні карточки

Хід гри: вихователь підбирає малюнки з зображенням різних сезонів (наприклад, зима та літо) та невеликі картки з зображенням дитячих забав взимку (катання на санчатах, ліплення снігової баби і т.д.) влітку (купання в річці, гра в м'яч). Дитина знаходить і піднімає картки з зображенням забав, які відбуваються в ці сезони.

Магазин

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: вихователь підбирає малюнки (наприклад фрукти, овочі). Вихователь вибирає продавця (дитину чи сам виконує роль продавця). Дитина повинна описати так малюнок, щоб продавець зрозумів які фрукти чи овочі хоче він купити (також гру можна проводити за темою продукти харчування).

Хто літає, плаває, стрибає?

Ігровий матеріал: предметні малюнки

Хід гри: вихователь підбирає малюнки тварин, птахів, комах, які можуть бути класифіковані за принципом : «літають, стрибають, плавають». Вихователь каже ключове слово :літає – дитина підбирає потрібні малюнки.

Широке використання дидактичних ігор та вправ дає можливість вихователю розвивати у дошкільників пізнавальні процеси в знайомій, доступній їм діяльності.

Загальні вимоги і рекомендації щодо методики й організації корекційно-виховної роботи «Ознайомлення з навколишнім» розумово відсталих дошкільників:

- оптимально наближати дітей до природного середовища;
- з метою розвитку стійкого інтересу до навчання організовувати заняття, де було б використано багато ігор різних видів;
- не вимагати від усіх дітей групи однакового рівня засвоєння програмного матеріалу;
- заохочувати дитину до постійного отримання нових вражень і уявлень;
- максимально використовувати на заняттях різноманітну яскраву наочність, натуральні природні матеріали;
- у процесі ознайомлення з природою приділяти увагу не тільки інтелектуальному, але й моральному, соціальному вихованню дітей;
- звертати увагу дітей на значення оточуючого середовища для людини, підкреслювати її роль для збереження природничих скарбів;
- у процесі навчання запобігати виникненню негативних емоцій, тривожності, стомлення дітей. Під час проведення занять потрібно використовувати динамічні й музичні паузи для зняття розумового й емоційного напруження.

Всі ці вимоги знайшли відображення у розроблених дидактичних матеріалах, в яких представлені конспекти бесід, дидактичні ігри та логічні завдання, які спрямовані на формування уявлень про навколишнє середовище у розумово відсталих дітей дошкільного віку.

3. ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ «ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НАВКОЛИШНІМ»

У запропонованих матеріалах представлено конспекти варіативних бесід, проблемних ситуацій та логічних завдань, дидактичних ігор, ігрових вправ, наочний ілюстративний матеріал, який може бути творчо використано вихователями та педагогами-дефектологами під час проведення занять, що обумовлюється варіативністю методів та прийомів, спрямованих на досягнення корекційно-розвивальної мети.

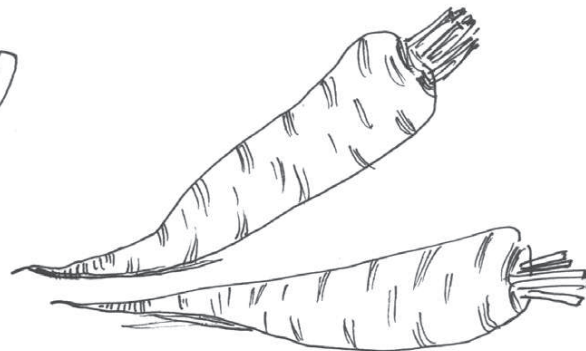
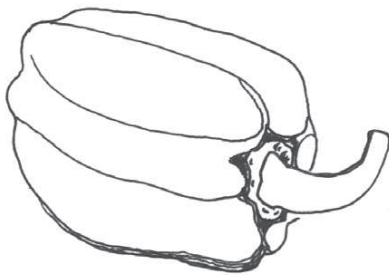
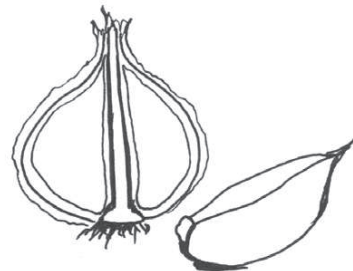
Використання дидактичного матеріалу з навчання та виховання «Ознайомлення з навколишнім» сприятиме підвищенню ефективності корекційно-розвивальної та виховної роботи з формування уявлень про навколишнє середовище у розумово відсталих дошкільників, спрямованих на розвиток пізнавальної діяльності, мислення та мовлення розумово відсталих дітей.

3.1. Орієнтовні конспекти бесід

Овочі та фрукти-корисні продукти

Мета: Закріпити уявлення дітей про користь для здоров'я людини овочів та фруктів; познайомити з приготуванням салату.

Хід бесіди. Запропонуйте дітям відгадати загадки, скласти розрізні малюнки, на яких зображені овочі та фрукти. Покажіть етапи приготування салату з моркви та яблук. Складіть умовно-графічну схему для розповіді «Як ми робили салат». Запропонуйте за допомогою схеми розповісти про його приготування.

Я та інші люди

Мета: Формувати у дітей уявлення про схожість та різницю людей за віком, зростом, кольору очей, волосся. Розширювати уявлення про близьких людей.

Хід бесіди. Запропонуйте дітям розглянути зображення людей та визначити чим вони відрізняються, розділити дітей на групи:

- хлопчики та дівчатка;
- діти з темним та світлим волоссям.

Розкажіть, що деякі люди зовні є схожими, частіше є родичами. У членів родини можуть бути схожі інтереси, звички, риси характеру.

Здоров'я та хвороба

Мета: Уточнення уявлення про здоров'я та хворобливий стан людини; формування уявлення про значення санітарно-гігієнічних процедур для здоров'я людини.

Хід бесіди. Розкажіть що може робити людина коли вона гарно себе почуває (плигає, бігає, сміється). Покажіть малюнки дітей здорових та дитини, що захворіла і лежить в ліжку. Поясніть, що людина, коли хвора швидко втомлюється, відмовляється від прогулянок, ігор.

Розкажіть, що хворобливий стан може настати в результаті порушення санітарно-гігієнічних правил. Дайте елементарні уявлення про мікроби та їх середу перебування. Розкажіть, що мікроби є на поручнях в транспорті, на ручках магазинів тощо. Закріпити навички правильного миття рук, використовуючи ігрові ситуації «Долоні скриплять-дякую говорять».

Здорові зубки

Мета: Формувати уявлення про значення здорових зубів для здоров'я організму людини, закріпити уявлення про необхідність догляду за зубами.

Хід бесіди. В гості заходить бабуся –Зубна щітка. Вона з'ясовує чи чистять діти зубки. В цей час приходить Зуб, який плаче. Він перев'язаний хустинкою. На ньому є темна плямка-карієс. Зуб тримає пакет з цукерками.

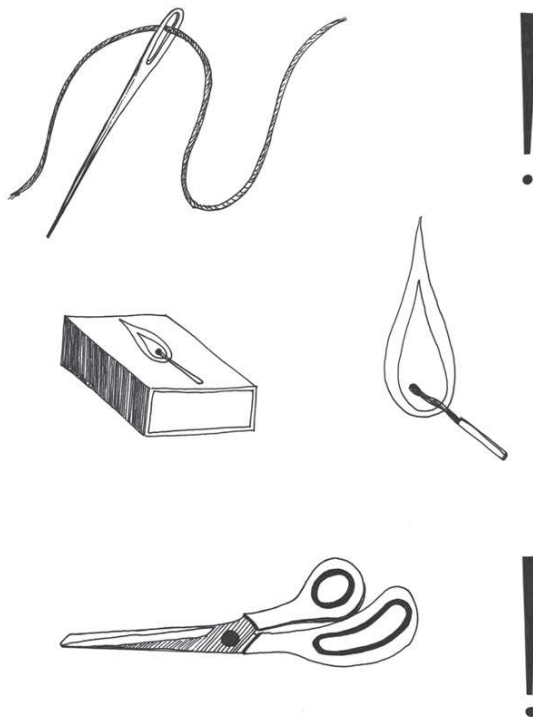
Бабуся – Зубна щітка з'ясовує, що зуб захворів. Вихователь разом з дітьми демонструють як треба чистити зубки. Темна пляма зникає і зуб посміхається.

Дитина вдома

Мета: Формувати уявлення про предмети домашнього побуту, що є небезпечними, про правила безпечного перебування у приміщенні.

Хід бесіди. Розкажіть про необхідність збереження небезпечних предметів (голки, ножиці, ліки, сірники) в спеціальних місцях. З'ясуйте ситуації, які можуть виникнути при не правильному поводженні з цими предметами.

Весняна прогулянка

Мета: Формування уявлення про відповідальність за власне здоров'я, попередження простудних хвороб.

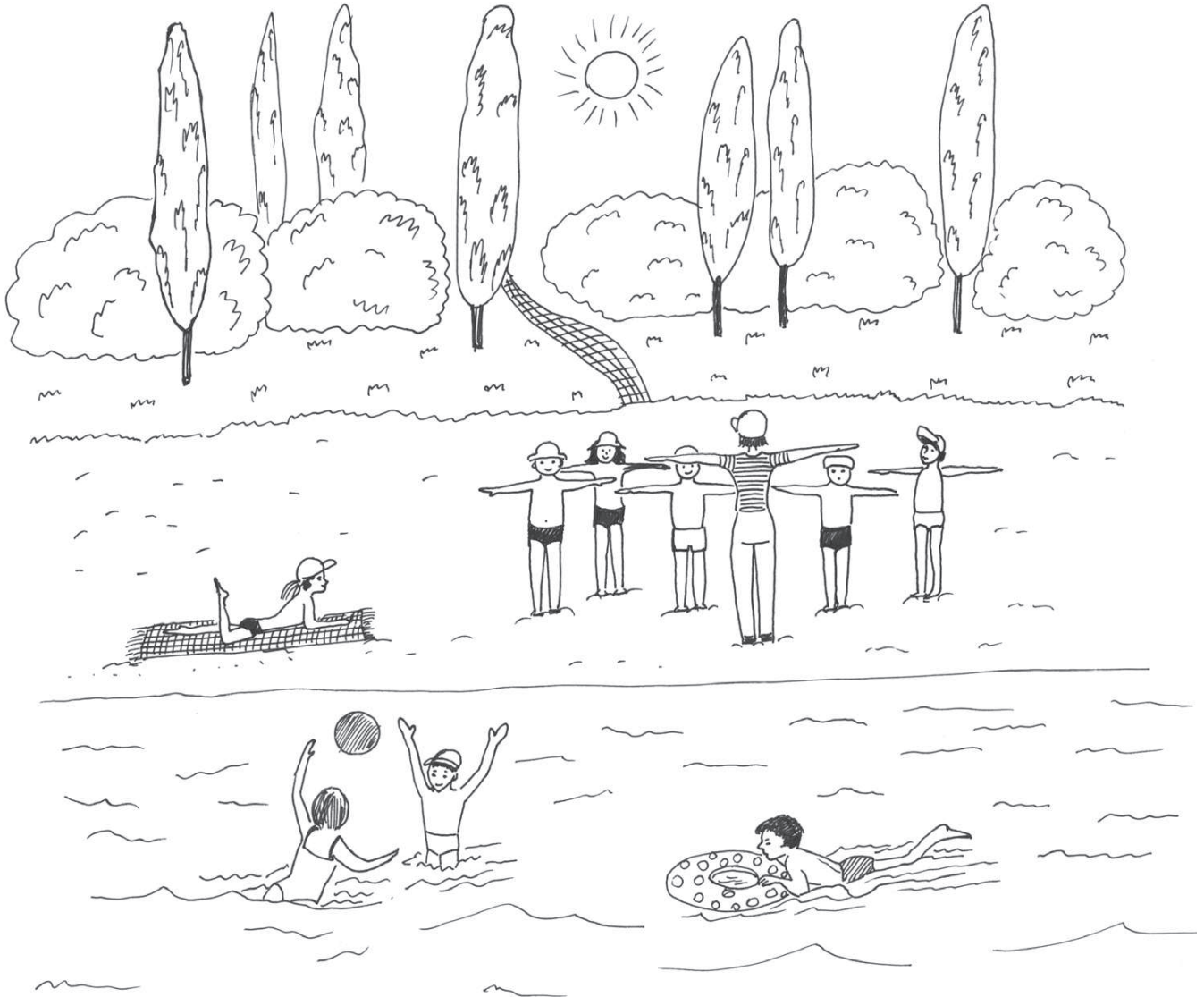
Хід бесіди. Розглянути сюжетні малюнки з зображенням дітей весною і назвати весняні забави, назвати характерні погодні явища – підвищення температури повітря, розтавання снігу, перетворення його на воду. З'ясуйте, який повинен бути одяг для прогулянки весною. Розкажіть про чоботи, які плигали, бігали, іноді потрапляли в калюжу, опишіть їхній стан. Підведіть до висновку, що в холодну погоду мокре взуття та одяг ведуть до переохолодження тіла, призводять до простудних захворювань.

Відпочинок на воді

Мета: Формування уявлення про безпеку поведінки на воді, про попередження сонячних опіків.

Хід бесіди. Запропонуйте розглянути сюжетний малюнок, на якому зображені діти, що відпочивають не березі водойми. Розкажіть про те, що довге перебування на сонці шкідливо для здоров'я. Знайомство з правилами поводження на воді.

Харчування та здоров'я

Мета: Формування уявлення про корисні продукти, про необхідність дотримання санітарно-гігієнічних правил під час їжі.

Хід бесіди: Запропонуйте дітям вибрати необхідні для приготування борщу продукти, звертаючи увагу на смак та запах. Пропонується дітям назвати блюда, які можна приготувати з м'яса, молока, назвати свої улюблені блюда.

Поясніть, що організму людини необхідні різні продукти, правильне харчування. Розкажіть про потребу організму людини в чистій воді. Підведіть до висновку, що продукти повинні бути свіжими, а вода – чистою. Запропонуйте проблемні ситуації та правильне їх рішення.

- Тетянка з мамою вертались додому та дуже зголодніла. «Зараз купимо щось смачненьке, - сказала мама, - ось тільки руки у нас брудні». Як привести в порядок руки? Що можна купити, щоб не нашкодити здоров'ю?
- Бабуся напекла смачненькі млинці. Іванко коштував їх, але раптово упустив половинку млинця на підлогу. Що робити Іванкові?

3.2. Проблемні ситуації та логічні завдання

«Місце для прогулянки»

Бабуся запропонувала приїхати до неї на свята. «Пограємось, а потім підем на прогулянку. Куди краще піти гуляти», - спитала вона. Яке місце для прогулянки ти вибереш? Чому?

«Ало, хто вдома?»

Подзвонив телефон, Сашко взяв слухавку. «Ало!» - сказав він. Чужий голос відповів: «Привіт! Де зараз твої батьки? Ти один вдома? Що робиш?» Що робити Саші? Чому?

«Дзвінок у двері»

Оленка залишилась дома сама, раптом у двері подзвонили. «Хто там?» запитала Оленка. «Відчиніть, я приніс вам цукерки та іграшки», - відповів незнайомец. Що робити Оленці?

«Бабуся»

Катруся гралася на дитячому майданчику. Раптом до неї підшла бабуся, в руках тримаючи маленьке кошеня. «Дівчинка, хочеш пограти з котиком? У мене ще є, пішли зі мною», - звернулась вона до Каті. Що робити дівчинці?

«Хворий зуб»

Мама привела Володю до зубного лікаря. «Ти любиш солодощі,- сказав лікар Володі, -але не піклуєшся про свої зуби». Чому хлопчик опинився у лікаря? Що робити щоб зуби були здорові?

«Навесні на вулиці»

Андрій з друзями гуляв на вулиці. Була весна, розтавав сніг. Ніхто не побачив, що Андрій оступився та попав ногами в калюжу та промочив не тільки чоботи, але й шкарпетки. Що робити хлопчику?

«В магазині»

Мама взяла тебе у великий магазин. Ви довго ходили, вибираючи товар. Мама зупинилась біля вітрини, а ти вирішив зайняти чергу в касу. Тільки ти відійшов від мами як відразу загубився. Що робити далі?

«Яблука з магазину»

Марічка допомагала матусі викладати на стіл покупки, які принесли з магазину. Їй дуже сподобались жовті яблука. Вона взяла одне скоштувати але подумала... Підкажіть що робити далі? Чому?

«В транспорті»

Бабуся та внучка їхали в тролейбусі. Навпроти сіла жінка, яка весь час тримала хустинку біля носу та чихала. Бабуся щось сказала онучці і вони встали... Як ти гадаєш що зроблять бабуся з онукою? Що сказала вона дівчинці?

«Сніжинки»

Олі сподобались сніжинки. Вона принесла їх в дитячий садок: дивіться які гарні! А на рукавицях тільки крапельки води блищать. Де ж поділися сніжинки?

«Коли це буває?»

На полях лежить сніг. Зима посилає на землю сніг, вітер та холод. Але вже довший стає день, біжать струмочки. Від сонячного тепла сніг потемнів, почав розтавати. На дахах плачуть бурульки. Коли це буває?

«Розповідь бабусі»

На Новий рік Михасик поїхав з мамою до бабусі в село. Він ніколи не був зимою в селі, тому не впізнав села де завжди відпочивав влітку. Не було квітів та ягід, дерева стояли голі. Все було вкрито снігом. Михасик пішов до лісу але там було тихо, не чути спів птахів, не видно звірів. Прийшов Михасик на річку, щоб подивитися як плавають риби, плигають жабки, але не знайшов річки, навкруги була тільки біла галявина. Здивувався Михасик та

питає у бабусі: « Куди поділися квіти, ягоди? Чому не співають пташки? Де річка та рибки?»
Бабуся усміхнулась та почала розповідати про зиму. Що ж вона сказала онуку?

« Чому дерева білі? »

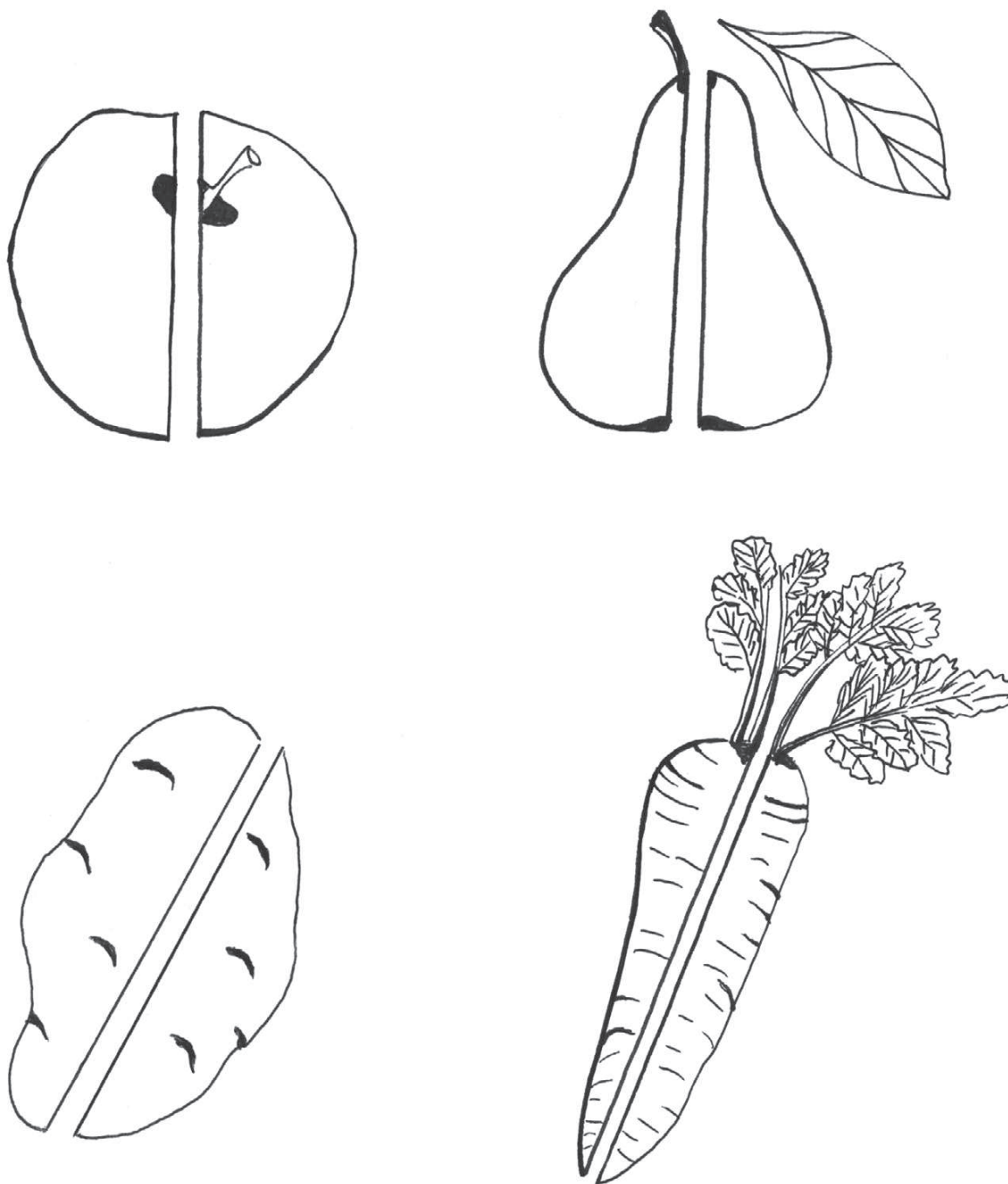
Прийшла Марічка до садівника в гості. Вийшли вони в сад відпочити. А навкруги дерева білі-білі. Весна на дворі, сонце пече, а дерева наче снігом вкриті - білі стоять. В який сад вони попали? Чому дерева білі?

« Різнокольорові човники »

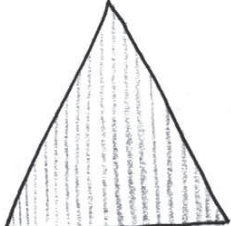
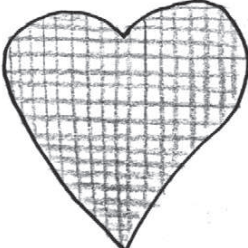
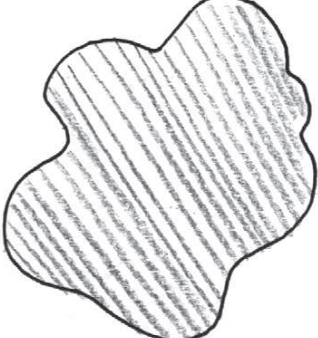
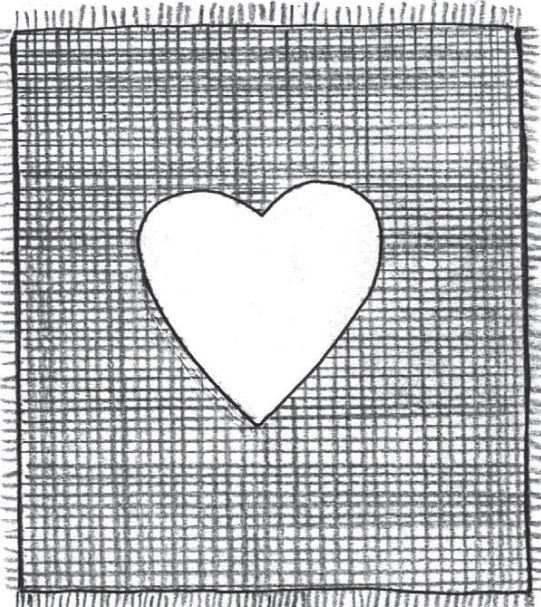
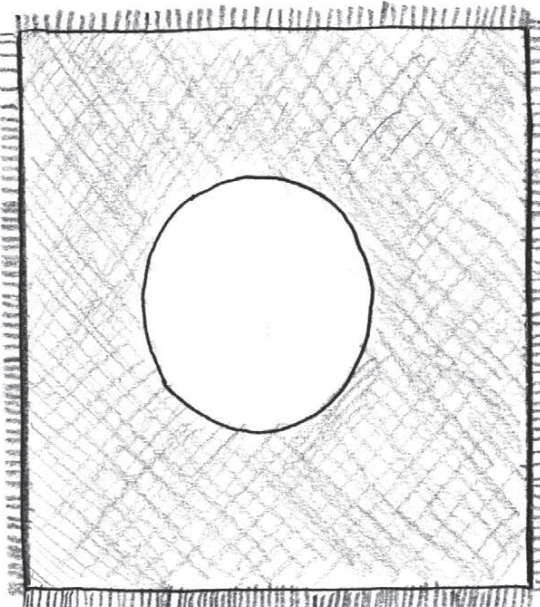
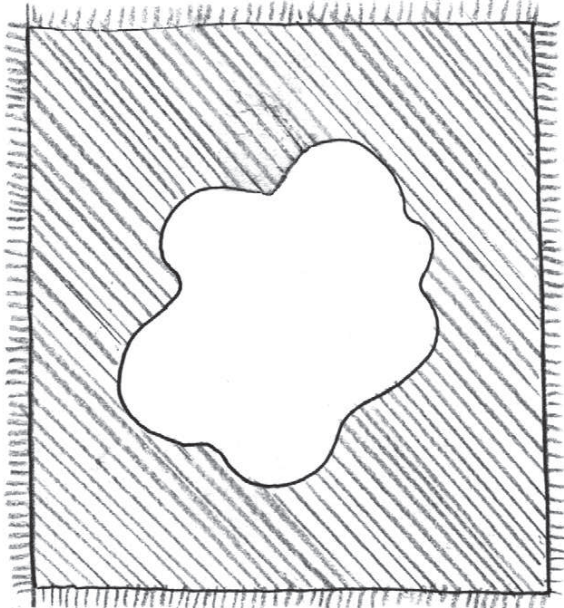
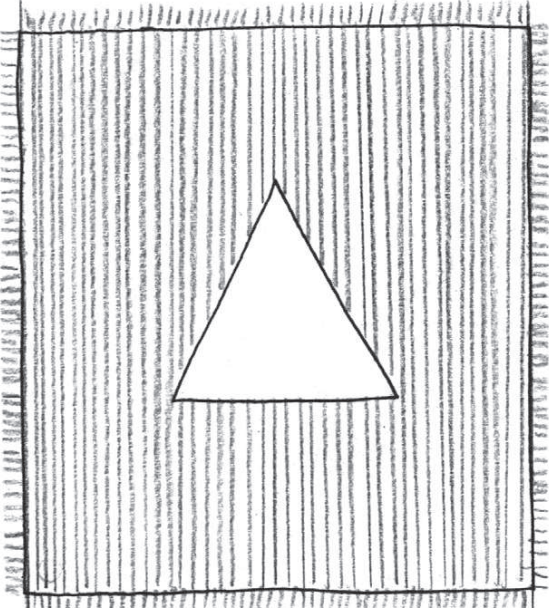
Прийшла я восени на ставок. Скільки різнокольорових човників сьогодні плаває на воді: жовті, червоні, оранжеві. Всі вони прилетіли сюди з вітром. Прилетить човник, сяде на воду і відразу попливе. Згодом човники перестануть прилітати, ставок замерзне. Що це за човники? В яку пору року їх буває найбільше?

3.3. Ілюстрації до дидактичних ігор

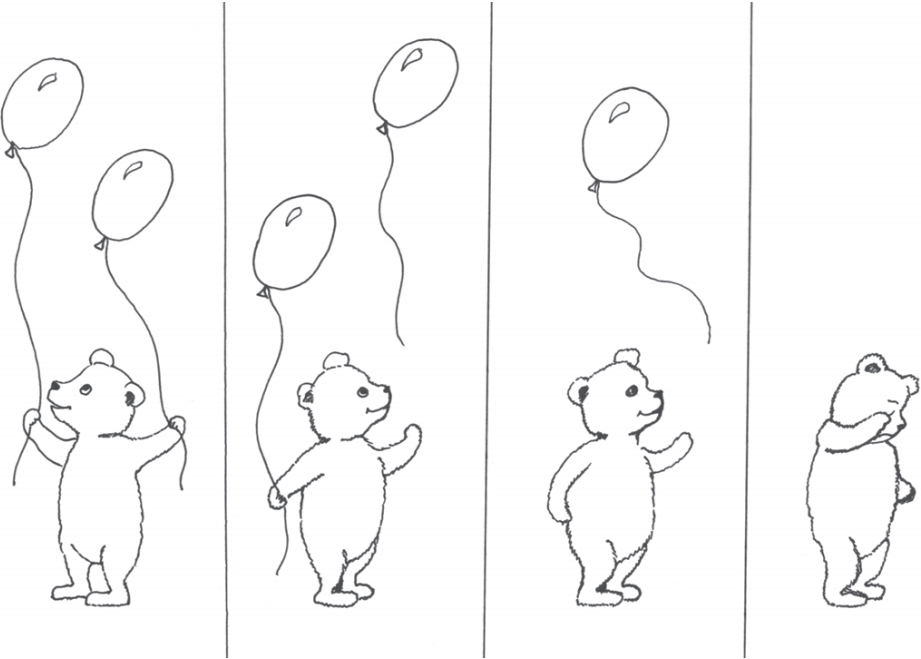
Малюнок 1.

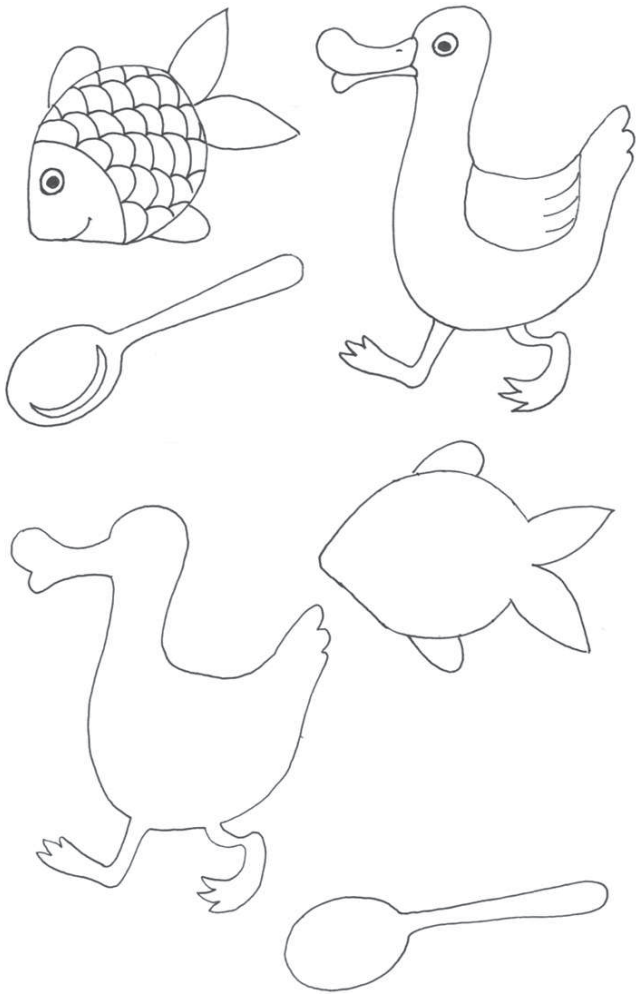
Малюнок 2.

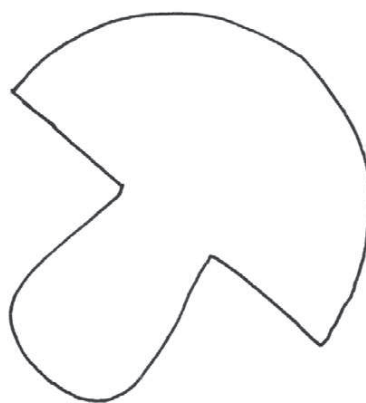
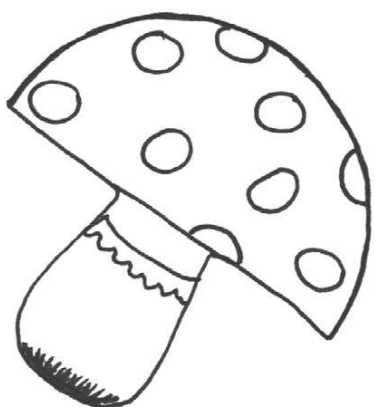
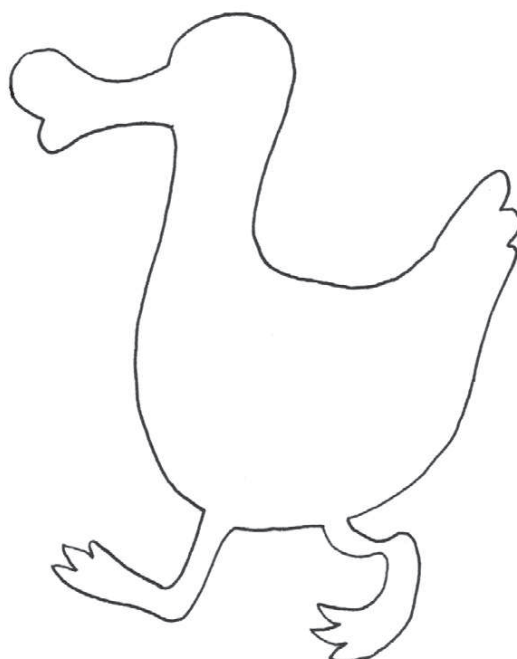
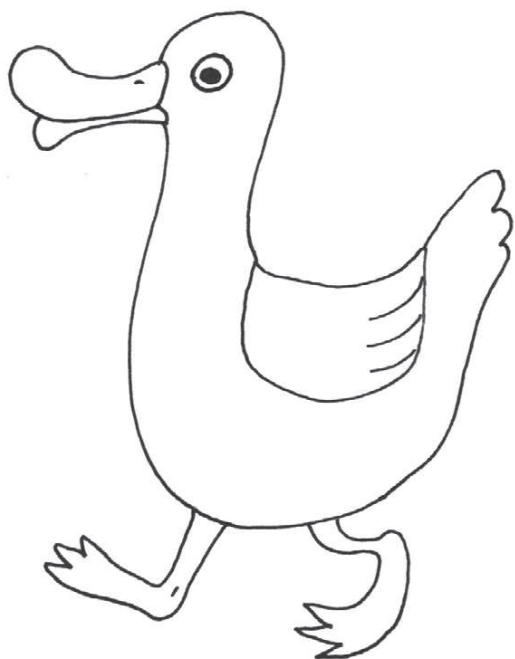
Малюнок 3.

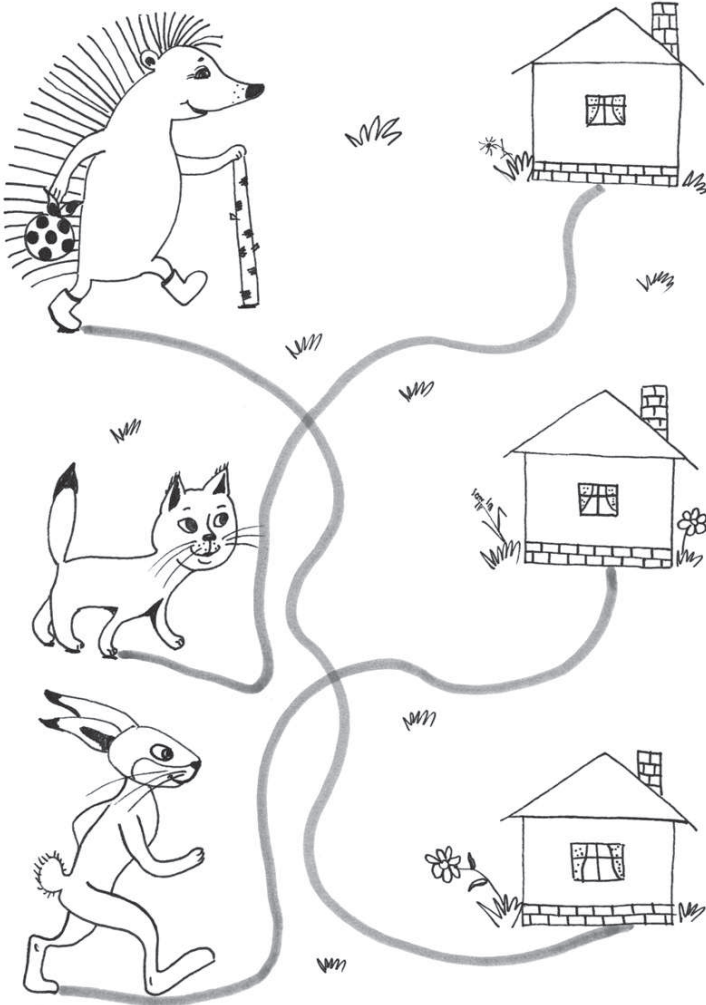
Малюнок 4.

Малюнок 5.

Малюнок 6.

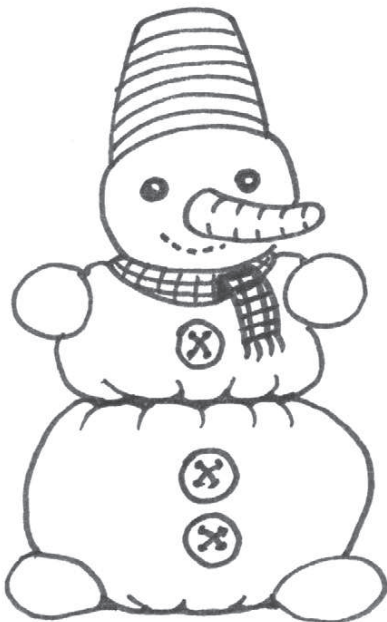
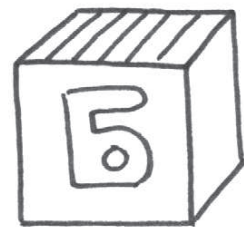
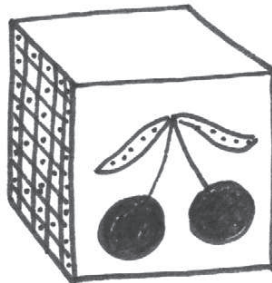
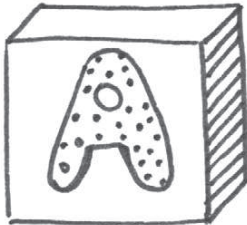
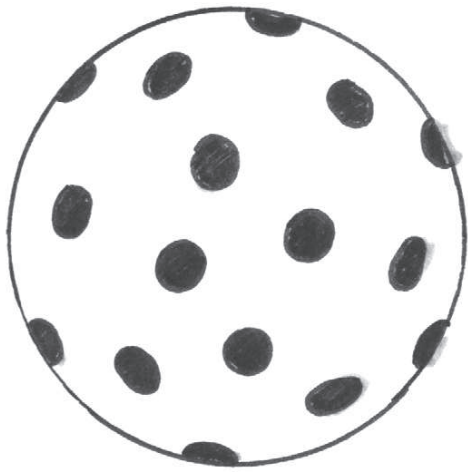
3.4. Наочний матеріал

СВІТ В МАЛЮНКАХ (ігри та ігрові завдання) Тема: Іграшки

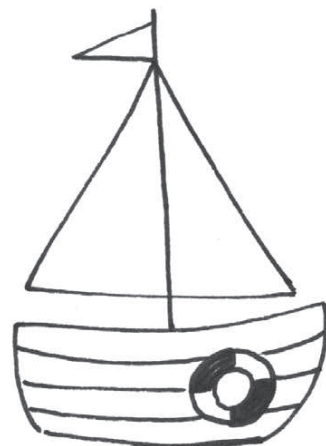
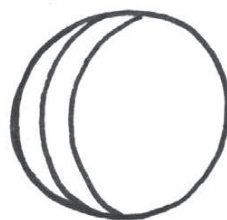
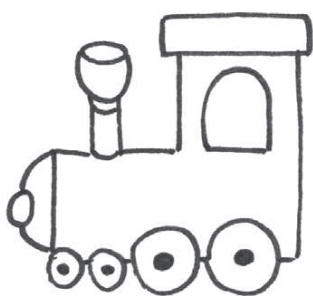
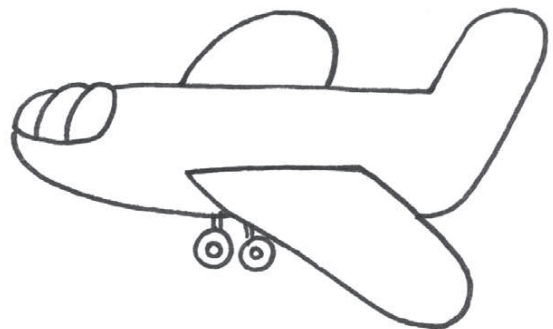
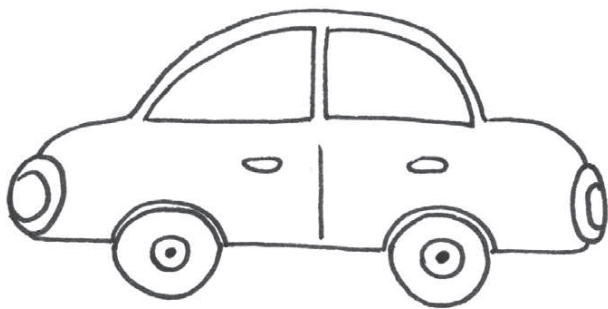
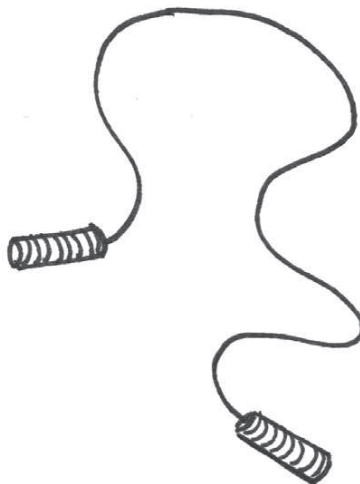
Подивися на малюнок. Які іграшки намальовані?

Мета: розширення словникового запасу, знайомство з назвами іграшок.

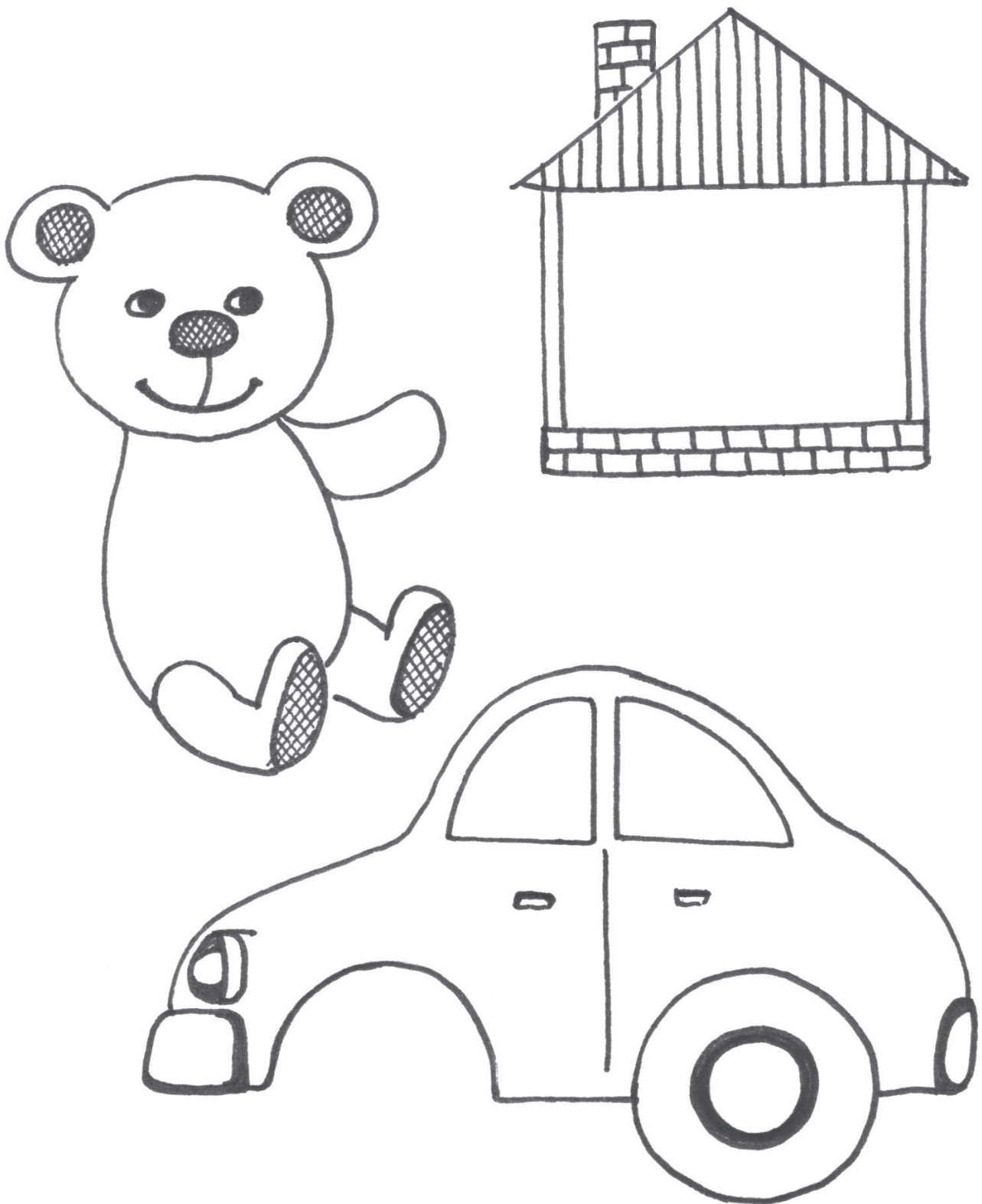
Подивися на малюнок. Що ти відчуєш, якщо доторкнешся до ведмедика? м'ячика? Який він? Розкажи, які ці іграшки на дотик.

Мета: формування вміння складати опис предмета (правильно узгоджувати слова в роді, числі та відмінку).

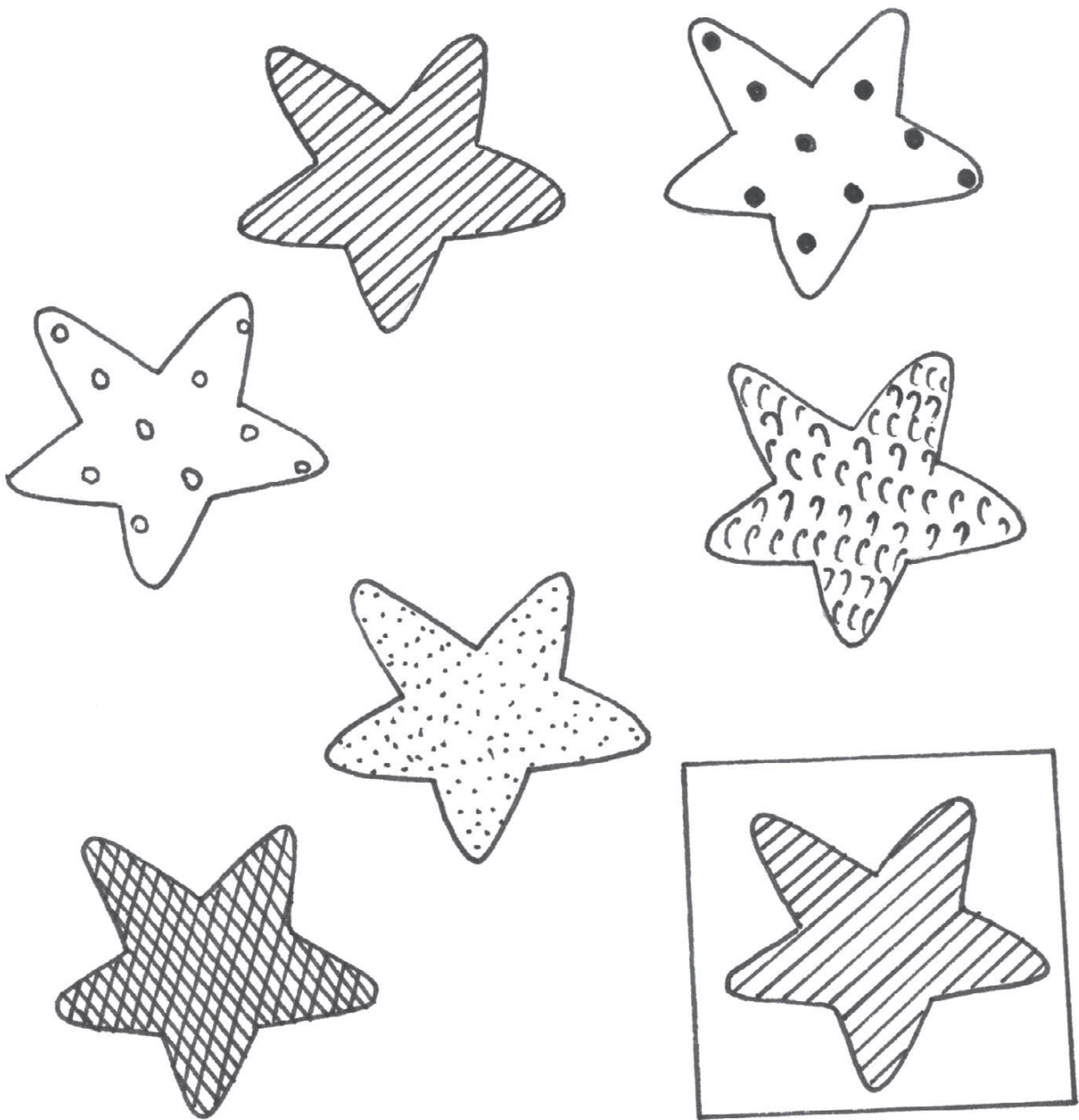
Назви та покажи іграшки, в котрі люблять грати дівчата? хлопчики?
Розкажи про свою улюблену іграшку.

Мета: вчимося складати опис предмета, групування іграшок за видами (для дівчаток, хлопчиків)

Розкажи чого не вистачає цим предметам?

Мета: Розвиток мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу).

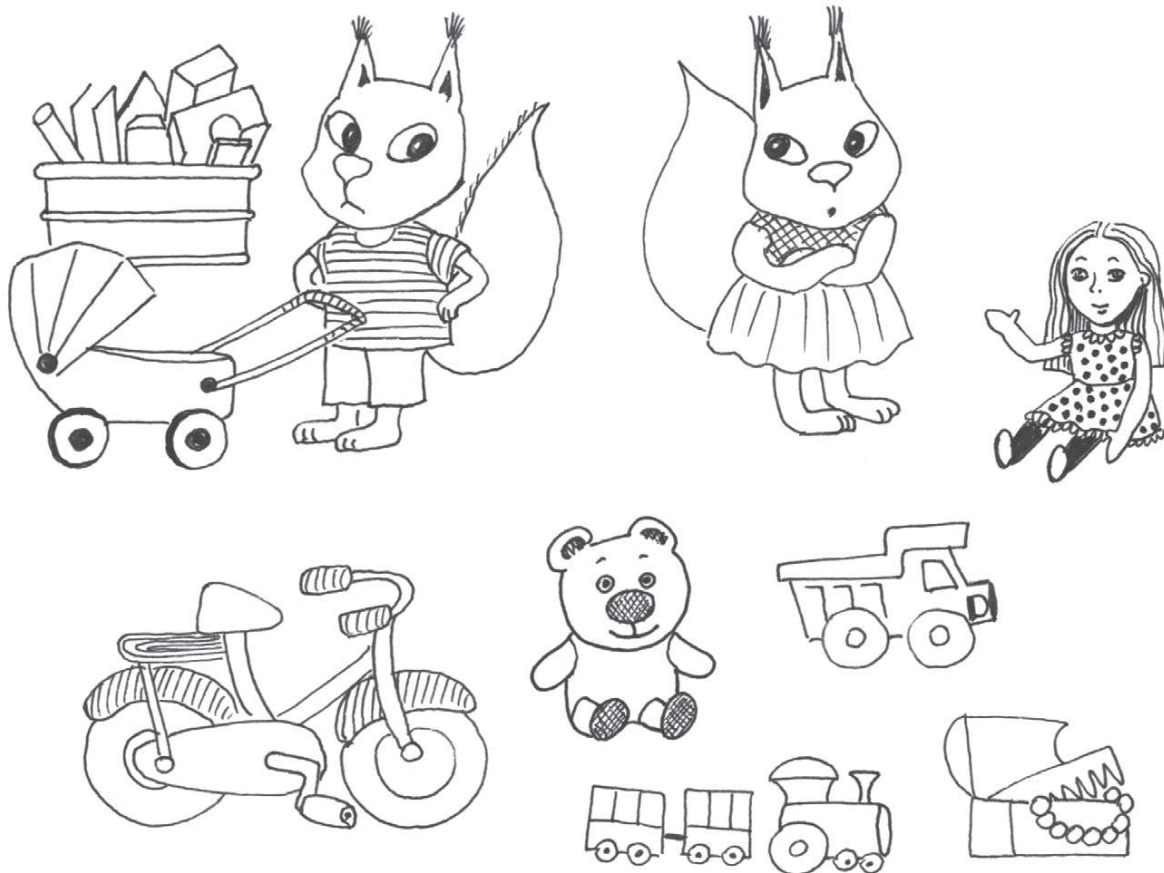
Розглянь малюнок. Знайди таку саму зірочку, як у рамочці.

Мета: навчання знаходити однакові предмети; розрізняти кольори.

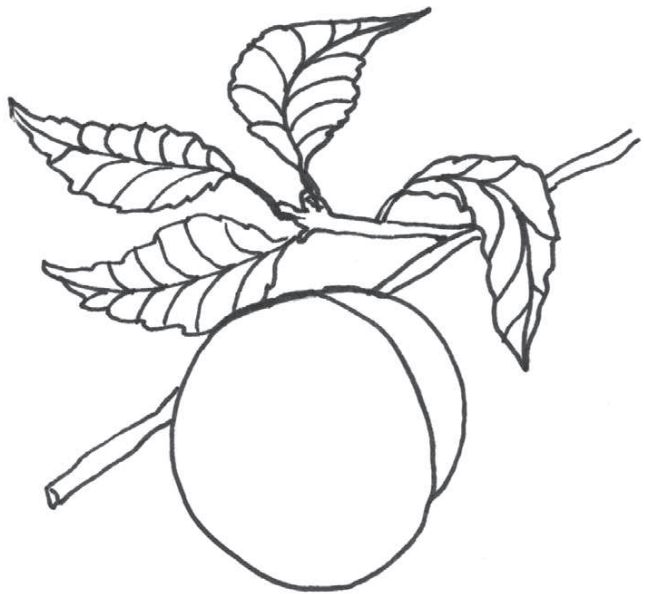
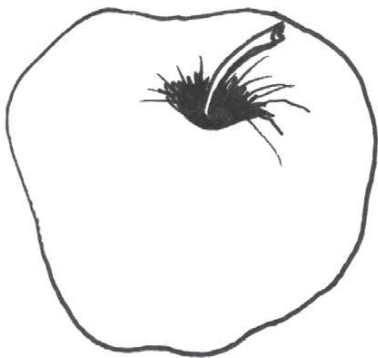
Дидактична гра

Тема: Іграшки

Маленькі білочки посварились: сестра та брат не можуть поділити іграшки. В які іграшки люблять грати хлопчики, а в які дівчата?(розподілити картки по полицкам, в одну для хлопчика, в іншу – для дівчинки).

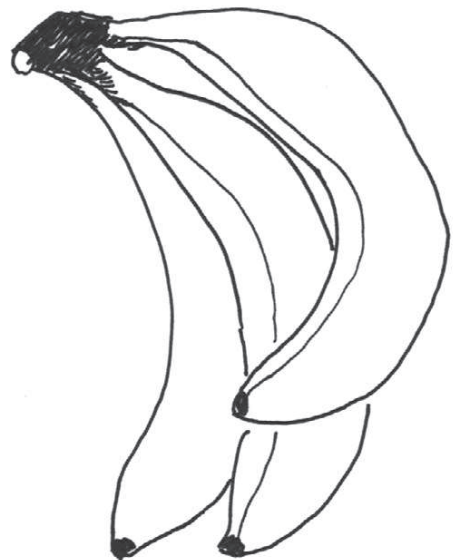
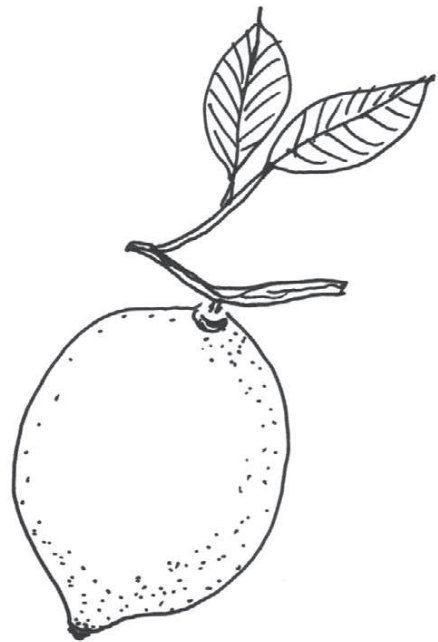
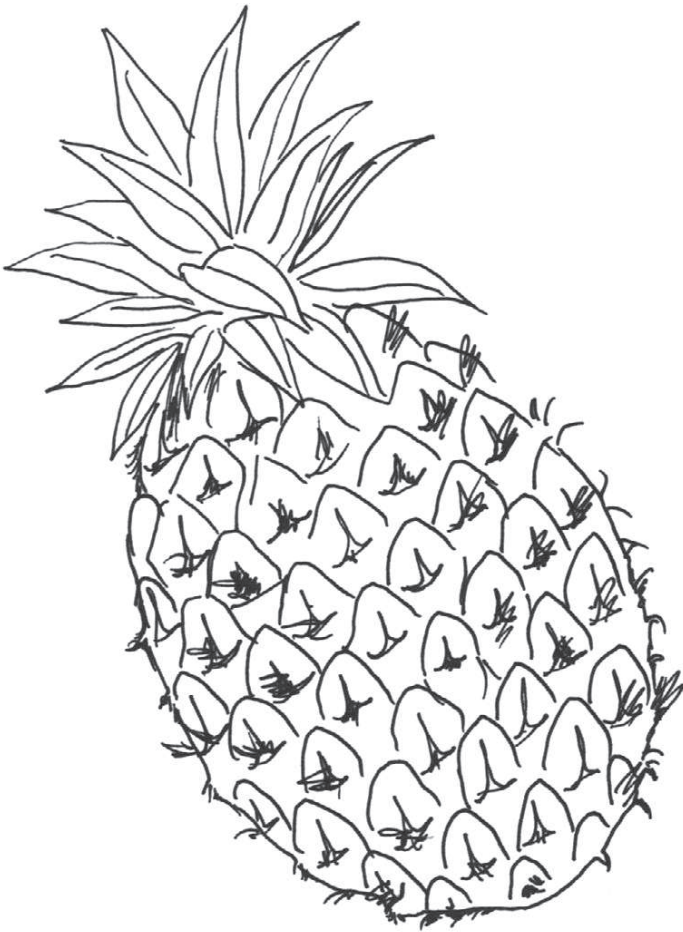
Тема: Фрукти

Подивися на малюнок. Які фрукти намальовані?

Мета: розширення словникового запасу, знайомство з фруктами, їх назвами.

Тема: Фрукти

Мета: розвиток пам'яті і спостережливості.

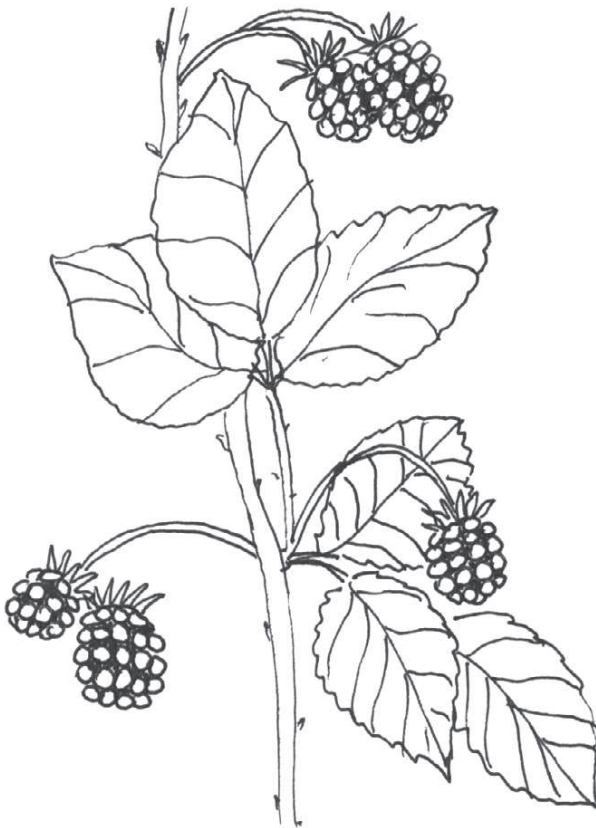
Дидактична гра

Тема: Фрукти

Влітку дуже спекотно. Їжачок вирішив зварити компот, але забув з чого його варять. Допоможи йому. (знайти серед карток фрукти).

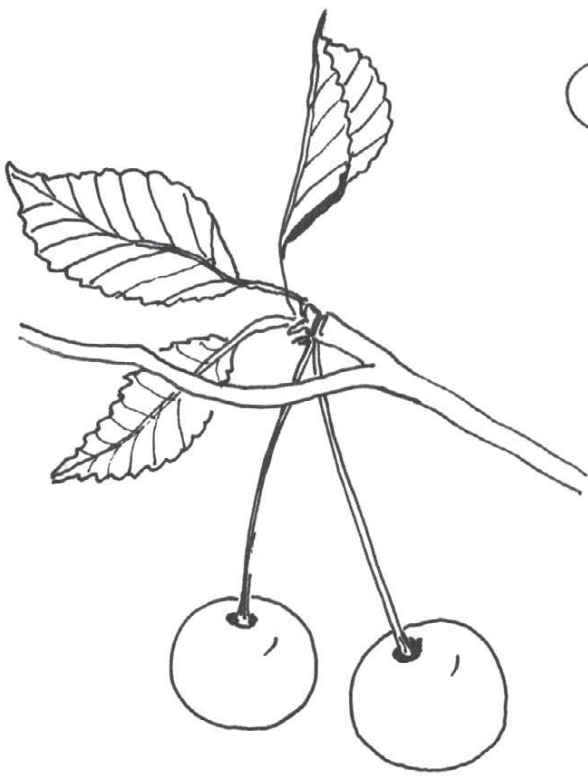

Тема: Ягоди

Розглянь малюнки. Що це?

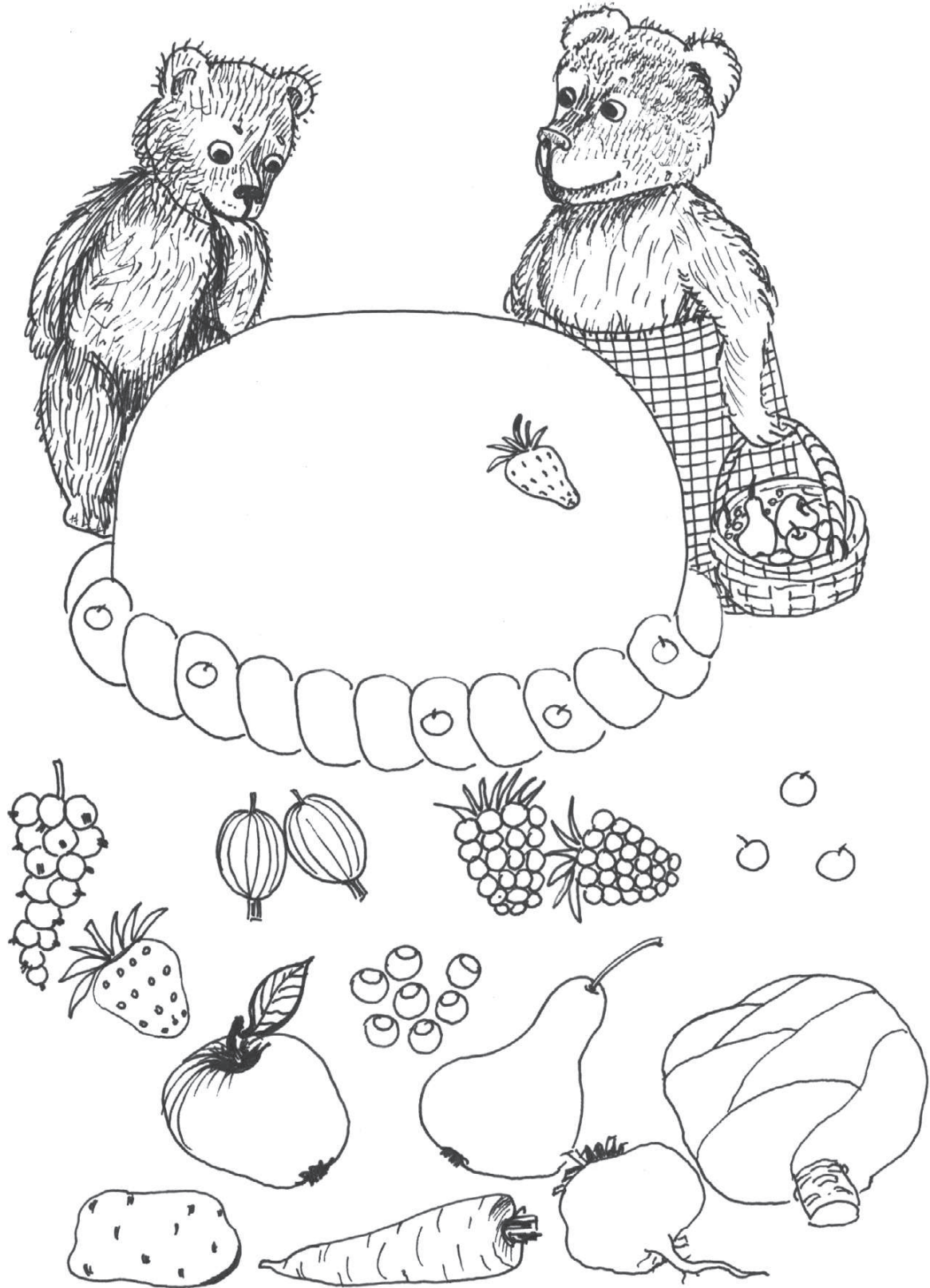
Мета: розширення словникового запасу, знайомство з ягодами .

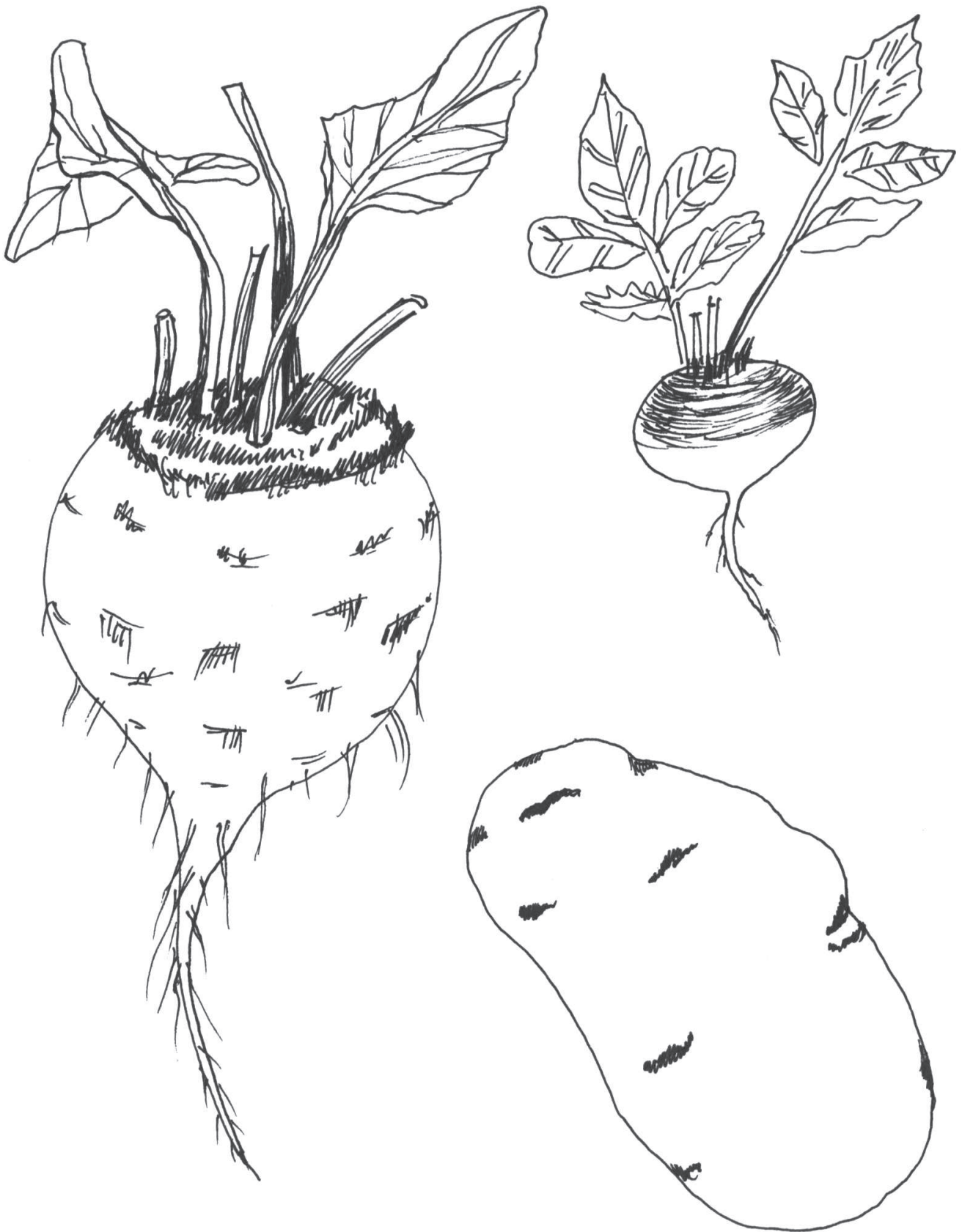
Дидактична гра

Тема: Ягоди

Мама-ведмедиця спекла смачний пиріг. Маленький Михасик захотів скоштувати та з'їв всі ягоди. Давай разом допоможемо матусі-ведмедиці нарвати з кущів ягід та прикрасити ними пиріг. (Вибрати серед карток, ті на яких намальовані ягоди).

Тема: Овочі

Подивися на малюнок. Що на ньому зображено?

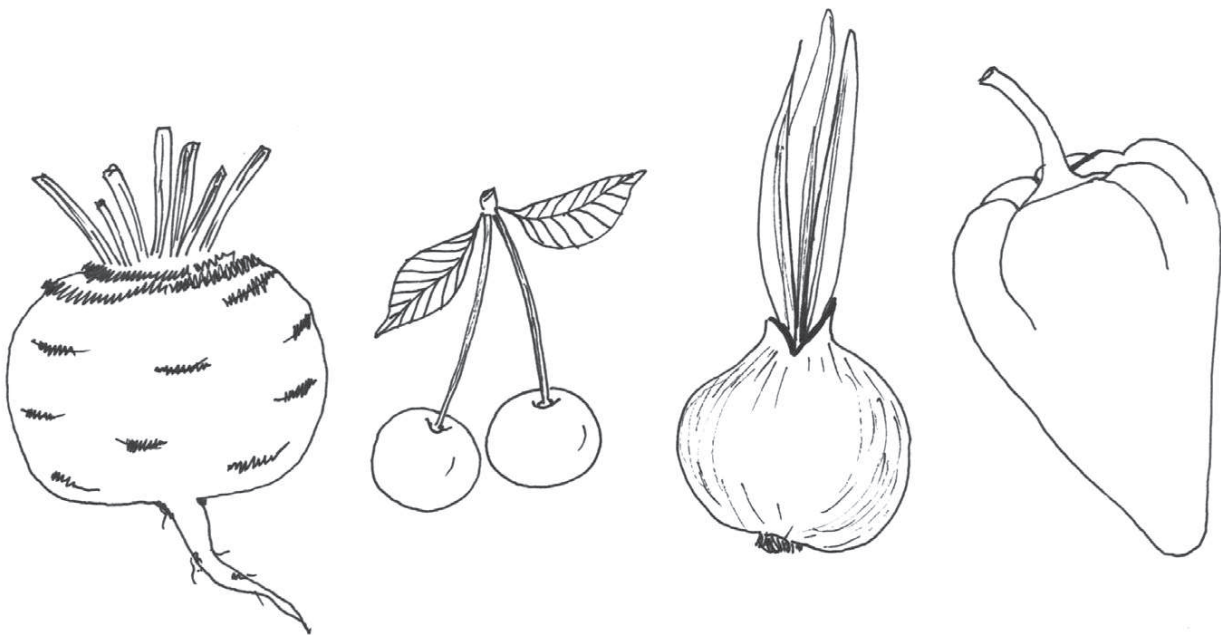
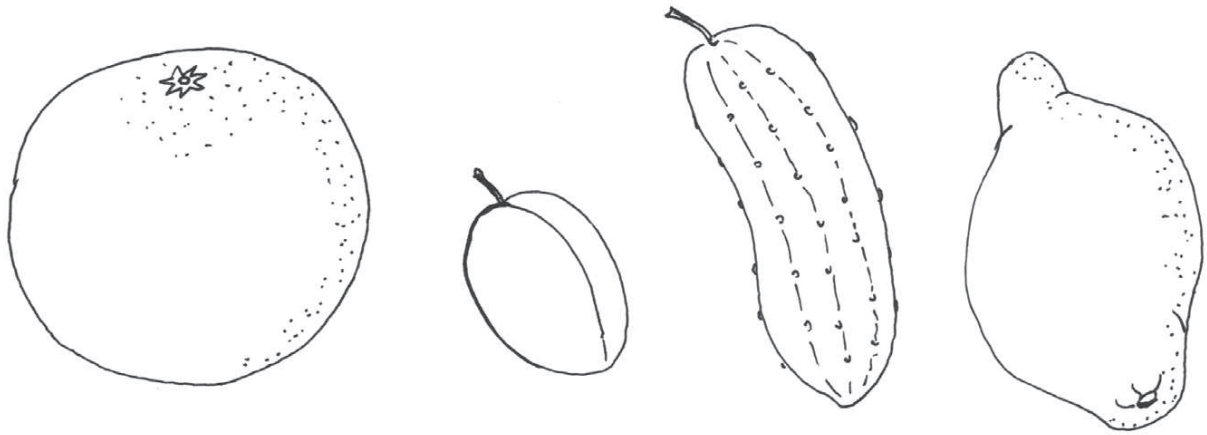
Мета: розширення словникового запасу, знайомство з овочами .

Тема: Овочі

Зайчик зібрався зварити борщ. Що для цього йому знадобиться?(знайти серед карток овочі).

Дидактична гра
«Четвертий зайвий»

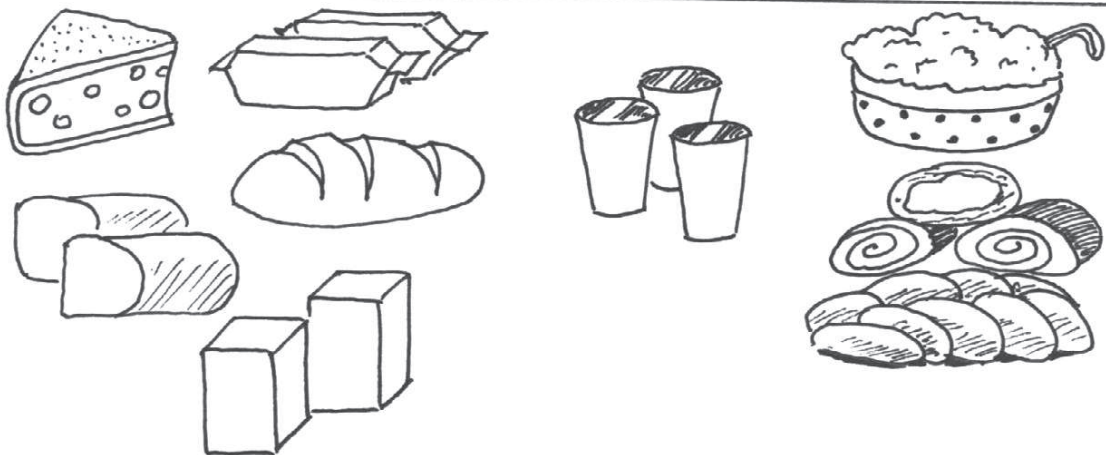
Подивися на малюнки. Що зображено в першому рядку? Знайди «зайвий» предмет в кожному ряді. Чому ти так гадаєш?

Мета: розвиток розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

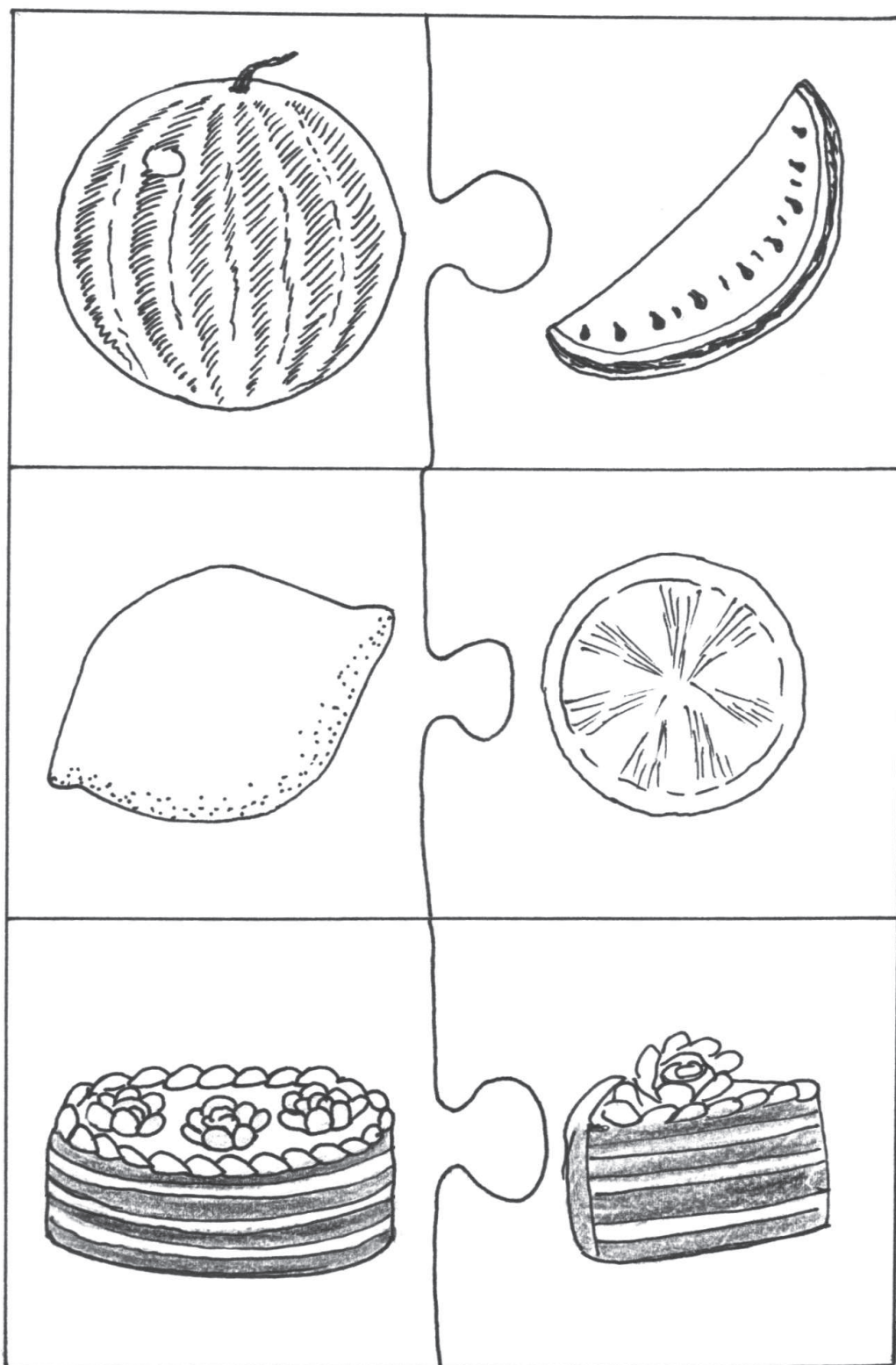
Дидактична гра

Тема:Магазин

Голодне вовчечня забігло в лісний магазин. Чого тут тільки немає: і ковбаса, і м'ясо, і сосиски. Але він хотів купити молоко та булочку. Допоможи продавцеві розкласти молочні та хлібобулочні вироби на полиці магазину.(розкласти картки на потрібні місця).

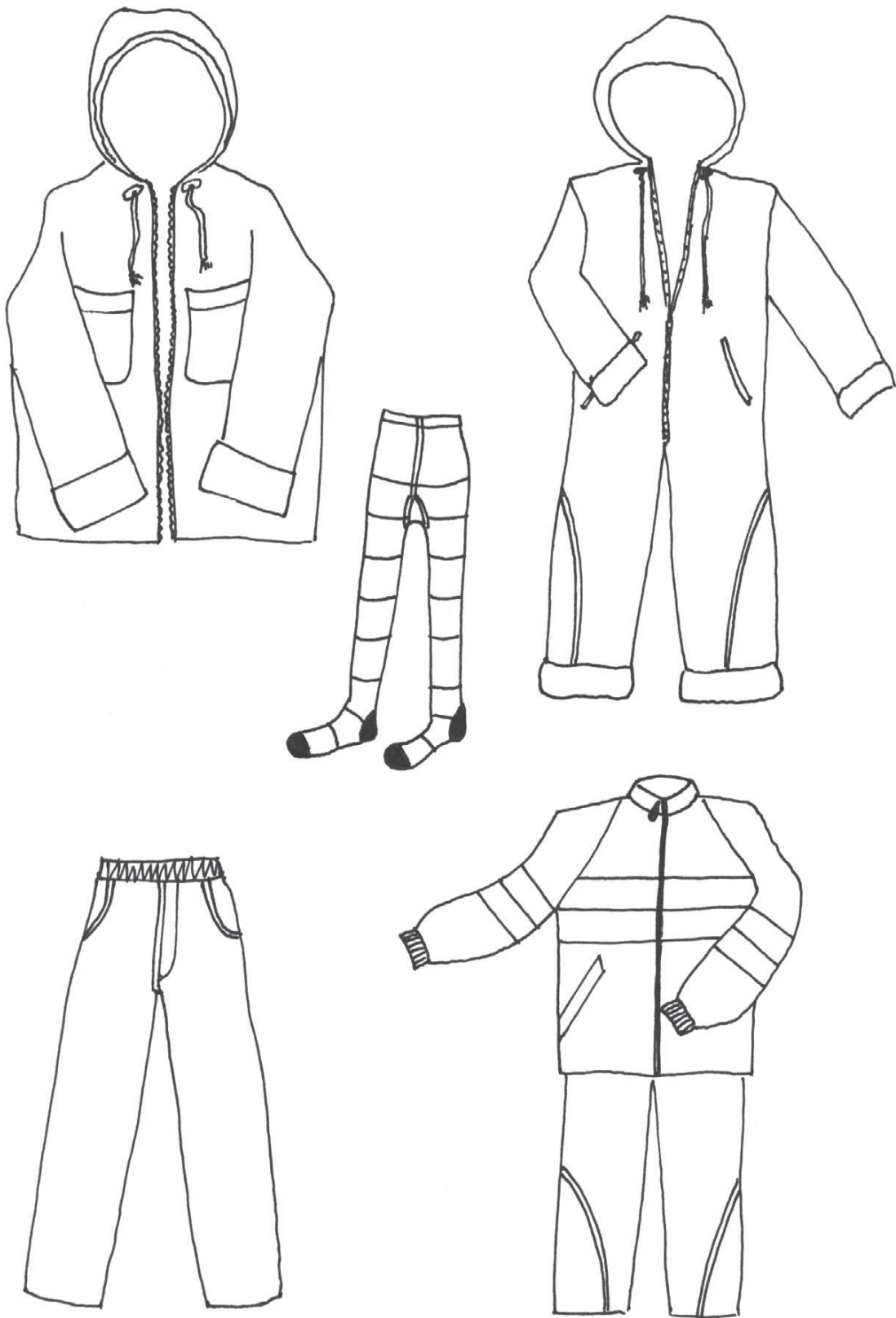
Дидактична гра

Розглянь малюнки. Підбери до цілого предмета його відповідну половинку.

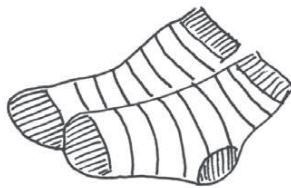
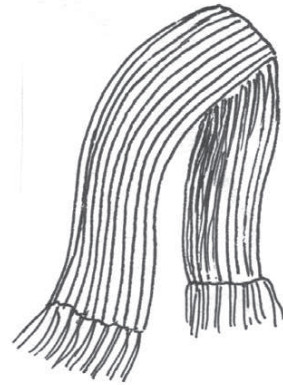
Мета: співвідношення цілого з частиною

Тема:Одяг

Розглянь малюнки. Назви , що ти бачиш ?

Мета:розширення словникового запасу назвами одягу.

Назви літній та зимовий одяг?

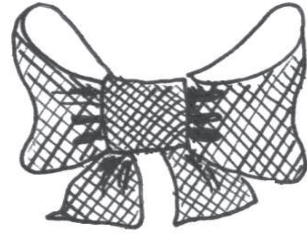
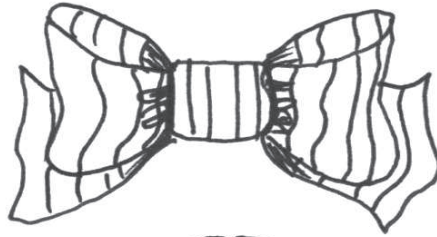
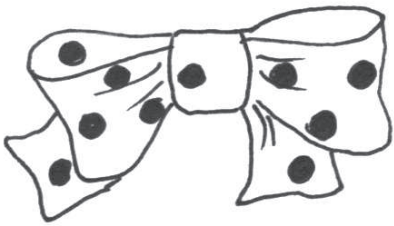
Тема: Взуття

Розглянь малюнки. Назви , що ти бачиш ?

Мета: розширення словникового запасу різновидами взуття.

Дидактична гра
Підбери бантик

Розглянь малюнок. Допоможи кожній дівчинці підібрати бантик до плаття.

Мета: формування вміння співвідносити предмети за кольором.

Тема:Посуд

Розглянь малюнки. Назви , що ти бачиш ?

Мета:розширення словникового запасу предметами посуду.

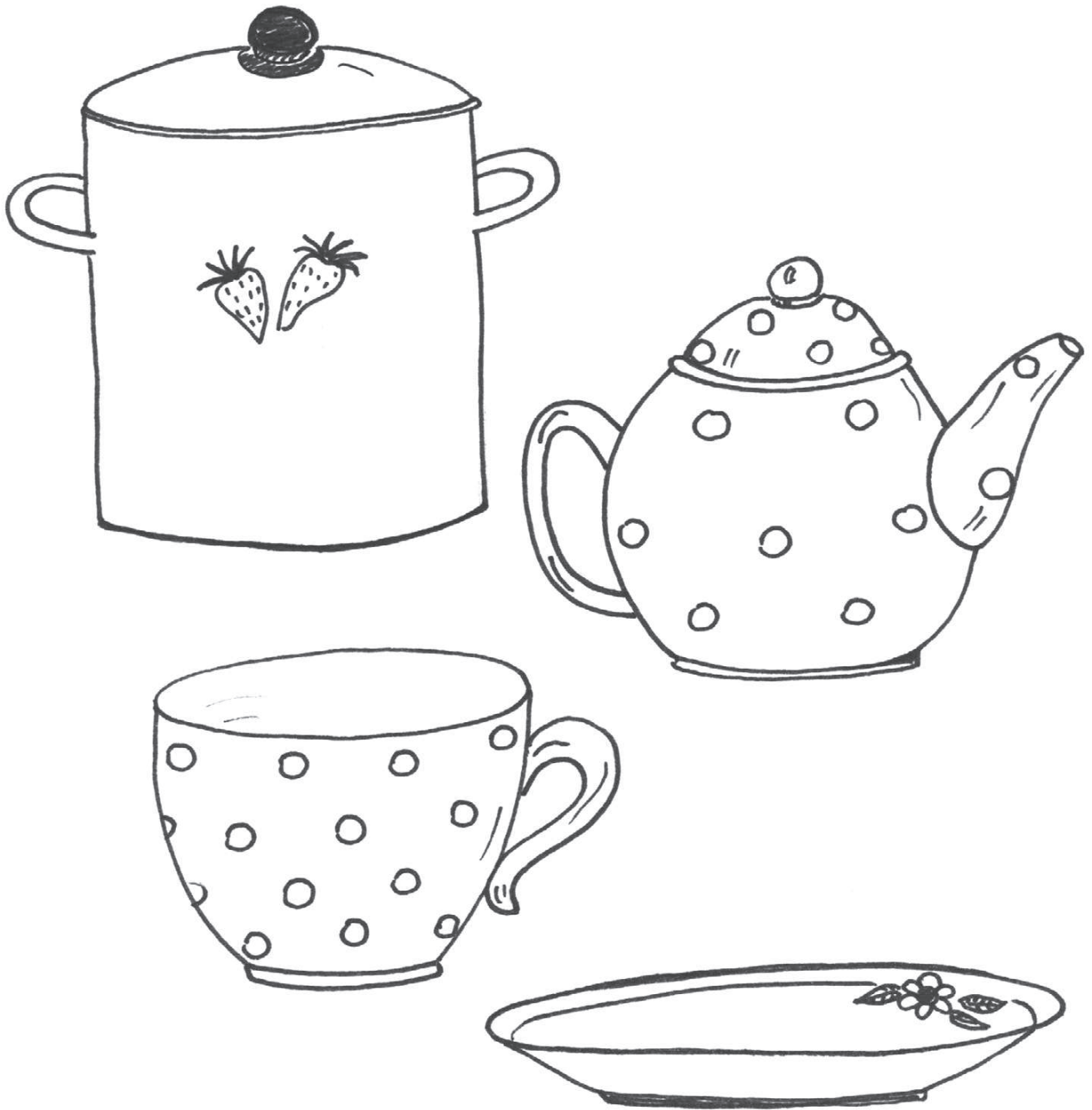
Дидактична гра

Тема: Посуд

Дитині пропонується до малюнка (сервіровка столу), вибрати серед різних карток, ті на яких зображено посуд.

До лисички завітали гості. Допоможи їй швидко накрити на стіл.

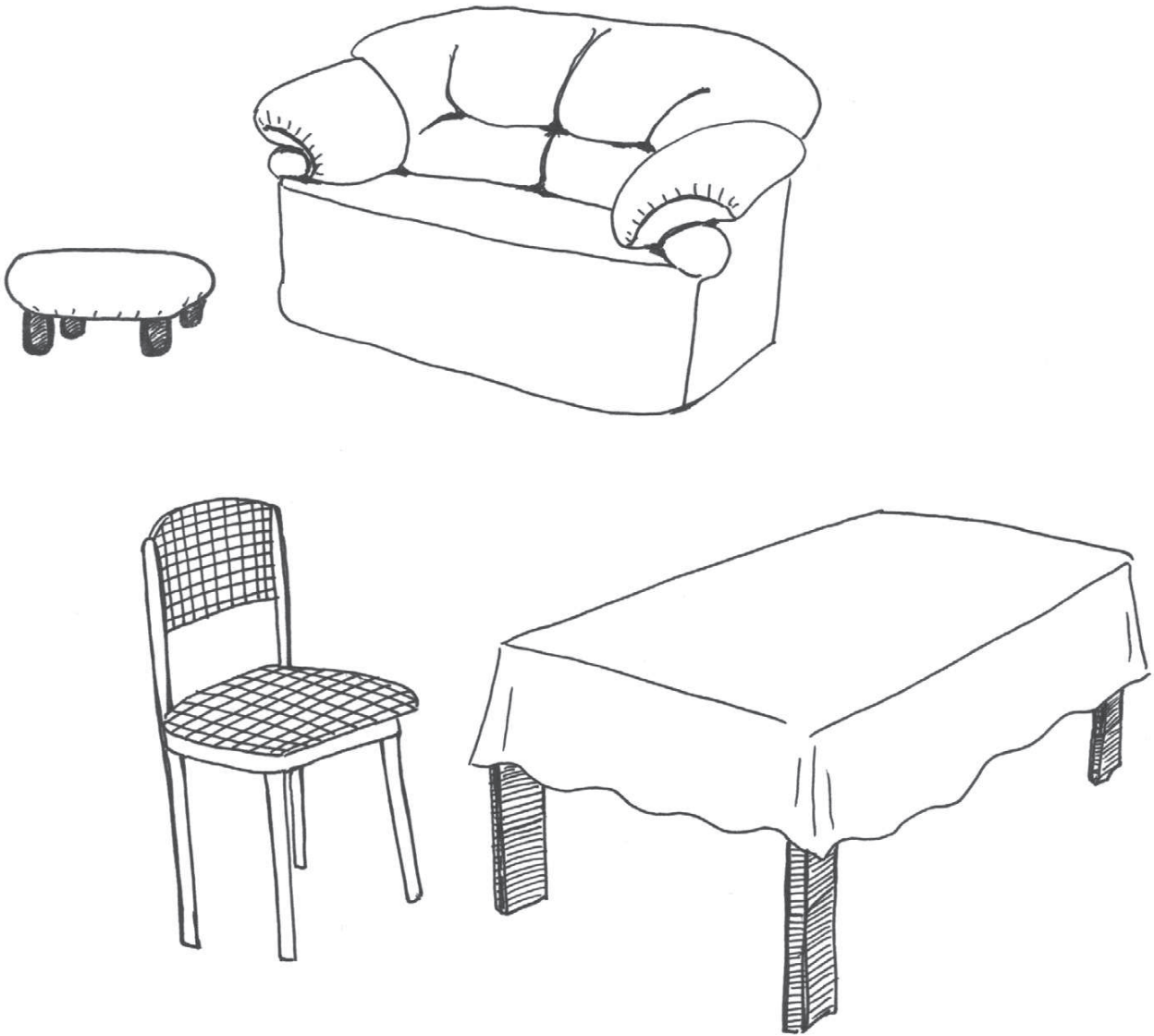

Що намальовано на сторінці? Для чого потрібен кожен предмет?

Назви деталі кожного предмету посуду.

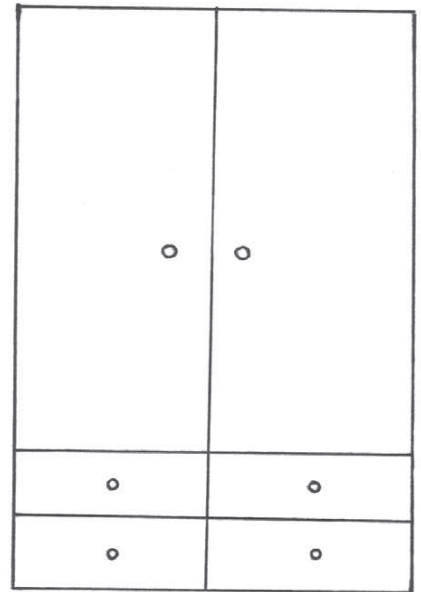
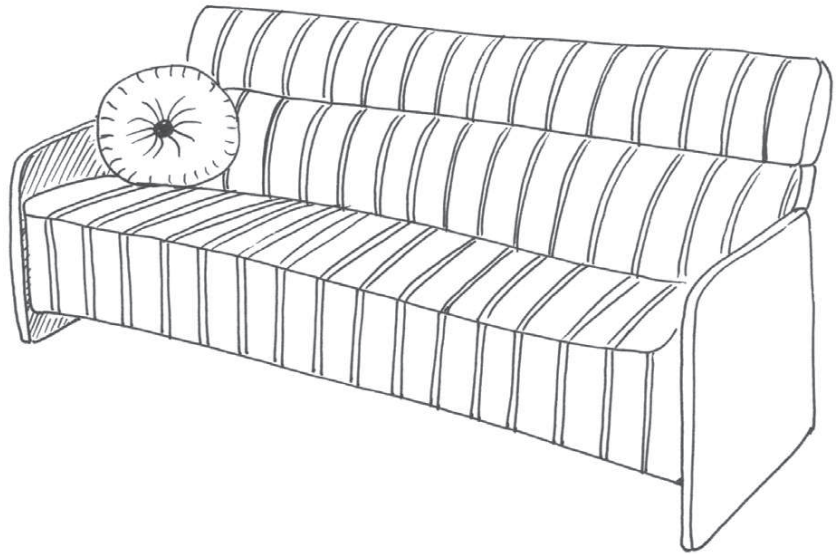
Мета: розширення словникового запасу, формування уявлення про види посуду та його призначення.

Тема: Меблі

Розглянь малюнки. Назви , що ти бачиш ?

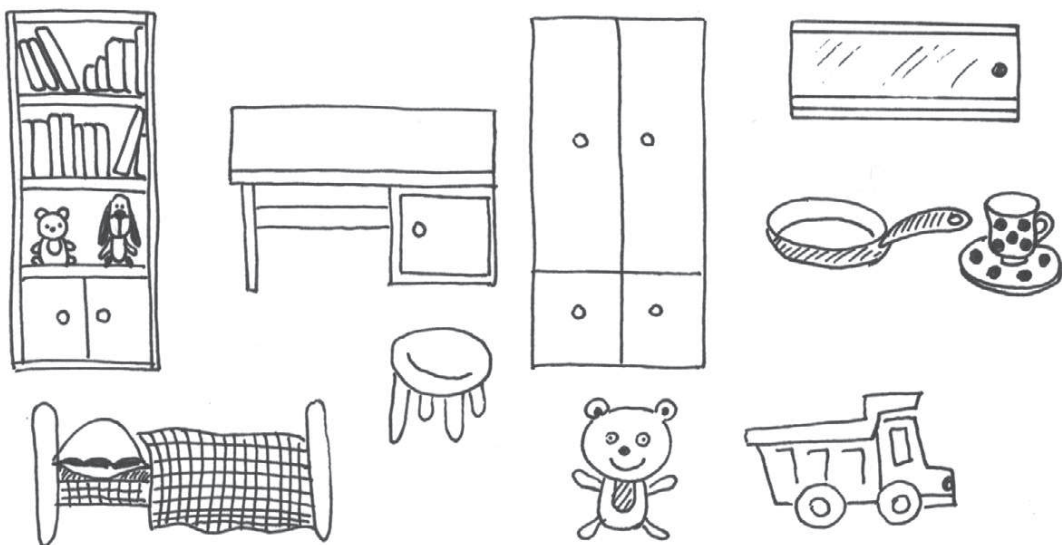
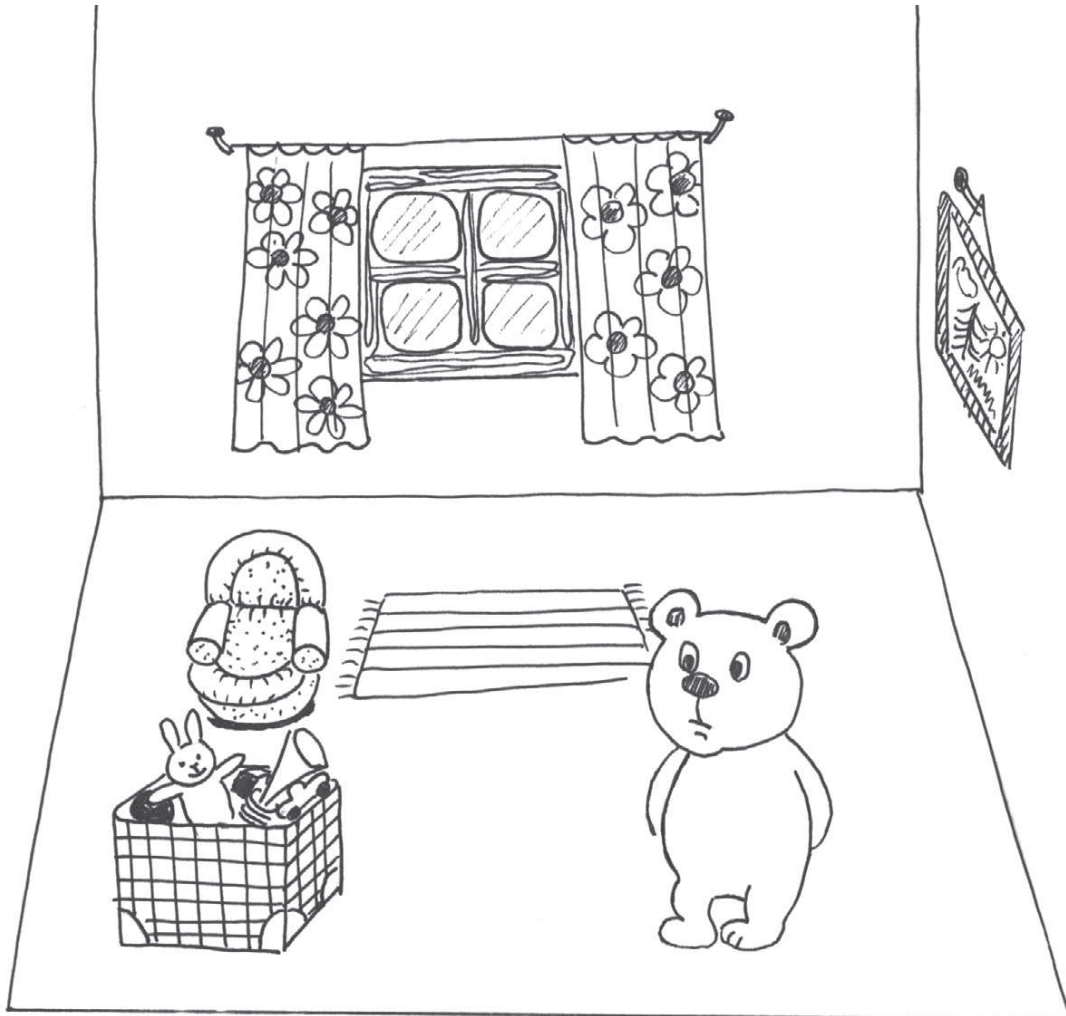
Мета:розширення словникового запасу словами предметами меблів.

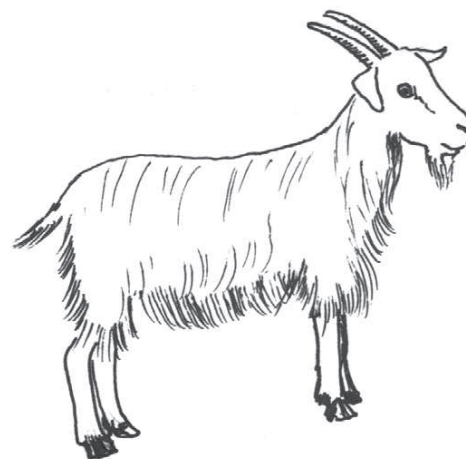
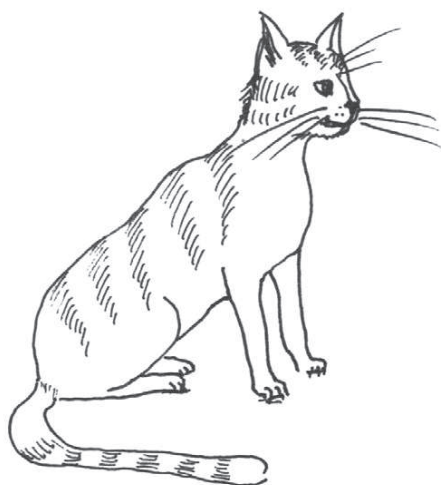
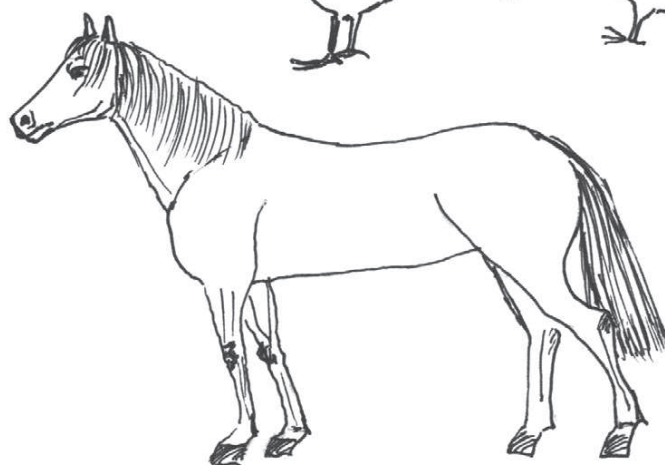
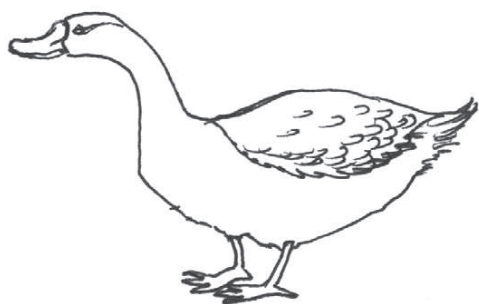
Дидактична гра

Тема: Меблі

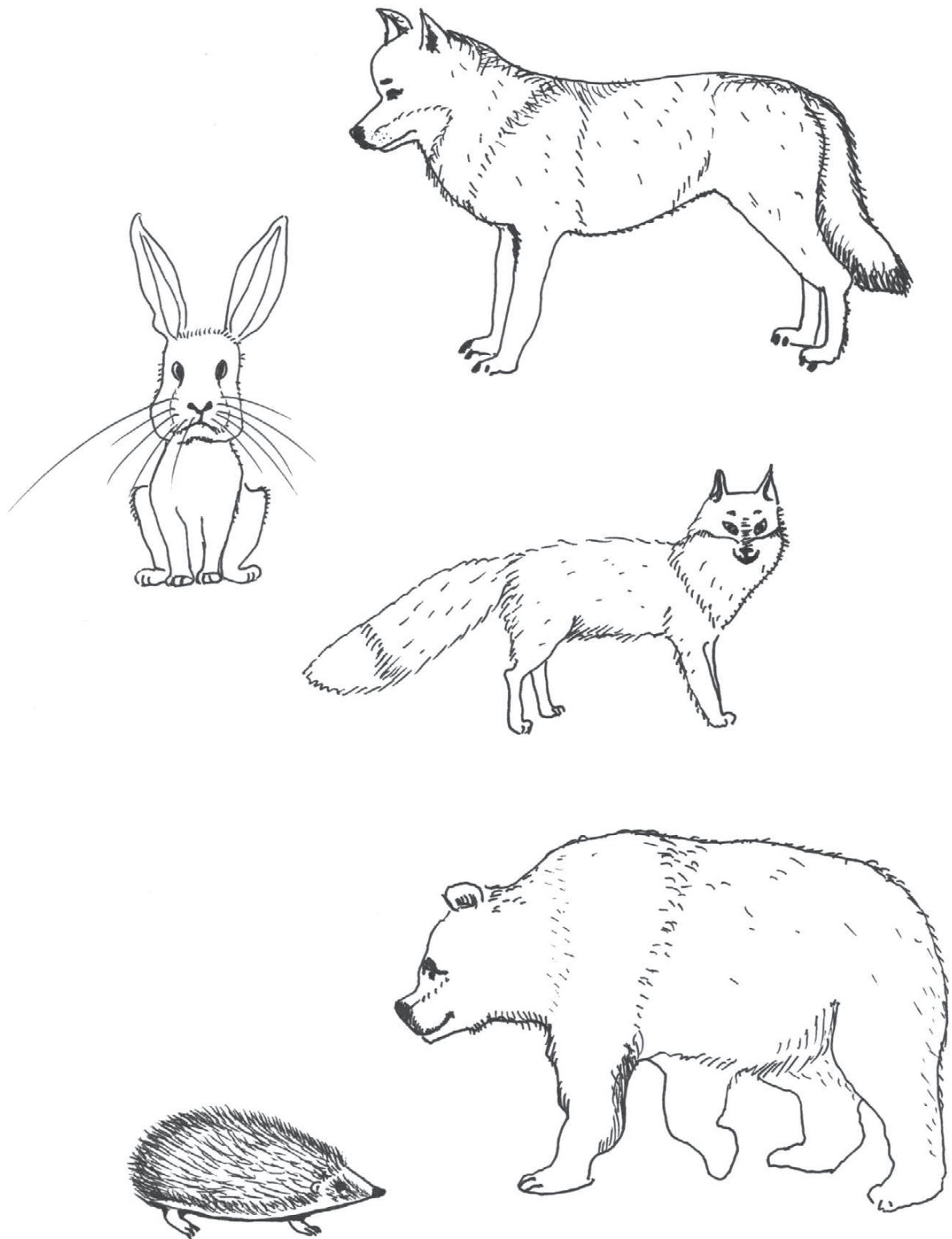
Допоможи Михасику вибрати та розташувати предмети меблів в своїй кімнаті (знайти серед карток меблі).

Тема:Тварини
Домашні тварини

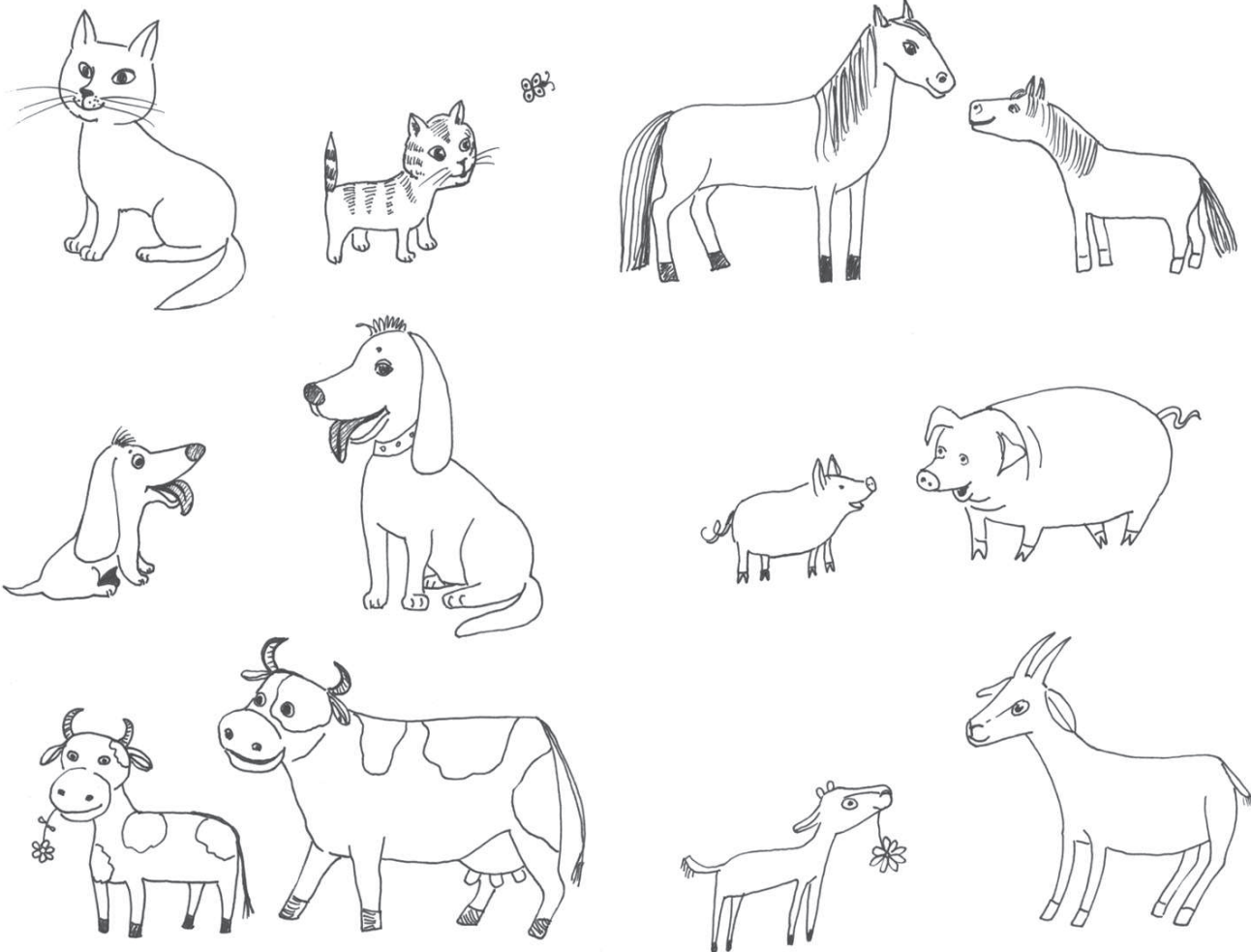

Дикі тварини

Розглянь малюнки. Назви , що ти бачиш ?

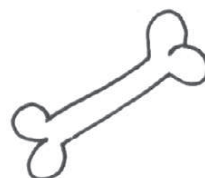
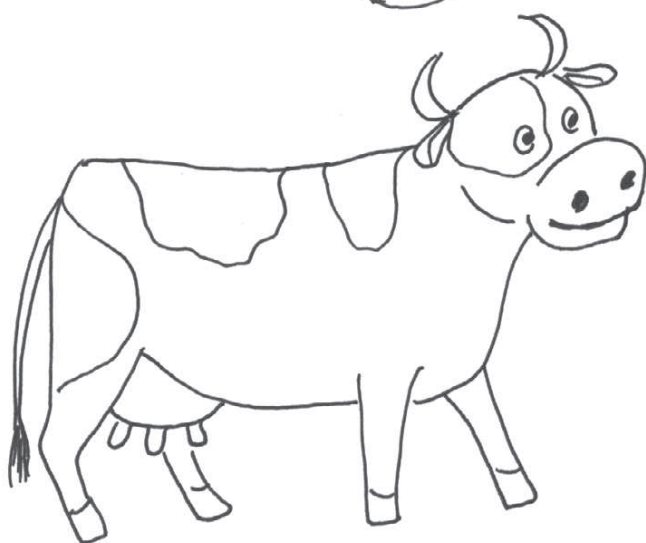
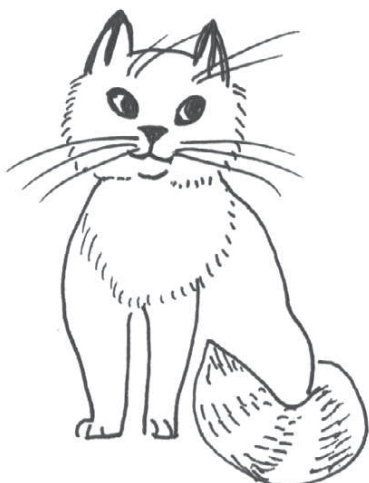
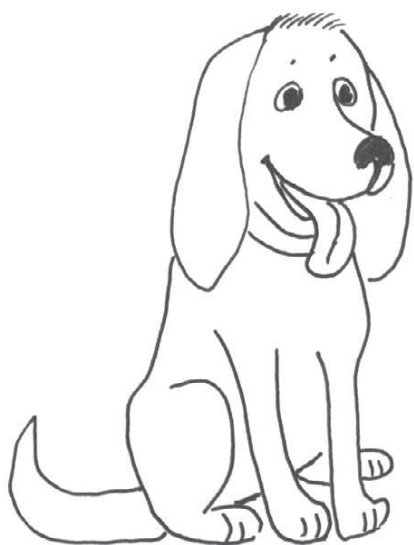
Мета: розвиток мисленневих операцій на основі аналізу, класифікації та узагальнення домашніх та диких тварин.

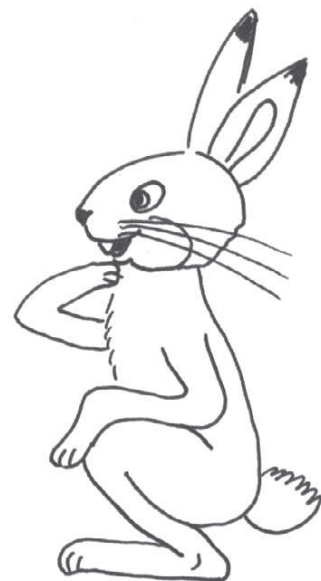
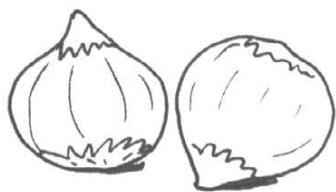

Розглянь малюнки. Назви дитинчат тварин.

Мета: розширення словникового запасу. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування назв дитинчат тварин.

Дидактична гра
Хто що їсть?

Погодуй тварин, проводячи лінію від тварини до їжі, яку вони вживає.
Мета: формування уявлення про живлення тварин, що вивчаються.

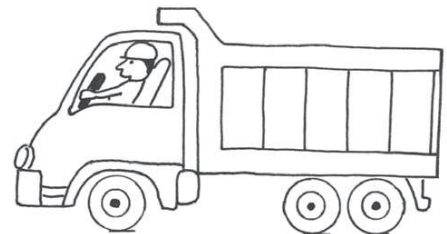
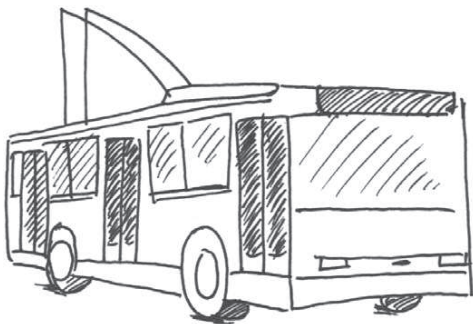
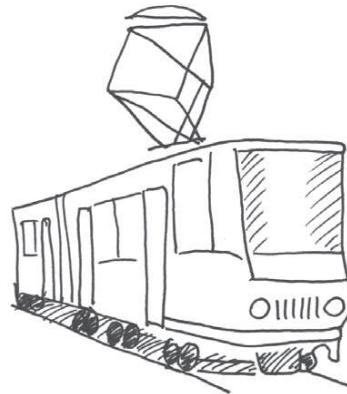
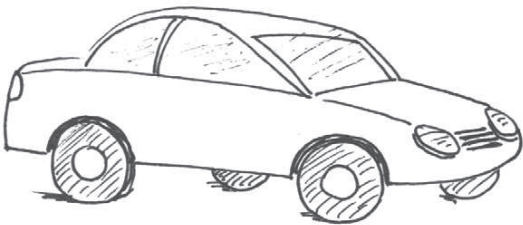
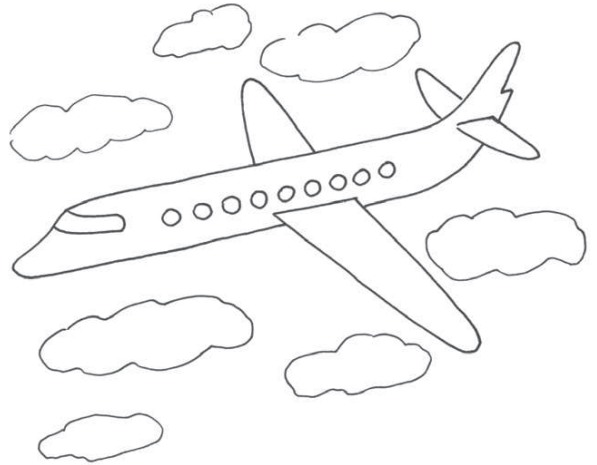
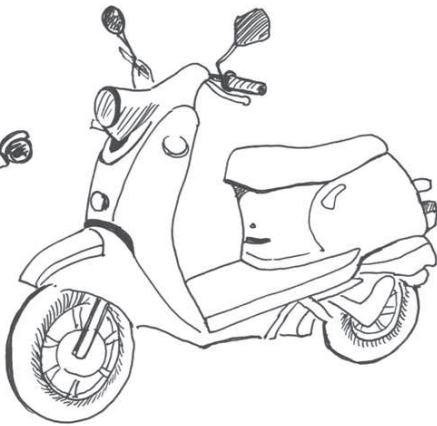
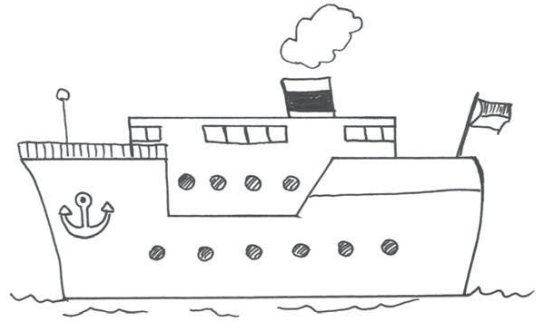
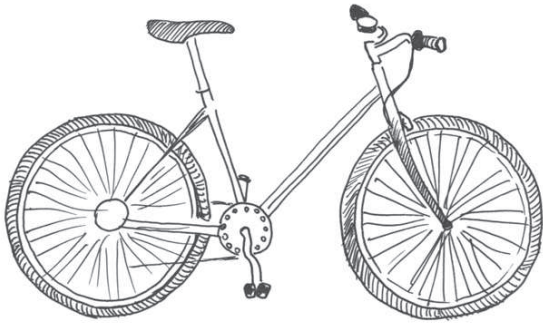
Дидактична гра Хто де живе?

Допоможи знайти кожній тварині будинок. Хто де живе?

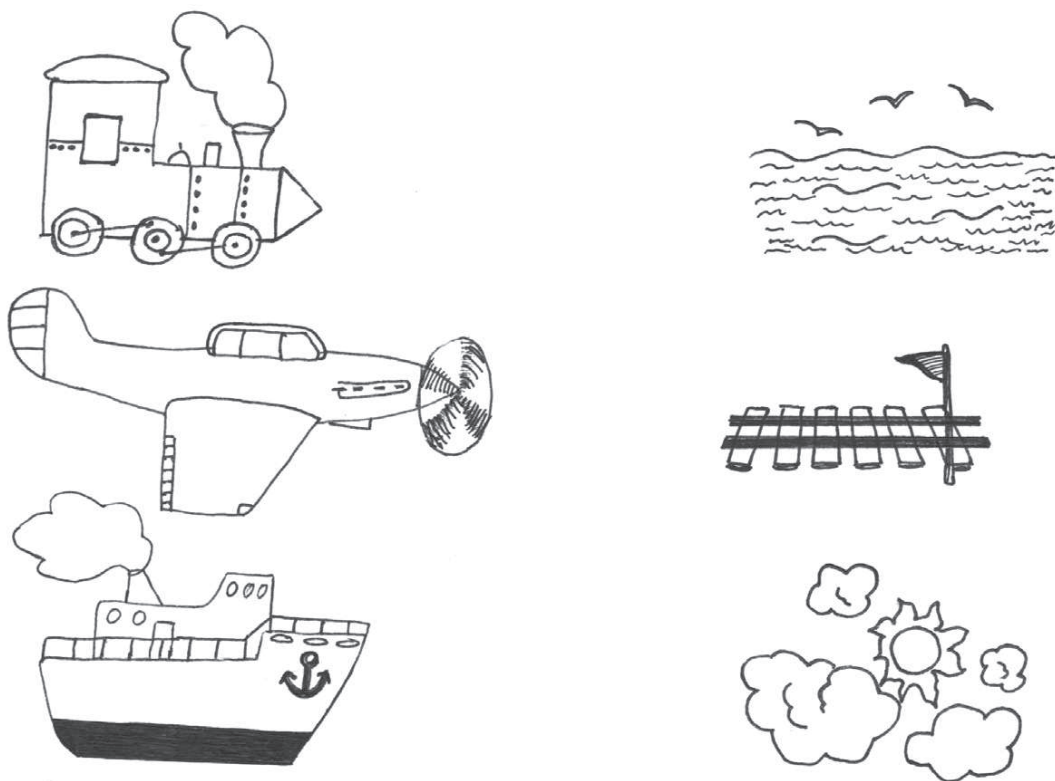
Мета: формування уявлення про спосіб життя тварин, що вивчаються.

Тема: Транспорт

Розглянь малюнки. Назви як називається кожен з виду транспорту.

Мета: розширення словникового запасу, формування уявлення про види транспорту (наземний, водний, повітряний), його призначення.

Що їде по рейках? Що пливе по воді? Що літає в небі?

Мета: розширюємо уявлення про види транспорту (наземний, водний, повітряний).

Покажи на малюнку самоскид, автобус, машину, тролейбус.

Мета: розвиток зв'язного мовлення, опис малюнка.

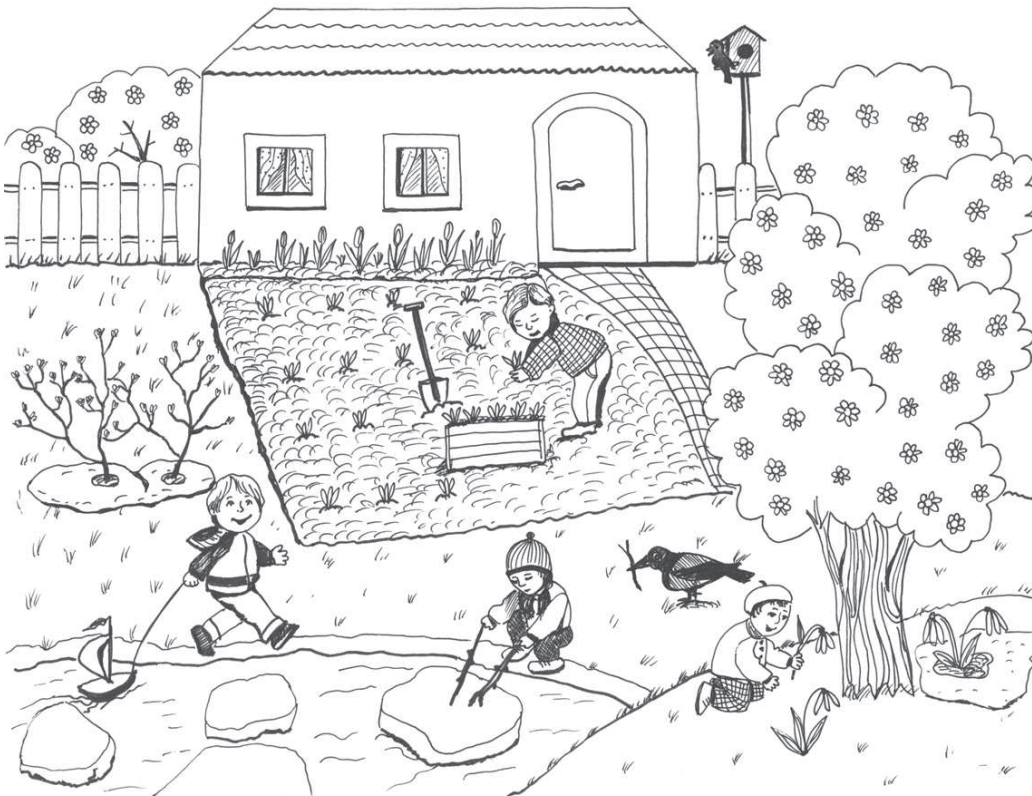
Тема:Пори Року.

Зима. Дитячі розваги

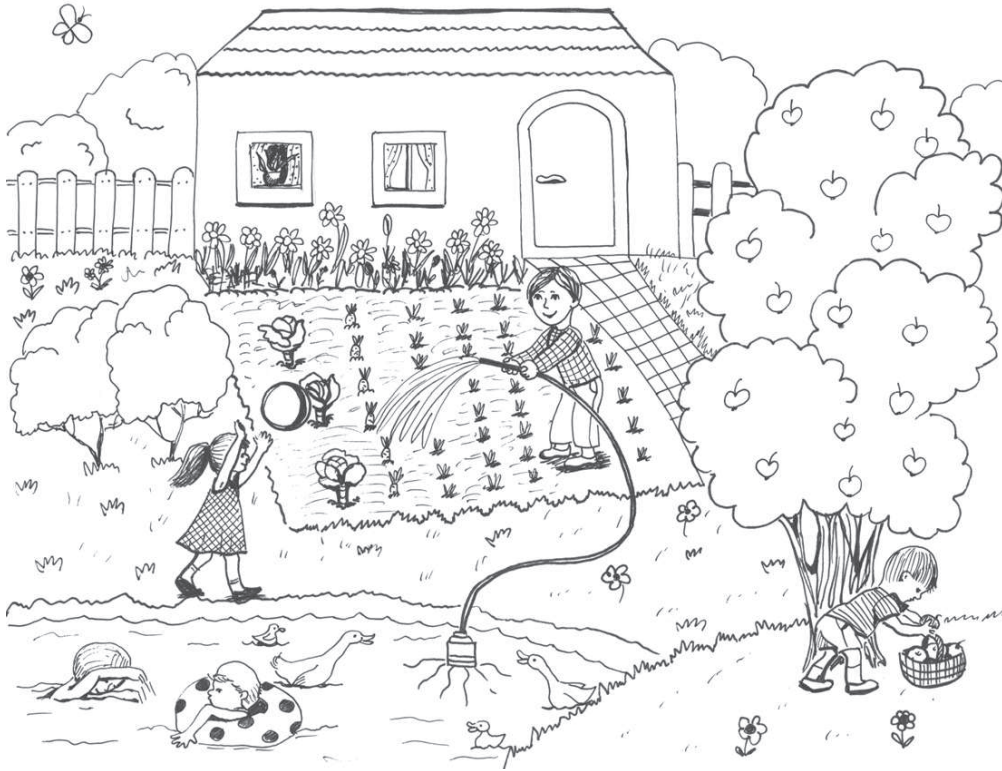
Розглянь малюнок. Розкажи, що роблять діти? Коли таке буває?
Мета: вчимося складати речення, оповідання за малюнком.

Весна. Дитячі розваги

Розглянь малюнок. Розкажи, що роблять діти? Коли таке буває?

Літо. Дитячі забави

Розглянь малюнок. Розкажи, що роблять діти? В яку пору року таке буває?

Осінь. Дитячі заняття

Розглянь малюнок. Розкажи, що роблять діти? Коли таке буває?

Мета: Розширення словникового запасу, складання речень, оповідання за малюнком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемова Л.В. Окружающий мир в дидактических играх дошкольников. М.: Просвещение, 2002. –198с.
2. Афанасьева Р.А. Умственное воспитание дошкольников с нарушением интеллекта в процессе ознакомления с явлениями и объектами неживой природы. – М., 1996. – 16 с.
3. Баряева Л.Б., Гаврилушкина О.П., Зарин А.П., Соколова Н.Д. Программа воспитания и обучения дошкольников с интеллектуальной недостаточностью. – Спб.: Союз, 2001. – 320 с.
4. Богуславская З.М., Смирнова Е.О. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста. - М.: Просвещение, 1991. – 212с.
5. Виноградова Н.Ф. Умственное воспитание детей в процессе ознакомления с природой: Пособие для воспитателя дет. сада. М., 1998. –100с.
6. Гаврилушкина О.П., Соколова Н.Д. Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников. Книга для воспитателя. – М.: Просвещение, 1985. – 72 с.
7. Гаврилушкина О.П., Соколова Н.Д. Программы для специальных дошкольных учреждений. Воспитание и обучение умственно отсталых детей дошкольного возраста. – М.: Просвещение, 1991. – 134с.
8. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Организация и содержание коррекционно-воспитательной работы в специализированном дошкольном учреждении для детей с нарушением интеллекта (умственно отсталых). – М., 2000. – 96 с.
9. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Коррекционно – развивающее обучение и воспитание. Программа дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушением интеллекта. – М.: Просвещение, 2005. –272с.
10. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Коррекционно – развивающее обучение и воспитание дошкольников с нарушением интеллекта: Методические рекомендации. - М.: Просвещение, 2009. – 175 с.
11. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дидактические игры в обучении дошкольников с отклонениями в развитии. – М.: Владос, 2001, 2004. –220 с.
12. Лапошина Э.В. Особенности ознакомления умственно отсталых дошкольников с некоторыми предметами ближайшего окружения // Дефектология. – 1991. – 6. – С.72-77.
13. Програма виховання і навчання розумово відсталих дітей дошкільного віку. К.: ТОВ «ЛДЛ», 2000. –120с.
14. Программа для специальных дошкольных учреждений: воспитание и обучение детей с интеллектуальной недостаточностью / Редактор Л.А. Тимофеева - Мн.: Народная асвета; Министерство образования Республики Беларусь, 2007.

Науково – методичне видання

Ганна Олександрівна Блеч

КОМПЛЕКС ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
«ЗМІСТ КОРЕКЦІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ І
ВИХОВАННЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ У СПЕЦІАЛЬНИХ
ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ»

(ПРОГРАМА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З НАВКОЛИШНІМ,
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, ДИДАКТИЧНІ МАТЕРІАЛИ)

Фінансування видання здійснено за рахунок видатків
Державного бюджету України на підтримку діяльності
всеукраїнських громадських організацій інвалідів

Підписано до друку ???.2012 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 13,72
Тираж 1000 Зам. ???

ПрАТ «Видавництво «Київська правда» КП ДАК «Укрвидавполіграфія»
04136, Київ, вул. Маршала Гречка, 13
Свідоцтво Державного комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4028 від 30.03.2011р.